T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMMANOUİL LİMENİTİS'İN "RODOS'TA VEBA (TO THANATİKON TİS RODOU)" ADLI ESERİNİN ÇEVİRİSİ VE İNCELENMESİ

BIOUSRA DEDE

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ FERHAN KIRLIDÖKME MOLLAOĞLU

EDİRNE 2019

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

—

.....PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bilgesu DEDE tarafından hazırlanan

Fransavil Limanlarının "Robotlar Veba (Ya Thanatikon Bir Robot)" adlı eserinin çevirisi ve incelemesi

Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca 22.07.2019 Pazartesi günü saat 11:00 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *Kabul Edilmesine **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi Ferhan KIRLIOĞLU MOLLAOĞLU (Danışman)	Kabul edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Edlin KILIÇ	Kabul edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Kutlu AKALIN	Kabul edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

07 / 08 /2019

Bıousra DEDE

Tezin adı: Emmanouil Limenitis'in "Rodos'ta Veba (To thanatikon tis Rodou)" adlı eserinin çevirisi ve incelenmesi.

Hazırlayan: Bıousra DEDE

ÖZET

Emmanouil Limenitis XV. yüzyılda Rodos adasında yaşamış bir şairdir. Toplamda ona atfedilen üç şiir vardır. Tezimin çeviri ve inceleme konusu olan "Rodos'ta Veba" isimli son eseri, 1500 yılında, Osmanlı fethi öncesi Rodos'ta yazılan en önemli eserlerden biri sayılmaktadır.

Eserin adından da anlaşılacağı üzere, yazar, Rodos adasını iki yıl boyunca etkisi altına alan veba salgını hakkında bilgiler sunmaktadır. 1498-1500 yıllarında Rodos'ta yaşanan veba salgını yazarın ailesinden de olmak üzere adada yaşayan pek çok kişinin hayatını kaybetmesine sebep olmuştur. Şüphesiz ki bu trajik olay yazarı bu şiiri yazmaya teşvik etmiştir, ancak eseri bu kadar mühim kılan vebaya ek olarak adanın tarihi ve geleneksel yaşantısı hakkında bilgiler içermesidir. Yunanların, Katolik Latin Saint Jean Şövalyeleri yönetimi altında Rodos adasında hangi şartlar altında yaşadıklarını, yazarın Latinlere ve Türklere bakış açısını, Ortaçağ Hıristiyan dünyasının dini ve sosyal yaşantısını, vebanın Ortaçağ edebiyatı ve sanatına yansımalarını ve yazarın kullandığı dil özellikleri gibi birçok konu çalışmamızda ele alınmıştır. Eser içerdiği bu bilgilerle XV. yüzyılda On İki Adalar kültürüne ışık tutmuştur.

Anahtar Kelimeler: Rodos adası, Veba, Şövalyeler, Yunan edebiyatı, Ortaçağ, Emmanouil Limenitis, Pierre d'Aubusson

Name of Thesis: A translation and analysis of Emmanouil Limenitis' "Plague in Rhodes (*To thanatikon tis Rodou*)".

Prepared by: Bıousra DEDE

ABSTRACT

Emmanouil Limenitis was a poet who lived in the 15th century on the island of Rhodes. Three poems are attributed to him. The title of my dissertation is the translation and analysis of his last poem titled "The Plague of Rhodes". The work was written in 1500 and is one of the most important works written on Rhodes before the Ottomans captured the island.

As can be seen from the name of the poem, the author gave information about the plague epidemic that struck for two years the island of Rhodes. This epidemic took place in 1498-1500 and caused death to the inhabitants of the island even from the family of the poet. Undoubtedly this tragic event became the reason for writing this poem but the thing that makes the work so remarkable is the information the poet gave us about the history and the traditional life of the island. The work includes topics such as the life of the Greeks under the domination of the Catholic Knights Hospitaller, the poet's view of the Latins and the Turks, the religious and social life of the Christian inhabitants of the island in the Middle Ages, the influence of plague on literature and the art in the Middle Ages and properties of the medieval Greek language. The information contained in the work illuminates the 15th century Dodecanese culture.

Key Words: Rhodes island, Plague, Knights, Greek literature, Middle Ages, Emmanouil Limenitis, Pierre d'Aubusson

ÖN SÖZ

Emmanouil Limenitis'in 1500 yılında yazmış olduğu "Rodos'ta Veba" isimli eser, kaleme alındığı dönem açısından büyük bir öneme sahiptir. Osmanlı tarihi açısından 14. ve 15. yüzyıllar imparatorluğun sınırlarının genişlediği yüzyıllardır. Ancak Anadolu kıyılarının tam karşısında bulunan Rodos adasını ele geçirmiş Saint Jean Şövalyeleri, Osmanlı için bir tehlike arz etmekteydi. 1453 yılında İstanbul'un fethi ile Bizans yıkılmış ve Saint Jean Şövalyeleri de tüm Hıristiyan dünyası gibi tedirgin olmuştur. Şövalyeler, Türklerin eninde sonunda Rodos gibi Akdeniz dünyasında avantajlı bir yere sahip adayı ele geçirmek için sıranın onlara da geleceğini bilmektedirler. Osmanlı 1480 yılında adayı kuşatmış ancak son anda stratejik bir hata yüzünden geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine adada meydana gelen deprem ve veba salgını adayı çökertmiştir. Vebanın ardından yazar tüm bu sıkıntılara şahitlik etmiş biri olarak eserin içeriğini zengin bilgilerle doldurmuş ve tüm Hıristiyanlara birlik olma ve ibadete yönelme mesajları vermiştir.

"Rodos'ta Veba"nın çevirisi için, Günther Steffen Henrich editörlüğünde Selanik'in Aristoteles Üniversitesi Çağdaş Yunan dili Çalışmaları Enstitüsünün "Yeni Yunan Edebiyatının Eski Metinleri" adı altında basılan "Rodos'ta Veba" isimli kaynak kullanılmıştır. Editör bu baskı için yeni bir çalışma yapmıştır. Çalışmamızın birinci ve ikinci bölümünde adanın 3000 yıllık tarihi ve vebanın tarihsel süreci anlatılmıştır. Üçüncü ve dördüncü bölüm yazarın hayatı ve eserinin incelemesine ayrılmıştır. Son bölümde eserin çevirisi yapılmıştır.

Tez konumun tespitinden tamamlanmasına kadar geçen tüm süreçte benden yardımını ve desteğini esirgemeyen, değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ferhan KIRLIDÖKME MOLLAOĞLU ile bana yol gösterip kaynak bulmamda yardımca olan Öğr. Gör. Utku KIRLIDÖKME'ye ve Dr. Öğr. Üyesi Şahin KILIÇ'a çok teşekkür ederim.

Ayrıca çalışma sürecim boyunca desteğini ve motivasyonunu esirgemeyen arkadaşlarım Mehmet SAĞIR ile Hasan Furkan POLAT'a da teşekkürü bir borç bilirim. Hem maddi hem de manevi açıdan her zaman yanımda olan, hayattaki en büyük şansım annem Türkân DEDE, babam Abdülhalim DEDE ve kardeşlerime de sonsuz teşekkürler.

Bıousra DEDE

Edirne 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET I
ABSTRACT II
ÖN SÖZ III
İÇİNDEKİLER V
RESİM LİSTESİ VII
KISALTMALAR VIII
GİRİŞ 1

1. BÖLÜM
RODOS TARİHİ

1.1. Antik Çağdan Şövalyeler Dönemine kadar Rodos Tarihi 4
1.2. Şövalyeler Dönemi 11
1.2.1. Şövalyelerin Kuruluşu 11
1.2.2. Şövalyeler Döneminde Rodos 15
1.2.2.1. Şövalyeler Döneminde Rodos Ekonomisi 18
1.2.2.2. Şövalyeler Döneminde Kültür ve Edebiyat 20
1.2.2.3. Şövalyelerin Bizans ve Türkler ile İlişkileri…..... 24

2. BÖLÜM
VEBA

2.1. Vebanın Tanımı ve Tarihçesi 37
2.2. 14. ve 15. Yüzyılda Balkanlar'da ve Rodos'ta Veba 42
2.3. Vebanın Ortaçağ Edebiyatı ve Sanatında Yeri 46

3. BÖLÜM
EMMANOUİL LİMENİTİS VE ESERLERİ

3.1. Eserleri..... 51
3.1.1. Ἱστορικὴ Ἐξήγησις Περὶ Βελισαρίου (Belisarius Hakkında Tarihsel Açıklama)..... 51
3.1.2. Το Θανατικὸν Τῆς Ῥόδου (Rodos'ta Veba)..... 52
3.1.3. Ἅλωσις Κωνσταντινουπόλεως (Konstantinopolis'in Fethi) 53

4.BÖLÜM
METİN İNCELEMESİ

4.1. Şiirin İçeriği..... 56
4.1.1. Dini İçerik 58
4.2. Yazarın Eğitimi ve Eserin Dili 60
4.3. Rodosluların Kıyafetleri, Saçları, Takıları ve Silahları 65
4.4. Büyük Üstat Pierre d'Aubusson Dönemi (1476-1503) 71

5. BÖLÜM

METİN ÇEVİRİSİ……...75
METNE İLİŞKİN NOTLAR……..99
SONUÇ……101
BİBLİYOGRAFYA……104
EKLER……....116

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Rodos Sikkesi 6

Resim 2: Rodos Heykeli 7

Resim 3: Laokoon Heykel Grubu 9

Resim 4: Saint Jean Şövalyeleri Sembolü 13

Resim 5: Danse Macabre- Michael Wolgemut (1493) 49

Resim 6: The Triumph of death-Pieter Brueghel (1562) 49

Resim 7: Veba Maskeli Doktor 66

Resim 8: Pierre d'Aubusson 72

KISALTMALAR

Bkz.	:	Bakınız
C.	:	Cilt
Çev.	:	Çeviren
DİA	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Ed.	:	Editör
EI2	:	The Encyclopedia of Islam (Second Edition)
Hz.	:	Hazreti
İA	:	İslam Ansiklopedisi
km	:	kilometre
Lat.	:	Latince
m.	:	metre
M.Ö.	:	Milattan Önce
M.S.	:	Milattan Sonra
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
s.	:	sayfa
St.	:	Saint
TTK	:	Türk Tarih Kurumu
v.	:	volume
vb.	:	ve benzeri
yy.	:	yüzyıl
Μετ.	:	Μετάφραση (Çeviri)

GİRİŞ

Balkan ulusları, yüzyıllar boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyeti altında yaşamışlardır. Bu ulusların her biri farklı tarihlerde imparatorluğun yönetimi altına girmiştir. 1453'te İstanbul'un fethi ve Bizans İmparatorluğu'nun çöküşüyle Yunan[1] halkı Türk egemenliği altına girmiştir. 1830 yılından sonra Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılıp bağımsızlık kazanan ilk ulustur. Yunanistan coğrafyası içinde bugün Yunanistan'a bağlı olan Rodos adası da, jeopolitik ve stratejik açıdan Ege'nin çok önemli bir noktasında bulunmaktadır. Dolayısıyla tarih boyunca birçok medeniyet adayı ele geçirmeye çalışmıştır.

M.Ö. 1550'lerde Rodos adasında Minos uygarlığının varlığı kanıtlanmıştır. Minosların çöküşü ile M.Ö. 10. yüzyılda, Rodos'a Dorlar göçmüştür. M.S. 395'te Roma İmparatorluğu'nun Batı ve Doğu Roma olarak ikiye bölünmesiyle Rodos adası Doğu Roma'nın hakimiyeti altına girmiştir. Bu tarihten sonra adaya Persler, Araplar ve Türkler seferler düzenlenmişlerdir. 11. yüzyıl itibarıyla Venedik ve Ceneviz gibi dönemin önemli denizci güçleri de ada için rekabete başlamışlardır. Yaklaşık 900 yıl Bizans hakimiyetinle kalan ada 1309'da Saint Jean Şövalyeleri tarafından ele geçirilmiştir. 1522'de Kanuni Sultan Süleyman'ın adayı fethetmesine kadar geçen 213 yıllık süreçte Osmanlı ile Rodos Şövalyeleri'nin ciddi münasebetleri olmuştur. Şövalyelerin korsanlık faaliyetleri, Müslümanlara epey zorluk çıkaran merkezlerden biri olarak tarih içinde yerini almalarına sebep olmuştur. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun adayı kuşatma altına aldığı 1480 kuşatmasından sonra II.

[1] Hıristiyanlığın yaygınlaşmasıyla, Doğu Roma İmparatorluğu'nda *Hellen* sözcüğü pagan anlamı taşımaya başlamış ve halk kendisine Doğu Roma İmparatorluğu'nun vatandaşı olarak *Romios* yani *Rum* demiştir. Bu tabir yüzyıllar boyunca kullanılmıştır. 1830 yılında Yunanistan'ın kurulmasıyla devlete *Yunanistan,* insanlara *Yunan,* konuştukları dile de *Yunanca* denmiştir. Bu tarihten sonra Türkler, Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde yaşamaya devam edenlere Rum tabirini kullanmaya devam etmişlerdir. 1923'te gerçekleşen Lozan Antlaşması'ndan sonra İstanbul, Gökçeada ve Bozcaada'da yaşayan cemaat mübadele dışında bırakılmış ve o tarihten sonra Rum tabiri sadece bu cemaat için kullanılmıştır. *Yunan* terimi ise M.Ö. 6. yüzyılda Perslerin Batı Anadolu'daki İonlarla temasa girmeleri sonucunda, Farsça'daki İonya'nın karşılığı olan *Yauna*'ya dayanmaktadır. Daha sonra doğu uygarlıkları tüm Hellenler için Yunan terimini kullanılmışlardır. Bu çalışmada Hellenlere "Yunan" denmiştir. (İbrahim Kelağa Ahmet, "Çağdaş Yunancanın Tarihsel Gelişimi", *Balkanlar El Kitabı,* Ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, C. II, Akçağ Yayınları, Ankara 2013, s. 477-479).

Bayezid'in kardeşi Cem Sultan'ın Rodos'a sığınması tüm dengeleri alt üst etmiştir. 1522 yılından 1912 yılına kadar Osmanlı hakimiyetinde kalan ada, Balkan Savaşlarından sonra İtalyan işgaline uğramıştır. 1943'te Alman işgaline uğrayan adalar, Almanya'nın II. Dünya Savaşı'nı kaybetmesiyle Büyük Britanya'nın askeri muhafazası altına girmiştir. On İki Adalar 1947'de Yunanistan'a bağlanmıştır.

Şövalyeler döneminde Rodos adasında doğmuş aydın Emmanouil Limenitis, sadece Yunanların veya Hıristiyanların değil, kanaatimizce Türklerin de okuması ve bilmesi gereken önemli bir esere imza atmıştır. Eserin yazılma tarihi (1500), Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki fetihlerini adım adım gerçekleştirdiği bir döneme denk gelmektedir. Bu tarihten 20 yıl önce Osmanlı İmparatorluğu'nun adayı kuşatmış olması, yazara bu kuşatmanın tekrarlanma olasılığını düşündürmüş olmalı ki Türklere karşı hissettiği korku ile Türklere çeşitli sıfatlar takmıştır.

"Rodos'ta Veba" tek bir konu üzerinden ele alınabilecek bir eser değildir. Tıbbi, tarihi, edebi, dini ve leksikolojik açılardan incelenebilmesi mümkün olan bir eserdir. Yazar zihninden geçenleri tüm gerçekçiliğiyle kâğıda dökmüştür. Rodos adasında vebanın başladığı günden bittiği güne kadar insanların ölümlerini, Büyük Üstat[2] Pierre d'Aubusson'un aldığı önlemleri kısaca tüm yaşananları eseri aracılığı ile dile getirmiştir. Ancak bunları yazarken ada hakkında çeşitli bilgiler vermeyi, insanlarını anlatmayı, alışkanlıklarından bahsetmeyi, yaşadıkları trajedi için tanrı ve Azrail ile olan ayrı ayrı hesaplaşmasını hatta ve hatta kendisiyle olan iç hesaplaşmasını da yazmayı ihmal etmemiştir.

Yukarıdaki faktörlere bir de Katolik Hıristiyan olan şövalyelerin Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve yükseliş döneminde Anadolu kıyılarının tam karşısındaki bir merkezde bulunmaları, bizlere adanın tarihi ve edebiyatı hakkında çalışma yapma isteği doğurmuştur.

[2]Saint Jean Şövalyeleri'nin başında yer alan en önemli kişiye *Magister* denmekteydi. Şövalyelerin Magisteri Rodos adasına yerleşince *Magnus Magister* yani Büyük Üstat unvanını almıştır.

Çalışma, Giriş ve Sonuç dışında beş bölümden oluşmaktadır.

Tezin birinci bölümü Rodos tarihine ayrılmıştır. Ada sadece Rodos'un şövalyeler döneminde değil, çok daha eski tarihlerden beri konumu ve ticari limanları sebebiyle oldukça önem arz etmektedir. Bu vesile ile adanın Antik Çağ tarihinden başlayarak Rodos'un Türkler tarafından fethine kadar yaklaşık 3000 yıllık tarihi incelenmiştir.

İkinci bölümde ise; vebanın tanımı ve tarihçesi açıklanmıştır. Ayrıca Ortaçağ'da vebanın başta Yunanistan olmak üzere Balkan coğrafyasındaki hareketleri ve bunun Ortaçağ edebiyatı ve sanatına yansımaları incelenmiştir.

Üçüncü bölümde Emmanouil Limenitis'in var olan sınırlı bilgileriyle biyografisi ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir.

Dördüncü bölümde eserin incelemesi yapılmıştır. Öncelikle şiir içerik olarak yorumlanmış, yazarın bahsettiği isimler ve olaylar incelenmiştir. Ardından yazarın bu şiiri yazarken kullandığı dil ve eğitiminin eserine yansımaları açıklanmıştır. Bunlara ek olarak eserde bahsi geçen zengin folklorik ögelerin incelemesi de yapılmıştır. Ayrıca yazarın büyük ölçüde önemsediği, dönemin önemli şahsiyetlerinden on beşinci Büyük Üstat Pierre d'Aubusson'un hayatı anlatılmış ve Rodos'taki Yunan halkı için önemi vurgulanmıştır.

Tezin beşinci bölümünü oluşturan kısım, eserin Yunancadan Türkçeye çevirisidir. Çeviri büyük bir titizlikle yapılmış ve her ne kadar bazen anlamsal problemler ortaya çıksa da yazarın anlatmak istediği verilmeye çalışılmıştır. Çalışma bibliyografya ile sona ermiştir.

1. BÖLÜM

RODOS TARİHİ

1.1. Antik Çağdan Şövalyeler Dönemine kadar Rodos Tarihi

Ege denizinin güneydoğusunda bulunan ve bugün Yunanistan'a bağlı olan Rodos adası 1400 kilometrekarelik yüzölçümüyle Yunanistan'ın en büyük dördüncü adasıdır. Rodos, ayrıca On İki Adaların[3] en büyüğü ve başkentidir. Diğer adalar Rodos adasına bağlıdır.[4]

Ada, büyük bir dağ silsilesinden oluşmakta olup Ataviros'un tepesindeki en yüksek zirvesi 1215 m yüksekliğindedir. Ataviros dağından sonra en yüksek dağları Akramitis (823 m) ve Prophitis İlias (800 m) dağlarıdır. Adanın kuzeydoğu ucu olan Kumburnu ile Anadolu'nun en yakın noktası Prinari burnu arasındaki mesafe 18 km'dir. Ancak bu iki bölge arasında ulaşım olmadığından, Marmaris ile Rodos limanları arasındaki 45 km'lik mesafe esas alınmaktadır.[5]

Kaynaklarda Rodos adasının birçok farklı ismi geçmektedir: Ophiousa, Trinakria, Asteria, Aithria, Korimbia, Poiessa, Ataviria, Stadia, Oloessa, Pontia, Makaria. Bu isimler adanın şekli, mitolojisi, hava şartları ve çeşitli özelliklerinden

[3] On İki Adalar ismi Yunanca'dan diğer dillere geçmiştir. Yunanca adı Dodekanisa'dır. Etimolojik olarak Yunanca *dodeka (on iki)* ve *nisi (ada)* kelimelerinin birleşimiyle oluşmaktadır. On İki Adalar şunlardır: Rodos, İstanköy (Kos), Sömbeki (Simi), Herke (Chalki), İlyaki (Tilos), İncirli (Nisiros), Astropalya (Astipalya), Kilimli (Kalimnos), Leros, Patmos, Kerpe (Karpathos), Kaşot (Kasos). I. Dünya savaşından sonra bu adalara Meis (Kastellorizo) da katılmıştır.
[4] Machiel Kiel, "Rodos", *DİA*, C. XXXV, İstanbul 2008, s. 155.
[5] Besim Darkot, "Rodos", *MEB İA*, C. IX, İstanbul 1964, s. 753

gelmektedir. Örneğin: Trinaktia adanın şeklinin iki üçgen gibi olmasından, Ataviria Ataviros'un ülkesinden, Poiessa ise bitki örtüsünden gelmektedir.[6]

Mitolojiye göre Poseidon'un kızının ismi Rodos'tur. Bu efsaneye göre henüz Rodos adasının deniz yüzeyinde olmadığı bir gün, Zeus diğer tanrılarla birlikte toprak paylaşımı yapıyordur. Bu sırada Tanrı Helios (Güneş) diğerleriyle birlikte değildir ve bu yüzden tanrılar ona toprak vermeyi unutmuşlardır. Helios geri döndüğünde, Zeus paylaşımın tekrar yapılacağını söyler. Tam da o sırada Helios denizden yeni bir kara parçasının çıktığını görür ve Zeus'a o toprağı istediğini söyler. Böylece bu ada Tanrı Helios'un olur. Helios'un Poseidon'un kızı Rodos Perisi ile yedi tane oğlu olur.[7] Bunlardan üçü Kamiros, İalysos ve Lindos'tur. Bunlar adayı üçe bölüp kendi isimlerini kurdukları üç şehre verirler.[8]

Bir başka söylentiye göre adaya Rodos denmesinin sebebi Tanrı Helios için de kutsal sayılan aynı isimdeki çiçek, "ρόδον" (rodon) yani gül ile bağlantılıdır. Güller adası olarak anılan Rodos'un sikkeleri incelendiğinde de, sikkenin bir tarafında Tanrı Helios diğer tarafında ise gül görülmektedir.[9]

---

[6] Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών Δωδεκανήσου Σειρά Αυτοτελών Εκδόσεων, Αθήνα 1972, s. 64-65

[7] Heliades (Heliosoğulları) Güneş tanrısının Rhodos adlı nymphadan olan yedi oğludur. Hepsi usta gök bilginleriymiş ama günün birinde aralarında anlaşmazlık çıkıp birbirlerine düştüklerinden, bazıları Midilli, bazıları İstanköy, bazıları da analarının adını verdiği Rodos adasında kalarak orada Lindos, İalysos ve Kamiros şehirlerini kurmuşlar. Daha fazla bilgi için bkz. Azra Erhat Mitoloji Sözlüğü, Heliades maddesi.

[8] Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 66.

[9] Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 65.

Resim 1: Rodos Sikkesi[10]

Tarihi 3500 yıl öncesine uzanan Rodos'ta, M.Ö. 1550 yılına ait Geç Minos[11] dönemi ticaret merkezinin kalıntıları bulunmuştur. 14. ve 13. yüzyıllarda Rodos ve civar adalara Akhaların geldiği kanıtlanmıştır. 10. yüzyılın sonlarında Minos uygarlığının çöküşünün ardından Rodos'a bu sefer bir Yunan kavmi olan Dorlar gelmiştir. Bunlar Lindos, İalysos ve Kamiros şehirlerini kurmuşlardır. Bu şehir-devletler (polis-kratos)[12] tek bir şehir oluşturmak üzere M.Ö. 407'de birleşmiş ve böylece Rodos şehri kurulmuştur. Büyük İskender'in ölümünden sonra, 305 yılında, Antigonos'un oğlu "şehirler muhasırı" unvanlı Dimitrios kente saldırmış, lakin Rodoslular sağlam surları sayesinde direnmeyi başarmışlardır. Dimitrios'un bir yıl sonra geri çekilmesiyle aralarında yapılan barış anlaşması adanın birçok yönden gelişimi için önemli bir adım olmuş ve özellikle bu tarihten sonra tamamıyla ticari bir devlet haline gelmiştir. Bu başarının anısına, şehrin limanına adanın koruyucu tanrısı Helios'a teşekkürlerini sunmak için bronz bir heykel dikmişlerdir. Rodosluların

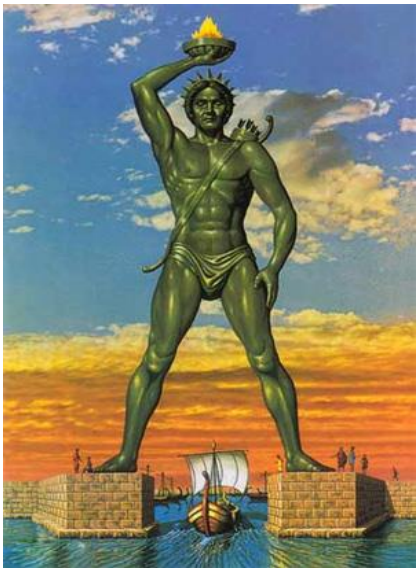
[10] Rodos Sikkesi, http://www.ert.gr/perifereiakoi-stathmoi/notio_aigaio/ta-nomismata-tis-rodou-kata-tin-archeotita/, (17.05.2019).

[11] Girit'teki Minos uygarlığı Avrupa'nın ilk uygarlıklarından sayılmaktadır. Uygarlığın adı kral Minos'tan gelmektedir. Minos kültürü Girit'te gelişmiş ancak Kiklad ve diğer Ege adalarına da yayılmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Nigel Rodgers, *Antik Yunan,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s. 22-23.

[12] Polis-Kratos (πόλις-κράτος): Kelime olarak *polis* şehir, *kratos* ise devlet anlamına gelmektedir. Şehir-devlet olarak adlandırdığımız bu yapılanma Antik Yunanistan'daki şehirlerin başlıca siyasi birimiydi. Her polis-kratos birbirinden bağımsız kendi kuralları çerçevesinde yönetilmekteydi. Yunanistan Klasik Çağ'da hiçbir zaman tamamıyla bir merkez tarafından yönetilemedi ve ülke bağımsız çok sayıda şehir-devlete bölündü. Bu bölünme sayesinde de her poliste düşünce ve konuşma özgürlüğü gelişti. Bu bağımsız yönetim biçimi Helenistik Döneme kadar devam etti.

yaptığı bu kazançlı antlaşma sayesinde ada M.Ö. 168'e kadar büyük bir refah dönemi yaşamıştır.[13]

Rodosluların yaptığı bu dev heykel antik çağın yedi harikasından biriydi. Heykele "Kolos" veya "Güneş Heykeli" denmekteydi. Heykeli yapanın büyük ihtimalle Lindos'lu heykeltıraş "Chares" olduğu ve yapımının 12 yıl sürdüğü söylenmektedir. Heykel limanın girişinde duruyor ve gemiler limana bu heykelin bacakları altından giriyordu. Tunçtan yapılmış, yetmiş veya seksen dirsek yüksekliğe sahip olan bu muazzam heykelin yapımı M.Ö. 283'te tamamlanmış ve 56 yıl sonra bir depremden dolayı devrilmiştir. Rivayetlere göre heykelin yıkıntıları M.S. 1. yüzyıla kadar düştüğü yerde kalmış, muhtemelen Erken Bizans döneminde hurda metal parçaları yeniden değerlendirilmek üzere toplanmıştır.[14]

Resim 2: Rodos Heykeli[15]

[13] Phil M. E. Bosch, *Helenizm Tarihinin Ana Hatları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul 1942, s. 151; Michael Kiel, "Rodos", s. 155; Arif Müfid Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, 7. Baskı, TTK Yayınlarından XII. Dizi, Ankara 1999, s. 83, 465.
[14] Ursula Wedder, "Rodos Heykeli", *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, Sayı 59, İstanbul 2017, s. 94.
[15] Rodos Heykeli, https://www.rhodesguide.com/el/%CE%93%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AC/%CE%9F-%CE%9A%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CF%83%CF%83%CF%8C%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%A1%CF%8C%CE%B4%CE%BF%CF%85.html, (17.05.2019).

Dimitrios'un kuşatması ile başlayan Rodos'un yükseliş dönemi, Antigonos hanedanından Kral Perseus'un Üçüncü Makedonya Savaşının sonunda (M.Ö. 168), Pydna'daki yenilgisiyle son bulmuştur. Rodos bu savaşta her ne kadar tarafsızlığını korumaya çalışsa da, Roma'nın üstünlüğü adanın özgürlüğü ve refahı için büyük bir tehlikedir. Savaşta Romalıları desteklemek için hiçbir şey yapmayan Rodos'un, Romalılar tarafından Delos adasında serbest bir liman kurulmasıyla ticaretinin çoğu zayıflamıştır.[16] Bir "süper-liman" haline getirilen Delos, çok kısa bir sürede Latin tüccarların tercih sebebi olmuş ve böylece Rodos'un zenginliği risk altına girmiştir.[17]

Rodos Helenistik dönemde bilimsel araştırmaların da önemli merkezlerinden biri olmuştur. Rodos gibi İskenderiye, Bergama ve birçok doğu kenti de Atina ile neredeyse aynı konumdadırlar. Özellikle Bergama'nın M.Ö. 133'te Romalılara geçmesiyle Rodos çoğu araştırmanın merkezi olmuştur. 1. yüzyıldan itibaren de önemli bir kültür ve sanat merkezine dönüşmüştür. Rodos heykeltıraşlık sanatında Bergama'nın patetik üslubunun etkisi altında kalmış ve bir heykeltıraşlık ekolüne sahip olmuştur. Ekolün en önemli eseri "Laokoon Heykel Grubu"[18] dur. Bu heykel grubu 16. yüzyılda Rodos'ta bulunmuştur. Agesandros, Polydoros ve Athenodoros isimli Rodoslu üç heykeltıraş tarafından yapılmıştır. Heykelde yılanlarla sarılmış Laokoon ve oğulları, acılar içinde yılanlardan kurtulmaya çalışmaktadırlar.[19]

Bilimsel araştırmalar ve heykeltıraşlık sanatının ön plana çıkmasına adanın güzel iklimi de eklenince, Romalılar Rodos'a sadece siyasi sebeplerden dolayı değil, büyük bir kısmı da eğitim veya turistik amaçlarla gelmekteydi. M.Ö. 2.-1. yüzyıllarda

[16] Charles Freeman, *Egypt Greece and Rome*, Oxford University Press, New York 1996, s. 328.
[17] Nigel Rodgers, *Antik Yunan,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s. 242.
[18] Laokoon heykel grubu: Heykelde tasvir edilen mit Vergilius'un Aeneas eserinde anlatılmaktadır. Akaların ahşap atına karşılık Laokoon Troyalıları uyarmıştır. Tanrılar bunu kadere müdahale olarak görmüşler ve kızmışlardır. Ceza olarak Laokoon ve oğullarına deniz yılanları göndermişlerdir. Daha fazla bilgi için bkz. Arif Müfid Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, s. 550-551.
[19] Arif Müfid Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, s. 526.

Tiberius Sempronius Gracchus, Scipio Aemilianus, Cicero, Julius Caesar, Pompeius, Genç Cato gibi isimler adayı ziyaret etmiştir.[20]

Resim 3: Laokoon Heykel Grubu[21]

Rodos, Perseus'un düşüşünden sonra Roma ile ittifak kurmak zorunda kalmıştır. Bu tarihten sonra Roma'nın iç savaşlarıyla da çok zor durumda kalmıştır. Dönem dönem Roma'ya bağlı, dönem dönem ise bağımsız olmuştur. Bu durum Roma'nın başına geçen kişiye göre değişiklik göstermekte idi.

2. yüzyılda Hıristiyanlığın yayılmasıyla beraber adada piskoposluk kurulmuş ve hatta 4. yüzyılda ada piskoposluk merkezi haline gelmiştir. M.S. 395'te Roma İmparatorluğu'nun Batı ve Doğu Roma olarak ikiye ayrılmasından sonra Rodos adası Doğu Roma'ya yani Bizans'a bağlanmıştır.[22]

7. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde Arap-Bizans karşılaşmalarında ada zaman zaman Arapların zaman zaman da Bizans'ın eline geçmiştir.[23] Araplar adayı ele geçirip, Konstantinopolis seferlerinde üs olarak kullanmak istemişlerdir. 653-654

---

[20] Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 140.

[21] Laokoon Heykel Grubu, http://www.antiktarih.com/2018/05/19/laocoon-ve-ogullari-efsanesi/, (11.01.2019).

[22] Machiel Kiel, "Rodos", s. 155.

[23] Katerina Manusu-Della, "Το Παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου και οι Μεσαιωνικές Οχυρώσεις της Ρόδου [Büyük Üstadın Sarayı ve Rodos'un Ortaçağ Tahkimatları]", *Rhodes & Les "Chevaliers de Rhodes 1310-2010*, 2010, s. 72.

yıllarında Rodos'a bu sebeple saldırmışlar ve muhtemelen adayı ele geçirip beş yıl kadar ellerinde tutmuşlardır. 672-678 yılları arasında Arap kaynaklarına göre Rodos'u yedi yıllığına ele geçirmişlerdir. Ancak başarısız oldukları Konstantinopolis kuşatması ile Rodos yine Bizans'ın eline geçmiştir. Ostrogorsky meşhur "sıvı ateş[24]" in (Rum ateşi) muhtemelen ilk kez bu deniz savaşlarında kullanıldığını belirtmiştir.[25] Üçüncü kez adaya 717/18 yıllarında ulaşan Arapların bu seferde de adayı ele geçirip geçirmedikleri kesin değildir. Bizans bu dönem askeri üs olarak Rodos adasını kullanmıştır.[26] Arapların adaya bilinen son gelişleri, Abbasilerin Halifesi Hârûnürreşîd'in amirali Hümeid tarafından 807/08'de olmuştur. Abbasiler adayı ele geçirip, yağmalamışlar ancak sayı olarak üstün olmalarına rağmen Rodos kalesini ele geçirememişlerdir.[27]

Adaya ilk Türk akınını, 1090-1093 yılları arasında Selçuklu beyi Çaka(n) Bey'in gerçekleştirdiği ve hatta bazı kaynaklara göre adayı ele geçirdiği düşünülmektedir. Ioannes Zonaras'ın 1090 yılında Çaka Bey'in akınından bahsetmesi, Anna Komnene'nin 1097'de Türklerin Rodos ve Chios (Sakız) adalarında inşa ettikleri gemileri anlatması ile paralellik göstermektedir.[28]

1082 yılında Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos, Venediklilere Rodos'ta ticari bir istasyon kurmaları için izin vermiştir. Ancak IV. Haçlı Seferi ile İstanbul'un Latinler tarafından ele geçirilmesi politik gücün değişmesine sebep olmuştur. Rodos aslında Venediklilere atanmıştır ancak adayı ele geçirememişlerdir çünkü On İki Adalar'ın komutanı Leon Gavalas kendini Rodos'un hükümdarı ilan

[24] Sıvı ateş, Yunan mimar Kallinikos'un icat ettiği patlayıcı bir maddeydi. Yapılışını sadece Bizanslılar biliyorlardı.
[25] Georg Ostrogorsky, *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους [Bizans Devleti Tarihi]*, Ά Τόμος, 2. Baskı, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2016, s. 194.
[26] Georg Ostrogorsky, *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους [Bizans Devleti Tarihi]*, ΄Β Τόμος, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2014, s. 17.
[27] Aleksis G. K. Savvidis, *Η Βυζαντινή Ρόδος και οι Μουσουλμάνοι [Bizans Rodos'u ve Müslümanlar]*, 2η Έκδοση, Εκδόσεις Τροχαλία, Αθήνα 1995 s. 13-21; Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 249.
[28] Aleksis G. K. Savvidis, "Τουρκικές επιδρομές κατά της Ρόδου ως τις αρχές του 14ου αιώνα [14. yüzyılın başına kadar Rodos'a yapılan Türk akınları]", *Από το Βυζάντιο στην Τουρκοκρατία*, Εκδόσεις Δημιουργία, Αθήνα 1997, s. 175-176.

etmiştir. İlerleyen yıllarda (1226) bağımsız kalamayıp Nikaia (İznik) İmparatorluğu'nun üstünlüğünü kabul etmiş ve kendi gibi ondan sonra yerine geçen kardeşi de Latinlere karşı savaşmıştır. 1261 yılından 1275 yılına kadar, VIII. Michael Palaiologos adaya kardeşi Ioannes'i atamıştır. O tarihten sonra ada çeşitli Cenevizli korsanlar tarafından yönetilmiştir.[29]

13. yüzyılın sonu ve 14. yüzyılın başlarında ise adaya eskiden Aydın, artık Menteşe beyliği oldu düşünülen Türkler art arda akınlar düzenlenmeye başlamıştır.[30] Türkler 1302, 1304 ve 1307 yıllarında akınlarını arttırmışlar ancak adaya yerleşen şövalyeler sebebiyle saf dışı bırakılmışlardır. Şövalyeler adaya yerleşmeden önce, Yunanlar ve Türklerin ilk kez askeri olarak kendilerine yeni bir yer arayan şövalyelere karşı birlik olduklarını da söylemek gerekmektedir.[31]

1.2. Şövalyeler Dönemi

1.2.1. Şövalyelerin Kuruluşu

Şövalyelerin tarihi, Venedikli Amalfi keşişlerinin 1058 yılında Kudüs'te fakir Latin hacılara yönelik Venedikli tüccarlara inşa ettirdikleri Santa Maria Latina kilisesi ve 1070 yılında inşa edilen bir otel-hastaneye dayanmaktadır. Hıristiyanlığın kutsal topraklarına hac görevini yerine getirmeye giden Latin hacıların bakımı için bu otel ve hastaneyi Hospitaller (Hastane) Şövalyeleri veya Saint Jean Şövalyeleri (Aziz Yuhanna Şövalyeleri) olarak adlandırdığımız keşişler yönetmekteydi.[32] İsimleri İskenderiye'de VII. yüzyılda patriklik yapmış Aziz Ioannes'ten gelmekteydi. Temel merkezleri fakirleri ve hastaları kabul eden hastane, görevleri de hacıların bakımını üstlenmekti. 1113'te papa tarafından imtiyaz sahibi olunca bağımsızlıklarını elde

[29] Elias Kollias, *The Medieval City of Rhodes and the Palace of the Grand Master*, 3rd Edition, Ministry of Culture Archaeological Receipts Fund, Athens 2005, s. 15.
[30] Bu tespiti Türkologlar Paul Wittek ve Elizabeth A. Zachariadou yapmıştır.
[31] Aleksis G. K. Savvidis, "Τουρκικές επιδρομές κατά της Ρόδου ως τις αρχές του 14ου αιώνα", s. 176-179.
[32] Elias Kollias, *The Medieval City of Rhodes and the Palace of the Grand Master*, s. 15.

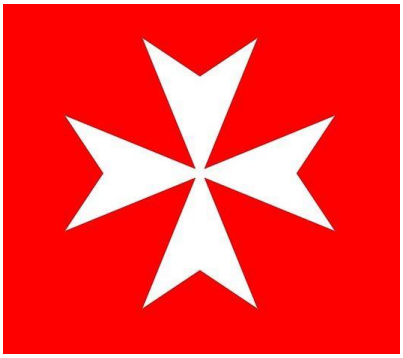
etmişlerdir.[33] Şövalyelerin başında yer alan en önemli kişiye *Magister* denmekteydi. *Magister* her zaman asil ve birinci sınıf şövalyeler arasından seçilerek göreve gelir ve ölene kadar bu unvanı taşırdı.[34]

Tarikat, 12. yüzyılda üç sınıfa bölünmüştür. *Şövalyeler* (Lat. milites) her zaman soylulardan gelmekteydiler. *Magister* ünvanını da aristokratik aileden gelen bu şövalyeler almaktaydılar. *Keşişler* (Lat. cappelani) soylu olmayan ve tarikatın dini törenleriyle ve ayinleriyle ilgilenen kişilerdirler. *Yardımcılar* (Lat. serventes armorum) ise özgür ailelerden gelen kişilerdir. Görevleri, muhtaçların bakımında ve savaşlarda şövalyelere yardımcı olmaktır.[35] Daha sonra tarikatın içerisinde sistemin ihtiyaçları gereği rütbeler oluşmuştur. Tarikatın üyelerinin sayısı kısa sürede Avrupa'dan gelen yeni aristokratlarla artmıştır. Bu yüzden "Diller" adını verdikleri yedi millete bölünmüşlerdir: Provence, Auvergne, Fransa, İtalya, İspanya, Almanya ve İngiltere. Bu bölünmedeki amaç şövalyelerin dilini bildiği kişilerle daha iyi hizmet edeceklerinin düşünülmesidir. İspanya'nın ikiye ayrılmasıyla (Aragon-Kastilya) "Diller" sekize bölünmüştür.[36]

Günümüzde "Malta Haçı" olarak bilinen tarikatın sembolü sekiz sivri ucu olan bir haçtır. Sekiz uç, sekiz milleti simgelemektedir.

---

[33] Anthony Luttrell, "Το Βυζάντιο και οι Ιωαννίτες ιππότες της Ρόδου (1306-1409) [Bizans ve Rodos'un Aziz Yuhanna Şövalyeleri (1306-1409)]", Μετ. Μαρία Γερολυμάτου, Τόμος 11, *Βυζαντινά Σύμμεικτα*, 1997, s. 189.
[34] David Nicolle, *Knight Hospitaller 1100-1306*, Osprey Publishing, UK 2001, s. 14.
[35] Elias Kollias, *The Medieval City of Rhodes and the Palace of the Grand Master*, s. 35-36.
[36] Dimitris Belezos, "Οι Ιππότες της Ρόδου [Rodos Şövalyeleri]", *Οι Μονογραφίες της Στρατιωτικής Ιστορίας*, Γνώμων Εκδοτική, 62, Αθήνα 2011, s. 20.

Resim 4: St. Jean Şövalyeleri Sembolü[37]

Şövalyelerin temel olarak iki amacı: "kâfir"lere karşı savaşmak ve bakıma muhtaç olanlara yardım etmekti. Gelirleri Avrupa'daki topraklarından sağlanmaktaydı.[38] Tarikat kardeşi, liturjik hayatı ve yazılı kanunları olan tarikata bağlı bir keşişti. Kardeşlikten Haçlı Seferleri'ne katılanlar, ruhlarının kurtuluşu için endüljans alıyorlardı. 11. yüzyıldaki Haçlı Seferleri'nin çoğu papanın siyasi düşmanlarına karşı yapılmaktaydı. Ancak şövalyelerin ilkelerinde her ne kadar prensipleri Ortodoksların düşünce biçimi ile farklı olsa da diğer Hıristiyanlara savaşmak yoktu. Bu yüzden de Konstantinopolis'in Latinler tarafından ele geçirildiği IV. Haçlı Seferine katılmamışlardı. Bu ilkelerini sadece 1306 yılında Rodos'a yapmış oldukları saldırıda uygulamamışlardır. Açıklama olarak, 1204 yılından sonra Latin yönetimine geçmeyip Bizans yönetiminde kalan Rodos adasında, Yunanlara hizmet eden paralı Türk askerlerinin var olmasını ve bu saldırının "kâfir"lere yönelik olduğunu sunmuşlardır.[39]

Şövalyeler 1187'de Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs'ü ele geçirmesiyle, Suriye'ye yerleşmişlerdir. Ancak Suriye'de önemli bir güce dönüştükleri Akka şehrini 1291'de Memlükler'e kaybetmişler ve merkezlerini Kıbrıs'ın Limasol şehrine taşımak

---

[37] St. Jean Şövalyeleri Sembolü (Dimitris Belezos, "Οι Ιππότες της Ρόδου [Rodos Şövalyeleri]", s. 10).
[38] Günther Steffen Henrich (ed.), *Εμμανουήλ/Μανόλης Λιμενίτης Το Θανατικόν της Ρόδου [Emmanouil/Manolis Limenitis Rodos'ta Veba]*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], Θεσσαλονίκη 2015, s. 11-12.
[39] Anthony Luttrell, "Το Βυζάντιο και οι Ιωαννίτες ιππότες της Ρόδου (1306-1409) [Bizans ve Rodos'un Aziz Yuhanna Şövalyeleri (1306-1409)]", s. 190-191; Anthony Luttrell- Elizabeth A. Zachariadou, *Sources for Turkish History in the Hospitallers' Rhodian Archive 1389-1422*, National Hellenic Research Foundation Institute for Byzantine Research, Athens 2008, s. 36.

zorunda kalmışlardır. Burada onları geçici bir süreliğine Lusignan Kralı II. Henry karşılamıştır. Kendilerine yeni bir üs bulmaları gereken şövalyeler, öncelikle Kilikya'yı düşünmüşler ancak Türk akınlarına açık olması ve Memlük topraklarına yakın olması onları bu fikirden vazgeçirmiştir. Ayrıca Rodos kutsal toprakları tekrar ele geçirmek ve Türklerin Ege kıyılarından adalara doğru gerçekleştirdikleri faaliyetlerine son vermek için çok iyi bir konumda yer almaktaydı.[40] En sonunda şövalyelerin üstadı Foulques de Villaret, Cenevizli müttefikleri Vignolo de Vignoli'nin yardımı ve papanın izni ile 1306 yılında Rodos'a saldırmış ve Kos'u ele geçirmişlerdir.[41]

Her ne kadar Filerimos ve Feraklos kalelerini ele geçirmiş olsalar da şehri ele geçirmeyi başaramamışlar ve Bizans İmparatoru II. Andronikos ile anlaşma yapmaya çalışmışlardır. Andronikos adayı şövalyelere bırakmak istememiş ve adayı alabilmek için birkaç kez girişimlerde bulunmuştur. Papa şövalyelerin eylemlerini sonuna kadar desteklemiş ve gerekçe olarak, şövalyelerin adayı *union*[42] karşıtı Bizanslılar ve "kâfir" Türklerden ele geçirdiklerini sunmuştur. 15 Ağustos 1309'da Bizanslıların teslim olmasıyla Rodos adasını tamamıyla ele geçiren St. Jean Şövalyeleri, adayı Bizans'tan ayırıp, On İki Adalar'ın tümünü içine alan, papaya bağlı oldukları bir devlet kurmuşlardır. Bizans İmparatorluğu şövalyeleri gaspçı olarak nitelendirmiş ancak Rodoslu halkın şövalyelerle yaptıkları anlaşma sebebiyle aralarındaki ilişkiler gayet iyi seyretmiştir. Bu devlet adalar dışında yaklaşık bir asır boyunca İzmir'i ve Bodrum'u da sınırları içine almıştır.[43]

---

[40] Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 271.

[41] Elizabeth A. Zachariadou, *Trade and Crusade Venetian Crete and the Emirates of Menteshe and Aydın (1300-1415),* Venice 1983, s. 10.

[42] Batı ve Doğu Roma kiliselerinin birleşmesi.

[43] Cecil Torr, *Rhodes In Modern Times*, Cambridge University Press, 1887, s. 10-11; Anthony Luttrell, "Το Βυζάντιο και οι Ιωαννίτες ιππότες της Ρόδου (1306-1409) [Bizans ve Rodos'un Aziz Yuhanna Şövalyeleri (1306-1409)]", s. 192-193.

Şövalyeler Rodos'a yerleşince "Rodos Şövalyeleri" adını, Magister da "Magnus Magister" unvanını almıştır. Rodos'un ilk Magnus Magister'i yani Büyük Üstadı Foulqes de Villaret (1309-1319) olmuştur.[44]

1.2.2. Şövalyeler Döneminde Rodos

Yaklaşık 215 yıllık şövalye yönetiminde Rodos adasının siyasi, sosyal ve dini hayatını şövalyeler belirlemekteydi. Anadolu kıyılarının görüş alanı içinde olan ada, Doğu Akdeniz'de önemli bir askeri rol oynamıştır. Karadeniz ile Mısır'ı birbirine bağlamış, deniz ticareti ile de Konstantinopolis'le temas halinde olmuştur. Halkın beslenmesini, adanın düşmanlara karşı savunulmasını ve Yunanistan'dan gelen kölelerle adanın yeniden inşa edilmesini sağlamışlardır.[45]

14. yüzyılın başında papanın Tapınak Şövalyelerini[46] aforoz etmesi ve ardından tarikatın dağılması, mülklerinin büyük bir kısmının Rodos Şövalyeleri'ne geçmesini sağlamıştır. Bu hadise Rodos Şövalyeleri'nin zenginliğine katkı sağlamış ve mülklerini idare etme sürecinde daha bürokratik bir yapıya dönüşmüşlerdir. Ancak ilerleyen dönemlerde Batı Avrupa'daki mülklerini idare etmede sıkıntılar yaşamışlar ve tahkimata ayrılan bütçeler ile diğer masraflar tarikatın belli bir süreden sonra borçlarının oldukça artmasına ve maddi sıkıntılar yaşamasına sebep vermiştir.[47]

Şövalyeler adayı aldıktan sonra Osmanlı'nın ilerleyişine karşılık adayı bir korunma ve saldırı kalesi olarak kullanmaya başlamışlar ve Ortaçağ Avrupa'sının en

---

[44] Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 273.

[45] Anthony Luttrell, "Το Βυζάντιο και οι Ιωαννίτες ιππότες της Ρόδου (1306-1409) [Bizans ve Rodos'un Aziz Yuhanna Şövalyeleri (1306-1409)]", s. 206; Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 267.

[46] Tapınak Şövalyeleri 1119 yılında Kudüs'te Hıristiyan hacıları korumak için kurulan askeri bir tarikattır. 1291 yılında Akka şehrini Memlükler'in ele geçirişiyle St. Jean Şövalyeleri ile birlikte Kıbrıs'a taşınmışlardır. Papanın tarikatı 1312 yılında dağıtması ile mülklerinin çoğu St. Jean Şövalyelerine geçmiştir.

[47] Şahin Çeler, *Rodos Şövalyeleri*, (Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Aksaray 2018, s. 41-43.

dayanıklı kalesini yapmışlardır. Bu kale kısa süre içerisinde inşa edilmeye başlamış ve büyük üstadın sarayı olmuştur. Kale iki bölümden oluşmaktadır. Bunlardan biri Kuzeydeki Collachium diğeri ise Güneydeki Chora'dır. Collachium aslında şehrin iç kısmıydı. Şövalyelerin hastanesi, Şövalyeler Caddesi, Büyük Üstadın Sarayı ve tarikatın kiliseleri burada bulunmaktaydı. Yunan nüfus, Collachium'un dışına banliyölere yerleştirilmiştir. Bugün Rodos kalesinin bulunduğu yer, 7. yüzyılda Arap kaynaklarının da bahsettiği Bizans akropolü olmalıdır. Saray, Osmanlı'nın adayı 1480 yılındaki ilk kuşatmasıyla zarar görmüş, ancak Pierre d'Aubusson döneminde onarılmıştır. Türk (1522-1912) ve daha sonra İtalyan (1912-1947) egemenliği döneminde de cezaevi olarak kullanılmıştır. Dönem dönem yaşanan depremler ile yavaş yavaş yıkılmaya başlamıştır.[48]

1364 yılında ada iki felakete maruz kalmıştır. Yıkıcı bir deprem ve etkili bir veba salgını ile adaya açlık gelmiştir. 1481 yılı ise adanın felaketi olmuştur. Depremler ve artçılarıyla sallanan adada, Büyük Üstat Pierre d'Aubusson'un sarayında ve şehirde zarar çok büyük boyutlara ulaşmıştır. Depremin ardından şövalyelerin inançları doğrultusunda tüm adada ayinler yapılmış, halk vergiden muaf edilmiş ve oruçlar tutulmuştur. D'Aubusson bu felaketin ardından şehrin surlarını ve yapılarını tamamen yenilemiş ve güçlendirmiştir.[49]

Rodos, şövalyeler döneminde 20 bölgeye ayrılmış ve bu bölgelerden her biri deneyimli bir şövalye kaptanının komutası altında bir kaleye sahip olmuştur. Rodos'ta gözetleme kuleleri hariç 20'den fazla da kale bulunmaktaydı. Şövalyeler Rodos'un çok limanını korumak için, 14. yüzyılın ilk yarısını, Bizans surlarını güney ve doğuya doğru restore etmek ve genişletmek için harcamışlardır.[50]

---

[48] Elias Kollias, *Οι ιππότες της Ρόδου Το παλάτι και η πόλη [Rodos Şövalyeleri-Saray ve Şehir]*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1994, s. 70-74

[49] Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 31, 277, 299-301.

[50] Konstantin Nossov, *The fortress of Rhodes 1309-1522*, Osprey Publishing, Oxford 2010, s. 5-6.

Adada şövalyelere tabii olan Yunan Ortodoks halk başta olmak üzere, nüfusun önemli bir kısmı ticaret ile ilgilenen İtalyan Katolik Latinlerdir. Az sayıda Ermeni ve Çingene'nin yanı sıra 14. yüzyılın sonlarında adada bir Yahudi cemaatinin de yaşadığı bilinmektedir. Fakat dikkat çeken en önemli topluluk, küçük bir Müslüman tüccar topluluğuydu.[51]

Her ne kadar şövalyelerin resmi dilleri Latince ve sonrasında Fransızca olsa da ada sakinlerinin ve özellikle tüccarların konuştukları diller oldukça fazlaydı. Yunanca sadece adada yaşayan Ortodoks halk tarafından değil ayrıca tarikatın Türklerle olan diplomatik meselelerinde de kullanılmıştır.[52]

Şövalyeler adaya geldikten sonra Yunanların çeşitli kilise meselelerini ve atamalarını kontrol etmişlerdir. Ortodoksların Konstantinopolis'teki Patrikhane ile tüm ilişkilerine son vermişlerdir. 1438/39 yıllarında gerçekleşen Ferrara-Floransa Konsili'nde Ortodoks Kilisesi heyetinin onayıyla, *unionist* bir patriğe bağlı olmuşlardır. Yani papa otoritesini kabul etmişlerdir. Bu şekilde Yunanlar ayin geleneklerini ve kilise kurallarını aynı şekilde devam ettirmişlerdir. Adanın Osmanlı tarafından ele geçirilişine kadar, adaya toplam altı *unionist* metropolit yerleşmiştir. Konstantinopolis Rodos'a metropolit atamaya devam etmiş ancak şövalyeler bu metropolitlerin adaya gelmesine izin vermemişlerdir.[53]

Şövalyelerin adanın sağlık düzeni için hayata geçirdikleri en önemli mimari işlerden biri, Büyük Üstat Antoin Fluvian (1421-1437) döneminde inşasına karar verilen ve 1440 yılında inşası başlayan Rodos hastanesidir. Aslında ilk hastane olan Vetera Infirmaria'yı[54] 1311 yılında inşa etmişler ancak zaman geçtikçe daha büyük bir

---

[51] Nicolas Vatin, *Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar Doğu Akdeniz'de Savaş, Diplomasi ve Korsanlık, diplomasi ve korsanlar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2004, s. 30; Elias Kollias, *Οι ιππότες της Ρόδου Το παλάτι και η πόλη [Rodos Şövalyeleri-Saray ve Şehir]*, s. 28.

[52] David Nicolle, *Knight Hospitaller 1306-1565*, Osprey Publishing, UK 2001, s. 43.

[53] Dimitris Belezos, "Οι Ιππότες της Ρόδου [Rodos Şövalyeleri]", s. 41.

[54] İlk hastane olan Vetera İnfirmaria'nın günümüzde yeri halen tespit edilememiştir. İlk hastane hakkında daha fazla bilgi için bkz. Fotini Karasavva Tsiligiri, "Το παλιό νοσοκομείο (Vetera İnfirmaria) στη Ρόδο: παρατηρήσεις στην τοπογραφία της μεσαιωνικής πόλης [Rodos'ta eski hastane (Vetera İnfirmaria): Ortaçağ şehrinin topografyası hakkında incelemeler]", *Εώα και Εσπέρια*, Ά Τόμος, 1997.

hastaneye ihtiyaç duymuşlardır. 15. yüzyıla kadar işlevini sürdüren ilk hastanenin yerini alan yeni hastane[55] armasından anlaşıldığı üzere Pierre d'Aubusson döneminde tamamlanmıştır. Yeni hastane adadaki doğu mimarisinin izlerini taşıyan tek yapıdır. Özellikle Anadolu'daki han ve kervansaraylar ile mimari açıdan benzerlik göstermektedir. Eski hastanenin aksine hacıları değil sadece hastaları, fakirleri ve terk edilmiş bebekleri kabul etmektedir. Cerrahi müdahaleler çok seyrek uygulanmaktadır. Bunun sebebi doktorların cerrahlara saygı duymaması ve ameliyat kararı almamasıydı. 1480 yılında adanın Osmanlı tarafından kuşatılmasında ağır yaralanan Pierre d'Aubusson'un iyileşmesi cerrahların başarılı müdahalesi değil, tamamen tanrının mucizesi olarak kabul görmüştür. Günümüzde adada en iyi korunmuş yapılardan biridir.[56]

1.2.2.1. Şövalyeler Döneminde Rodos Ekonomisi

Rodos adası şövalyeler döneminde ciddi bir ekonomik öneme sahip olmuş, hem doğu hem de batı ile ticaret yapmıştır. Adada yün ve ipek kumaşlar, parfüm, mum, havyar, yağ, şarap ve şeker gibi ürünlerin ticareti yapılmaktaydı. Floransa'dan birçok ticari şirket ve banka 14. yüzyılın daha ilk yarısında Rodos'ta şube açmışlardır. Levant bölgesinde ticaret ile uğraşan Montpellier ve Narbonne'lu bankacı ve tüccarlar, şövalyelerin Fransa, Kıbrıs ve İber yarımadasındaki topraklarının parasını ve ürünlerini kontrol etmişlerdir. 15. yüzyılda Kıbrıs gibi diğer batı yönetimi altında olan adalar ile de ekonomik ve ticari ilişkileri olmuştur. Rodos ekonomisi bu dönem çok canlanmış ve Doğu Akdeniz'de komprador ve transit taşıma ticaretinde en önemli merkezlerden biri olmuştur.[57]

---

[55] Şövalyeler döneminde Rodos adasında inşa edilen bu yeni hastane, günümüzde Arkeoloji Müzesi olarak kullanılmaktadır.

[56] Costas Tsiamis, Georgia Vrioni, Effie Poulakou-Rebelakou, Vassiliki Gennimata, Athanassios Tsakris, "The Knights Hospitaller of Rhodes and the Black Death of 1498: a poetic description of the plague", *Le infezioni in Medicina,* s. 285; Elias Kollias, *Οι ιππότες της Ρόδου Το παλάτι και η πόλη [Rodos Şövalyeleri-Saray ve Şehir]*, s. 120-122.

[57] Cecil Torr, *Rhodes In Modern Times*, Cambridge University Press, 1887, s. 49-50; Elias Kollias, *Οι ιππότες της Ρόδου Το παλάτι και η πόλη [Rodos Şövalyeleri-Saray ve Şehir]*, s. 25-26.

Adanın ürettiği en önemli ürünler şeker ve sabundur. Hatta Rodos'ta üretilen şekerin kalitesi Kıbrıs'tan sonra ikinci sıradadır. Ekonomiyi canlı tutan en önemli sektörlerden biri de denizciliktir. Tarikatın gemileri sadece savaşlarda kullanılmıyor, ticari ürünleri de taşıyordu.[58]

Rodos ile Türkler arasındaki ticari ilişkiler, şövalyelerin adada bulunduğu süre zarfında kesintisiz devam etmiştir. İki tarafın da ekonomik çıkarlarına savaşlar engel olmamıştır. Hatta II. Mehmet ile şövalyeler arasında 1451 yılında yapılan barış anlaşmasında ticaret ile alakalı maddenin bozulmamasına dair, Büyük Üstat Jean Bonpart de Lastic (1437-1454) o dönem Katellorizo adasında askeri üsü bulunan Aragon kralından Rodos çevresinde karşılaşabilecekleri Türk gemilerine karşı hiçbir müdahalede bulunmamasını istemiştir. Ada Türklerden ipek kumaş, halı, buğday, hayvan ve seramik, Türkler ise Rodos'tan Avrupa menşeili deri ve yün kumaşlar almıştır.[59]

Adada yaşayan Yunanların bir kısmı yerel ticari işler yapmışlardır. Hatta 1397 itibarıyla, faaliyetlerini özellikle Dubrovnik'te yoğunlaştırmış "Rodoslu Tüccarlar" olarak anılan bir grup ortaya çıkmıştır. Üç kıtada faaliyet gösteren bu tüccarlar sayesinde adanın sosyal gelişimi artmıştır. Bu gelişim şövalyelerin yönetimindeki son yüzyılda adada mimariye, sanata ve edebiyata yansımıştır.[60] Yerliler genellikle tarım ve besicilik ile ilgilenmişlerdir. Birçok Ortodoks Yunan'ın şövalyeler için paralı askerlik yaptıkları, Türklere karşı tercümanlık faaliyetlerinde bulundukları ve tarikatın gemilerinde çalıştıkları düşünülmektedir. Limenitis'in

[58] Elias Kollias, *Οι ιππότες της Ρόδου Το παλάτι και η πόλη [Rodos Şövalyeleri-Saray ve Şehir]*, s. 26.
[59] Nicolas Vatin, *Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar Doğu Akdeniz'de Savaş, Diplomasi ve Korsanlık, diplomasi ve korsanlar*, s. 38; Elias Kollias, *Οι ιππότες της Ρόδου Το παλάτι και η πόλη [Rodos Şövalyeleri-Saray ve Şehir]*, s. 26.
[60] Anthony Luttrell, "Το Βυζάντιο και οι Ιωαννίτες ιππότες της Ρόδου (1306-1409) [Bizans ve Rodos'un Aziz Yuhanna Şövalyeleri (1306-1409)]", s. 206.

eserinde de karşımıza çıkan zenginlik unsurları göz önüne alındığında adadaki Yunanların maddi durumlarının iyi olduğunu söylemek mümkündür.[61]

1.2.2.2. Şövalyeler Döneminde Kültür ve Edebiyat

Rodos adası şövalyeler döneminde kültür seviyesi yüksek bir bölge olmuştur. Adada yaşayan şövalyeler ve zaman zaman gelip giden ziyaretçiler Batı Avrupa'nın geleneklerini, yaşam tarzını, sanatını ve kültürünü yavaş yavaş Rodos'a taşımış olmalıdırlar. Özellikle İstanbul'un Türkler tarafından fethinden sonra, Türk egemenliği dışında kalan adalarda ticaretin yükselişi ve oluşan zenginlik hem Yunan hem de Batılı aydınların çalışmalarının Rodos gibi bölgelerde yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Böylece edebiyat ve sanat gelişmiştir.[62]

Büyük Üstat Juan Fernandez de Heredia (1379-1382) döneminde, sarayda toplanan Frank ve Yunan entelektüeller dikkat çekmektedirler. De Heredia'nın kendisi de askeri kimliğinin yanında aydın bir kişi olarak bilinmektedir. Heredia Antik Çağ yazarlarının eserlerini kendi dili olan Aragoncaya çevirmekle meşgul olmuştur. Bu çalışmalarında ona yardımcı olan iki Yunan aydını ön plana çıkmıştır. Biri Rodoslu Georgios Kalokiris, diğeri ise Selanikli Dimitris Kalodikis'tir. Heredia'nın yazdığı *Grand Cronica d'Espana* ve *Cronica de los Conqueridores* olmak üzere iki tane önemli eseri vardır. İkinci eserinden Yunan tarihine olan ilgisi anlaşılmaktadır.[63]

Limenitis dışında adada edebi eserler veren başka Yunanlar da vardır. 1357-1369 yılları arasında Rodos'ta metropolitlik yapan Nilos Diasorinos, azizlerin yaşam öykülerini yazmıştır. Rahip ve aynı zamanda aydın bir kişilik olan Ioannes Marmaras, 15. yüzyılda içinde kendi el yazmalarının da bulunduğu çok değerli bir kütüphaneye sahipti. Bugün bu el yazmalarından biri Münih Kütüphanesinde bulunmaktadır. Giritli

---

[61] Günther Steffen Henrich, *Εμμανουήλ/Μανόλης Λιμενίτης Το Θανατικόν της Ρόδου [Emmanouil/Manolis Limenitis Rodos'ta Veba]*, s.15; Elias Kollias, *Οι ιππότες της Ρόδου Το παλάτι και η πόλη [Rodos Şövalyeleri-Saray ve Şehir]*, s. 26, 28.
[62] Elias Kollias, *Οι ιππότες της Ρόδου Το παλάτι και η πόλη [Rodos Şövalyeleri-Saray ve Şehir]*, s. 32.
[63] Gös. Yer.

doktor Antonios Kalosinas ve ilahiyatçı Georgios Kalivas, 1522 yılında Rodos adasında bulunmuşlardır. Kalivas 1522'den sonra Girit'e yerleşmiştir. Adanın fethi ile İsa'nın suretinin değişmesi (Tecelli) hakkında tarihi bir eser yazmıştır.[64] 16. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Rodoslu keşiş Eleftherios ise Türklerin adayı ele geçirişiyle ilgili maalesef günümüze ulaşmamış bir tarihi eser yazmıştır. Bu eser hakkında bilgileri Belçikalı albay Rottiers'in 1826 yılında Rodos'a yaptığı geziden notlar içeren *Description des monumens de Rhodes* kitabından bilmekteyiz.[65]

Agapitos Kassianos doğan ve şahincilik eğitmeni olarak büyük üstatların çevresinde görev almıştır. Bu hayvanların beslenmesi, hastalıkları ve efendileri için avlanmalarına dair önemli bilgiler içeren bir kılavuz yazmıştır.[66]

Yazarı bilinmeyen *Καταλόγια-Στίχοι περὶ ἔρωτος και ἀγάπης* başlıklı 110-112 şiirden oluşan derleme ise adanın en önemli edebi eserlerinden biridir. Rodos'ta on beşli hece ölçüsü ile kafiyesiz yazılmış aşk şiirleridir. Şiirlerde batı etkisi görülmemektedir. Şiirleri 1879 yılında Wilhelm Wagner yayınlamıştır. Şiirlerin nerede yazıldığına dair kesin bir bilgi yoktur ancak Papahristodulu derlemedeki şiirlerin dilinin Ortaçağ Rodos lehçesi olduğunu söylemiştir.[67]

Yukarıda bahsedilen önemli şahsiyetlerin dışında, özellikle İstanbul'un fethinden sonra Rodos'a belirli bir süreliğine İstanbul ve Yunanistan coğrafyasının farklı yerlerinden gelen aydın Yunanlar da bulunmaktadır. *Grammatiki*[68] eseriyle ün

---

[64] Zaharias N. Tsirpanlis, *Η Ρόδος και οι νότιες Σποράδες στα χρόνια των Ιωαννιτών ιπποτών (14ος-16ος αι.) [Hospitalier Şövalyeleri döneminde Rodos ve Güney Sporades adaları (14.-16. yy.)]*, Συλλογή ιστορικών μελετών, Ρόδος 1991, s. 376-377; Elias Kollias, *Οι ιππότες της Ρόδου Το παλάτι και η πόλη [Rodos Şövalyeleri-Saray ve Şehir]*, s. 34-36.

[65] Konstantinos N. Sathas, *Νεοελληνική Φιλολογία- Βιογραφίαι των εν τοις γράμμασι διαλαμψάντων Ελλήνων από της καταλύσεως της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μέχρι της Ελληνικής εθνεγερσίας (1453-1821) [Çağdaş Yunan Filolojisi-Bizans İmparatorluğunun yıkılışından Yunan isyanına kadar edebiyat alanında ünlenmiş Yunanların biyografileri (1453-1821)]*, Αθήνα 1868, s. 178-179.

[66] Zaharias N. Tsirpanlis, *Η Ρόδος και οι νότιες Σποράδες στα χρόνια των Ιωαννιτών ιπποτών (14ος-16ος αι.) [Hospitalier Şövalyeleri döneminde Rodos ve Güney Sporades adaları (14.-16. yy.)]*, s. 365.

[67] Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 359-363.

[68] Grammatike, 1476 yılında Milano'da basılan ilk Yunan kitabıdır.

kazanmış Konstantinos Laskaris İstanbul'un Türkler tarafından fethinden sonra beş yıl Rodos'ta yaşamıştır. Adada yaşadığı süre boyunca üç el yazması eser yazmış, ayrıca müstensihlik de yapmıştır. Müstensihlik yapan Georgios Evgenikos da İstanbul'dan Rodos'a gelmiş ve 1468/69 yıllarında eser kopyalamıştır.[69]

Limenitis'in incelediğim eseriyle benzerlikler göstermesi açısından ayrı bir öneme sahip Giritli keşiş Nathanael-Neilos Bertos, 1480 yılları civarında Rodos'ta yaşamış ve halk dilinde on beş heceli kafiyesiz 1395 dizeli bir şiir taslağı oluşturmuştur. İkisinin de kullandığı ortak vecizeler ve kelimeler dikkat çekmektedir. Özellikle Rodos'ta yaşadığı süre boyunca Rodoslulara şövalyelere saygı duymaları ve Türk tehdidine karşılık şövalyeler ile iş birliği yapmaları gerektiği hakkında nasihatlerde bulunmuştur. İki yazar da şövalyelere minnet duygularını belirtmekte ve Ortodoksların kiliseden git gide uzaklaşmalarını ve işledikleri günahları vurgulamaktadırlar.[70]

Şövalyeler döneminde Frankların verdiği eserler de en az Yunanların eserleri kadar önem taşımaktadır. 1406 yılında adaya Yunan dilini incelemek için Christophe Buondelmonti gelmiştir. Sekiz yıl Rodos, altı yıl da diğer Ege adalarında Yunanca el yazmaları topladıktan sonra Ege adalarını anlatan *Liber Insularum Archipelagi* isimli eserini yazmıştır. Eserin farklı yerler ve tarihlerde yazılmış 60 el yazması bulunmaktadır. 15. yüzyılda Yunan adalarının sosyal, kültürel ve ekonomik durumundan bahsetmiştir.[71]

Dönemin belki de en aydın kişiliklerinden biri olan Flandre doğumlu, Rodos kökenli Guillaume Caoursin (1430-1503), Paris Üniversitesinde doktor unvanı almış çok değerli bir kişiliktir. Şövalyeler tarafından sık sık özel diplomatik görevlerde

---

[69] Zaharias N. Tsirpanlis, *Η Ρόδος και οι νότιες Σποράδες στα χρόνια των Ιωαννιτών ιπποτών (14ος-16ος αι.) [Hospitalier Şövalyeleri döneminde Rodos ve Güney Sporades adaları (14.-16. yy.)]*, s. 366-368.
[70] Zaharias N. Tsirpanlis, *Η Ρόδος και οι νότιες Σποράδες στα χρόνια των Ιωαννιτών ιπποτών (14ος-16ος αι.) [Hospitalier Şövalyeleri döneminde Rodos ve Güney Sporades adaları (14.-16. yy.)]*, s. 368-373; Elias Kollias, *The Medieval City of Rhodes and the Palace of the Grand Master*, s. 71.
[71] Zaharias N. Tsirpanlis, *Η Ρόδος και οι νότιες Σποράδες στα χρόνια των Ιωαννιτών ιπποτών (14ος-16ος αι.) [Hospitalier Şövalyeleri döneminde Rodos ve Güney Sporades adaları (14.-16. yy.)]*, s. 348-349; Elias Kollias, *Οι ιππότες της Ρόδου Το παλάτι και η πόλη [Rodos Şövalyeleri-Saray ve Şehir]*, s. 34.

kullanmış olan Caoursin, Büyük Üstat Pierre d'Aubusson'un isteği üzerine tarikatın kanunlarını derlemiştir. 1480 yılında kuşatmaya şahitlik etmiş biri olarak Osmanlı'nın Rodos kuşatması hakkında *Obsidionis Rhodie Urbis Descriptio*'yu[72] yazmıştır.[73]

Şövalye San Giorgio, Montferrat'nın Latince tarihini yazmıştır. 1516'da kültürel katkılarından dolayı Büyük Üstat Fabrizio del Carretto (1513-1521) tarafından "Magnus Crux" unvanına layık görülmüştür.[74]

Perugia'lı Francesco Maturanzio ise Yunancayı iyi bir şekilde öğrenmek için Yunanistan'a gitmeye karar vermiştir. İlk önce Girit'e gitmeyi düşünmüş ancak Türklerin akınlarından korktuğu için daha az tehlike arz eden Rodos'ta karar kılmıştır. 1472-1474 yılları arasında Rodos'ta metropolitlik yapan Mitrophanis'ten eğitim alan Maturanzio, bu süre zarfında Bakire Meryem'e ithaf eden şiirler yazmıştır. Yunancayı ana dili gibi öğrenmiş ve adadan ayrılırken yanında çok fazla Yunanca kitap da götürmüştür.[75]

Yunan ve Latin dili tarihi uzmanı William Lily'nin de 1490 yılında Rodos adasını ziyaret ettiği ve kısa bir süre orada kaldığı bilinmektedir.[76]

Romantik şövalye Sabba da Castiglione, 16. yüzyılın başında Rodos'ta antik Yunan sanatı ile alakalı eserler toplamıştır. Sanata düşkünlüğünden dolayı diğer şövalyelerin onu putperest olarak nitelendireceğinden endişe duyan Castiglione, yazdığı *Ricordi* eserinde meslektaşlarının barbar olduklarını, kılıç, miğfer ve ok kullanmaktan başka hiçbir şey bilmediklerini iddia etmiştir. Yine aynı dönem Rodos'un Osmanlılar tarafından fethini yaşamış Pietro Lomellino del Campo ve J.

---

[72] Eser hakkında daha fazla bilgi için bkz. Theresa M. Vann- Donald J. Kagay, *Hospitaller Piety and Crusader Propaganda*, Ashgate, England 2015, s. 75-148.
[73] Elias Kollias, *Οι ιππότες της Ρόδου Το παλάτι και η πόλη [Rodos Şövalyeleri-Saray ve Şehir]*, s. 34.
[74] Elias Kollias, *The Medieval City of Rhodes and the Palace of the Grand Master*, s. 68.
[75] Zaharias N. Tsirpanlis, *Η Ρόδος και οι νότιες Σποράδες στα χρόνια των Ιωαννιτών ιπποτών (14ος-16ος αι.) [Hospitalier Şövalyeleri döneminde Rodos ve Güney Sporades adaları (14.-16. yy.)]*, s. 355-356.
[76] Zaharias N. Tsirpanlis, *Η Ρόδος και οι νότιες Σποράδες στα χρόνια των Ιωαννιτών ιπποτών (14ος-16ος αι.) [Hospitalier Şövalyeleri döneminde Rodos ve Güney Sporades adaları (14.-16. yy.)]*, s. 360.

Fontano, Rodos'un düşüşünü kayda almışlardır.[77] 15. ve 16. yüzyıllarda Rodos adasına Avrupa'nın çeşitli yerlerinden gelen bu entelektüeller şövalyeler döneminde adanın kültür seviyesinin yüksek olduğunun ispatıdır.

Dini içerikli anonim 21 el yazması, Lindos'un Meryem Ana Kilisesinde bulunmaktadır. En eskisi 13. en yenisi ise 18. yüzyıla tarihlendirilmektedir.[78]

1.2.2.3. Şövalyelerin Bizans ve Türkler ile İlişkileri

Şövalyelerin Rodos'u ele geçirmesiyle, Bizans ile olan ilişkiler belirsiz bir döneme girmiştir. Şövalyeler adaya yerleştikten sonra papanın politikalarını bu bölgede sürdürmek istemişler ve Müslümanlar ile ticaret yapan Venedik ve Ceneviz gemilerini ele geçirmeye başlamışlardır. Karşılık olarak onlar da şövalyelerin gemilerini ele geçirip Türklere satmaya başlamışlardır. Ardından Cenevizliler Menteşe beyliği ile ittifak kurup Rodos'a saldırmışlar ancak başarısız olmuşlardır. Böylece 1311 yılından 1313 yılına kadar şövalyeler ile Türkler arasında şövalyelerin Anadolu'da bazı istihkamları ele geçirmeleriyle sonuçlanan bir mücadele dönemi başlamıştır.[79]

1304 yılında, Bizans'ın egemenliğinde bulunan Chios adasını ele geçiren Cenevizli Zaccaria ailesi, 1313 yılına gelindiğinde şövalyeler ile ittifak kurmuştu. Bu iki güç 1318-1321 yılları arasında Menteşe beyliğini ve Aydın oğullarını yenilgiye uğratmışlardır. İlerleyen yıllarda Latinler de gelecekte onlara problem teşkil edebilecek Türkleri fark etmişler ve artık *union* karşıtı Bizans ile savaşmak yerine Hıristiyanların birlik olması gerektiğini düşünmeye başlamışlardır. Dolayısıyla en etkili yöntemin, Ege'de Türklere karşı şövalyelerin de içinde yer aldığı bir Latin

[77] Elias Kollias, *Οι ιππότες της Ρόδου Το παλάτι και η πόλη [Rodos Şövalyeleri-Saray ve Şehir]*, s. 34.
[78] Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 364.
[79] Serdar Çavuşdere, *Orta Çağ'da Venedik, Papalık ve Türkler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2017, s. 57-59.

koalisyonunun kurulması olduğunu düşünmüşlerdir.[80] Bu çaba başarısız olmuştur. Çünkü bir yandan Fransa Krallığı Türkler ile değil de kutsal toprakların tekrar ele geçirilmesiyle ilgileniyor, diğer taraftan da bölgede etkisini yitiren Bizans Türklerle arasını bozmak istemiyordu.[81]

1320'li yılların sonlarında Aydın oğlu Umur Bey, Martino Zaccaria'nın elinde bulundurduğu İzmir limanını iki buçuk yılık bir kuşatmanın ardından ele geçirmiştir. 1329 yılında, Umur Bey İzmir'in tamamını fethettiğinde, Bizans İmparatorluğu da Chios adasını ele geçirmiş, Aydın oğulları ve Saruhan oğulları ile antlaşmalar yapmıştır. Rodoslular bunu bir tehdit olarak algılamışlardır. Ancak Bizans 1332'de kısa süreliğine Latinlere karşı izlediği politikayı değiştirmiş ve Türklere karşı Venedikliler ve şövalyeler ile beş yıllık bir anlaşma imzalamıştır. Şövalyelerin 1333 ya da 1334 yılında Bizans'ın hakimiyetinde bulunan Midilli adasına yapılan bir saldırının içinde bulunmaları ilişkilerin tekrar bozulmasına sebep olmuştur.[82]

1341 yılında Bizans'ta uzun bir iç savaş dönemi başlamıştır. Aynı dönemde Umur Bey'in de Ege'de gerçekleştirdiği seferler devam etmektedir ve bu durumdan papa rahatsız olmuştur. Böylece 1344 yılında Rodos Şövalyeleri ve Latinlerin yer aldığı Haçlı donanma ittifakının kadırgaları, Aydın oğullarına karşı harekete geçmişler ve Umur Bey'in elinde bulunan İzmir'in limanını ele geçirmişlerdir. Yaklaşık bir yıl süren kuşatmanın ardından İzmir Kalesi de ele geçirilir. Umur Bey'in yenilgisi, Türklerin deniz operasyonlarının merkezinin kuzeye kaymasına sebep olmuştur.[83]

1347'den sonra batıdaki veba, ekonomik çöküntü ve Venedik ile Cenevizlilerin savaşı Türklere karşı kurulan birliğin dağılmasına sebep olmuştur.

---

[80] Anthony Luttrell, "Το Βυζάντιο και οι Ιωαννίτες ιππότες της Ρόδου (1306-1409) [Bizans ve Rodos'un Aziz Yuhanna Şövalyeleri (1306-1409)]", s. 194; Anthony Luttrell-Elizabeth A. Zachariadou, *Sources for Turkish History in the Hospitallers' Rhodian Archive 1389-1422*, s. 36.
[81] Serdar Çavuşdere, *Orta Çağ'da Venedik, Papalık ve Türkler*, s. 79.
[82] Anthony Luttrell, "Το Βυζάντιο και οι Ιωαννίτες ιππότες της Ρόδου (1306-1409) [Bizans ve Rodos'un Aziz Yuhanna Şövalyeleri (1306-1409)]", s. 194-195; Serdar Çavuşdere, *Orta Çağ'da Venedik, Papalık ve Türkler*, s. 83-84.
[83] Salahattin Özkan, "İzmir'de Rodos Şövalyeleri Dönemi (1344-1402)", III. Uluslararası Tarih Sempozyumu Bildiri Kitabı, İzmir 2008, s. 416-417; David Nicolle, *Knight Hospitaller 1306-1565*, Osprey Publishing, UK 2001, s. 5-6.

1347'de Haçlı donanması Gökçeada yakınlarında Türk gemileriyle karşılaşmış ve Türkleri yenilgiye uğratmışlardır.[84] Bu dönem aynı zamanda Osmanlı'nın Hıristiyan topraklarını kendi topraklarına kattığı bir dönemdir. Batı ve özellikle papa bu durumdan çok rahatsız ve Türkleri durdurmanın yollarını arama peşindeydiler. Osmanlı 1354 yılında Gelibolu'yu fethetmiş ve tamamen Balkanlara yerleşmişti. 1359'da papanın vekili Pierre Thomas, 50 Yunan-Latin askeri birliğini Lapseki'ye götürmüş ve saldırılara karşı gelmişlerdir. Bu birlik şövalyelerin Bizans ile ortak hareket ettikleri ilk sefer ve Osmanlı ile de ilk karşı karşıya gelişleriydi. Pierre Thomas ve şövalyeler 1361-1369 yılları arasında ağırlıkla Kıbrıs, Kilikya kıyıları ve İskenderiye seferlerine katılmışlarıdır.[85]

Diğer taraftan çeşitli Türk beylikleri 1354'ten sonra Korint ve Peloponnesos'a (Mora) saldırmaya başlamışlardır. 1359'da şövalyelerin gemileri Korint'teki gemilerle birleşerek Megara açıklarında Türkleri yenilgiye uğratmışlardır. Zaten 1356/57 yıllarında Achaia Prensliği ile papanın kuryasının organize ettiği gizli bir görüşme Avignon'da gerçekleşmişti. Bu görüşme ile şövalyelerin Peloponnesos'a yerleşmesi planlanıyordu. Şövalyelerin çoğu bunu desteklemiş ve bu fikir 60 yıl boyunca şövalyelerin planlarına ilham kaynağı olmuştur.[86]

Osmanlı'nın Çirmen Savaşı'ndaki zaferi (1371), Bizans İmparatoru'nun Osmanlı'nın üstünlüğünü kabul etmesiyle sonuçlanmış ve Türklere karşı korku artmaya başlamıştır. Papa XI. Gregorius diplomatik faaliyetlere yönelmiş ve Anadolu'da bir passagium[87] yapmaya karar vermiştir.[88] 1374'te İzmir'in savunması şövalyelere bırakılmış ve 1376'da Sultan Murat'ın olası bir saldırısına karşılık

---

[84] Elizabeth A. Zachariadou, *Trade and Crusade Venetian Crete and the Emirates of Menteshe and Aydın (1300-1415)*, s. 53-54.
[85] Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 277; Anthony Luttrell, "Το Βυζάντιο και οι Ιωαννίτες ιππότες της Ρόδου (1306-1409) [Bizans ve Rodos'un Aziz Yuhanna Şövalyeleri (1306-1409)]", s. 195-196.
[86] Anthony Luttrell, "Το Βυζάντιο και οι Ιωαννίτες ιππότες της Ρόδου (1306-1409) [Bizans ve Rodos'un Aziz Yuhanna Şövalyeleri (1306-1409)]", s. 196.
[87] Bir Haçlı seferi türü.
[88] Anthony Luttrell-Elizabeth A. Zachariadou, *Sources for Turkish History in the Hospitallers' Rhodian Archive 1389-1422*, s. 37-38.

savunma güçlendirilmiştir. Osmanlı'nın saldırılarından endişe duyan Yunan, Latin ve Ermeni göçmenler Anadolu'dan kaçıp Rodos'a sığınmışlardır. Papahristodulu'ya göre bugün adada karşımıza çıkan Armenius gibi köy isimleri, o dönem bu göçmenlerin kurduğu köylerin isimleridir.[89] Bu dönem Papa XI. Gregorius ölmüş ve Bizans'ta da karışıklıklar yaşanmıştır. Tekrardan Achaia Prensliği için yeni Papa VI. Urbanus ile şövalyelerin yeni üstadı Fernandes de Heredia (1377-1396) görüşmelere başlamışlardır. 1377'de Napoli Kraliçesi İoanna, Prensliği şövalyelere beş yıllığına kiralamıştır.[90]

Sultan Murad'ın Doğu Anadolu fetihleri ve Kilikya kıyılarındaki tehditlerine karşılık 1388 yılında Latin deniz güçleri, Rodos, Kıbrıs ve Cenevizliler Osmanlı'ya karşı 10 yıllık bir birlik kurmak için anlaşmışlardır. Osmanlı, Venedik-Ceneviz savaşında Venediklilerin yanında olduğundan bu birliğe Venedikliler katılmamışlardır. Bu deniz birliği, bağımsız olan Menteşe beyliği hariç tüm Türklere karşı yapılmıştır. Şövalyeler bu birliğin dışında farklı Hıristiyan birliklerine de katılmışlar ve Bizans'a da destek vermeye devam etmişlerdir.[91]

I. Kosova Savaşı (1389) ile tarikat dikkatini Anadolu'da yaşanan gelişmelere vermiştir. Savaştan sonra, yeğeni VII. Ioannes tarafından Konstantinopolis'ten kovulan İmparator II. Manuel Rodos'a sığınmıştır. II. Manuel'in tahtını geri alması için yardımda bulunan şövalyeler ordularıyla Konstantinopolis'e gelmişler ve VII. Ioannes'e karşı savaşmışlardır. Genellikle Hıristiyanlara karşı savaşmayan şövalyeler bu savaşı Ioannes'in Türklerle iş birliği yapmasından dolayı haklı görmekteydiler. Yeniden imparator olan II. Manuel, bu kez de 1391 yılında Bayezid'in şehri kuşatmasıyla karşı karşıya kalmıştır. Latinler bu kuşatmaya cevap olarak hemen bir Haçlı Seferi organize etmişlerdir. Şövalyelerin yeni üstadı Filibertos de Naillac (1396-

[89] Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 277.
[90] Anthony Luttrell, "Το Βυζάντιο και οι Ιωαννίτες ιππότες της Ρόδου (1306-1409) [Bizans ve Rodos'un Aziz Yuhanna Şövalyeleri (1306-1409)]", s. 199.
[91] Anthony Luttrell-Elizabeth A. Zachariadou, *Sources for Turkish History in the Hospitallers' Rhodian Archive 1389-1422*, s. 40.

1421) 1396'da Niğbolu'da gerçekleşen muharebede yerini almış ancak yenilen taraf olmuşlardır. Bu yenilginin Latinler için yıkıcı sonuçları olmuştur.[92]

Türklerin Niğbolu zaferinin ardından, İmparator II. Manuel'in kardeşi Despot Theodoros, Korint kalesini şövalyelere satmıştır. Şövalyeler, Peloponnesos'a seferler düzenleyen Türklere karşı yarımadayı savunmayı başarmışlardır. Bunun üzerine 1400 yılında şövalyeler tüm despotluğu Theodoros'tan satın almışlardır. Peloponnesos'u ellerinde tutup güçlü bir devlet inşa etmeyi ve bu şekilde de Türklerin daha fazla genişlemesini durdurabilmeyi planlamışlardır. Osmanlı 1402 yılının başlarında tarikatın Peloponnesos'tan çekilmesi halinde Theodoros'a barış teklif etmiştir. Theodoros bu teklifi her ne kadar kabul etmişse de olaylar Ankara Savaşı ile bambaşka bir boyut almıştır.[93]

Osmanlı tarihi açısından en önemli olaylardan biri olan Ankara Savaşı ile Bayezid Ankara'da Moğol Timur'a yenilmiş, böylece Osmanlıların İstanbul kuşatması sona ermiş ve Timur da Anadolu'daki faaliyetlerine odaklanmıştır.[94] Bu savaştan sonra Timur, Batı Anadolu'da Hıristiyanların elinde kalan son şehir İzmir'e doğru harekete geçmiştir. Hisar her ne kadar saldırılara dayanabilmiş olsa da uzun süren kuşatmanın ardından şövalyeler hisarı Timur'a teslim etmişlerdir.[95]

1403'te Timur'un Anadolu'yu terk etmesiyle Bayezid'in oğulları (Süleyman, Musa, Mehmet) arasında iç savaş dönemi başlamıştır. Rumeli topraklarında bulunan Süleyman Çelebi, Bizans, Sırp lider Stephan Lazareviç ve Venedik, Ceneviz, Rodos deniz güçleri ile anlaşma yapmıştır. Bizans böylece Osmanlı'ya verdiği vergiden

---

[92] Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 279; Anthony Luttrell, "Το Βυζάντιο και οι Ιωαννίτες ιππότες της Ρόδου (1306-1409) [Bizans ve Rodos'un Aziz Yuhanna Şövalyeleri (1306-1409)]", s. 200.
[93] Anthony Luttrell, "Το Βυζάντιο και οι Ιωαννίτες ιππότες της Ρόδου (1306-1409) [Bizans ve Rodos'un Aziz Yuhanna Şövalyeleri (1306-1409)]", s. 202; Elias Kollias, *Οι ιππότες της Ρόδου Το παλάτι και η πόλη [Rodos Şövalyeleri-Saray ve Şehir]*, s. 44.
[94] Yahya Başkan, "Timur Rodos Şövalyeleri ve Batı Anadolu Seferi", *Electronic Turkish Studies*, C. IX, Sayı: 4, Ankara 2014, s. 140.
[95] Donald MacGillivray Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları 1261-1453*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2016, s. 388-389.

kurtulmuş şövalyeler ise İzmir Kalesi'ni tekrar geri almaya niyetlenmişlerdir. Ancak Mehmet Çelebi onlara sadece Halikarnassos'taki (Bodrum) St. Pierre kalesinin inşası için izin vermiştir.[96] 1407/08 yılında inşa edilmiş olan kalenin, Osmanlılar tarafından ele geçirilinceye kadar korunması çok maliyetli olmuştur.[97] Kale, çok büyük bir öneme sahipti, çünkü Müslüman topraklarında bulunuyordu ve bu da tarikatın saygınlığını arttırıyordu.[98]

Timur'dan kurtulmayı başaran Palaiologoslar Korint'teki topraklarını ve despotluğu 1404'te geri almayı başarmışlardır. Ancak şövalyeler bölgede birkaç yıl boyunca daha aktif olmaya devam etmişlerdir. Bu sırada şövalyeler II. Manuel ve farklı Hıristiyan müttefiklerle Türklere karşı yeni birlikler kurma niyetine girmişlerdir.[99]

1409'dan sonra Rodos Şövalyeleri ile Bizans arasında kayda değer temaslar olmamıştır. 1410'da ada maddi sıkıntılar yaşamış ve birçok üye Rodos'tan ayrılma tehdidinde bulunmuştur. 1412'de bir yandan Toulouselu Prior Şövalyesi Makri'de Osmanlıya saldırmış, diğer yandan ise şövalyeler Bodrum üzerinden çeşitli Türk emirliklerine korsan saldırılar yapmışlardır. 15. yüzyılın ilk çeyreğinde tarikat, Türklerden ve Memlüklerden gelebilecek saldırılara karşı savunmalarının yetersiz olabileceğinden endişelenmiş ve Yunanistan'ın Euboia (Eğriboz adası) veya Rodos'la eş değer farklı bir yerini değiş tokuş yapmak istediklerini belirtmişlerdir. Venedik senatosu 1423'te bunu öğrenmiş fakat çözüm bulunamamıştır.[100]

---

[96] Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 279; Georg Ostrogorsky, *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους [Bizans Devleti Tarihi]*, Ϛ Τόμος, 2η Έκδοση, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2015, s. 259.

[97] Anthony Luttrell, "Το Βυζάντιο και οι Ιωαννίτες ιππότες της Ρόδου (1306-1409) [Bizans ve Rodos'un Aziz Yuhanna Şövalyeleri (1306-1409)]", s. 205.

[98] Nicolas Vatin, *Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar Doğu Akdeniz'de Savaş, Diplomasi ve Korsanlık*, s. 17.

[99] Anthony Luttrell, "Το Βυζάντιο και οι Ιωαννίτες ιππότες της Ρόδου (1306-1409) [Bizans ve Rodos'un Aziz Yuhanna Şövalyeleri (1306-1409)]", s. 205.

[100] Anthony Luttrell-Elizabeth A. Zachariadou, *Sources for Turkish History in the Hospitallers' Rhodian Archive 1389-1422*, s. 75; Anthony Luttrell, "Το Βυζάντιο και οι Ιωαννίτες ιππότες της Ρόδου (1306-1409) [Bizans ve Rodos'un Aziz Yuhanna Şövalyeleri (1306-1409)]", s. 205.

1451'de Fatih Sultan Mehmet şövalyeler ile barış anlaşması yapmıştır. 1453'te İstanbul'u fethetmesiyle Batı'nın tamamı dehşete düşmüş ve hiç vakit kaybetmeden tebriklerini sultana iletmişlerdir. XI. Büyük Üstat Jean Bonpart de Lastic de Edirne'de bulunan sultana çeşitli hediyeler göndermiştir. Ancak Fatih şövalyelerden yıllık 200 bin duka altını vergi talep etmiştir. Jean Bonpart bu teklifi reddetmiş ve adayı güçlendirmek için her ne kadar harekete geçmiş ise de kısa bir süre sonra 1454'te ölmüştür.[101] Üstadın ölümünün ardından yeni Büyük Üstat Jacques de Milly (1454-1461), Rodos'a ulaşınca, Papa III. Callixtus ile yaptığı ittifak ile Ege'deki Türk kıyılarına saldırmaya başlamıştır. Osmanlı donanması buna karşılık 1455'te Niğbolu Beyi Hamza Bey komutasında İstanköy ve Rodos'a baskınlar düzenlemiştir. İstanköy kalesi ele geçirilmiş ve Rodos'un doğu kesimindeki Archangelos bölgesinden ganimetler elde edilmiştir.[102]

1462 yılında şövalyeler ile Osmanlı arasında yeni bir barış anlaşması yapılmıştır. Ancak 1463-1479 yılları arasında gerçekleşmiş olan Osmanlı-Venedik savaşında, Rodos Şövalyeleri Venediklileri desteklemiştir. Böylece bu anlaşma iki yıl sonra sona ermiştir. Euboia 1470'te Osmanlıların eline geçtiğinde, şövalyeler adanın savunmasına destek olmuşlardır. 1479'da savaş bittiğinde Osmanlı, Chios adası dışında tüm Kuzeydoğu Ege'deki adaları ele geçirmiş, yeni Büyük Üstat Pierre d'Aubusson (1476-1503) da sıranın onlara geleceğini erkenden anlamış ve 1476'dan beri sert önlemler almaya başlamıştı.[103] Hatta 1477'de yayınladığı bir genelge ile Avrupa'nın dört bir yanından şövalyeleri adayı savunmak için Rodos'a çağırmıştı.[104]

---

[101] Zaharias N. Tsirpanlis, *Η Ρόδος και οι νότιες Σποράδες στα χρόνια των Ιωαννιτών ιπποτών (14ος-16ος αι.) [Hospitalier Şövalyeleri döneminde Rodos ve Güney Sporades adaları (14.-16. yy.)]*, s. 48, 53; Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 281-282.

[102] Besim Darkot, "Rodos", s. 755.

[103] Zaharias N. Tsirpanlis, *Η Ρόδος και οι νότιες Σποράδες στα χρόνια των Ιωαννιτών ιπποτών (14ος-16ος αι.) [Hospitalier Şövalyeleri döneminde Rodos ve Güney Sporades adaları (14.-16. yy.)]*, s. 55; Nicolas Vatin, *Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar Doğu Akdeniz'de Savaş, Diplomasi ve Korsanlık*, s. 4-5.

[104] Konstantinos N. Sathas, *Η ιστορία της Τουρκοκρατούμενης Ελλάδας [Türk Egenemliği döneminde Yunanistan'ın Tarihi]*, Ά Τόμος, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα 1995, s. 49-50.

Osmanlının hem ticari hem de askeri bakımdan önem verdiği Rodos adasını zapt eden şövalyelerin, Akdeniz'deki ticari gemileri yağmalamaları ve halkı esir etmeleriyle Osmanlı 1480 yılında Rodos'a sefer düzenlemiştir.[105] Fatih Sultan Mehmet bu seferin başına Yunan asıllı Palaiologos hanedanı mensubu Mesih Paşayı getirmiştir. O dönem İstanbul'da ikamet eden Rodoslu Antonios Meligalos isimli kişi Mesih Paşa ile tanışmış ve batı kaynaklarına göre ekonomik çıkarlar karşılığında Rodos'un fethi için gerekli tüm havadisleri aktarmıştır. Aynı şekilde Osmanlı'nın Euboia'yı ele geçirmesinin ardından Rodos'a gelip bilgi toplayan Euboialı Dimitrios Sofianos da Antonios Meligalos gibi hareket etmiştir.[106] Bu kişiler her ne kadar Rodos surlarının eski ve olası bir kuşatmaya karşı güçsüz olduklarından bahsetseler de Türkler bu haberlere temkinli yaklaşıp bunlara itibar etmemesi konusunda sultanı uyarmışlardır. Kaybettikleri takdirde bunun etkilerinin çok büyük olacağını, bu yüzden tarikat ile savaşa girmemelerinin daha doğru olacağını, bunu da Şehzade Cem'in adaya gidip vergi ödemeyi kabul etmeleri halinde barış anlaşması yaparak başarabileceklerini önermişlerdir. Sultan bu fikri benimsemiş ancak Pierre d'Aubusson bu teklifi kabul etmemiştir.[107]

İtalya seferinden sonra, Rodos'un zaptının kolay olacağı yönündeki haberlerin etkisiyle Vezir Mesih Paşa, Aralık 1479'da 100 kadar gemi ile Rodos'a doğru hareket etmiş ancak yaptığı keşifler sonucu sahip olduğu donanma ile adayı alamayacağını anlayınca Mayıs'a kadar Marmaris limanında beklemiştir. Ardından gelen yaklaşık 160 yeni gemi ile birlikte, 23 Mayıs 1480'de Rodos'ta görünmüştür. Üstat Pierre d'Aubusson'un emriyle taşradaki halk Lindos, Feraklos ve Monolithos kalelerine sığınmıştır. Çevredeki küçük adalarda yaşayanlar ise Rodos kalesine yerleştirilmişlerdir. Rodos kalesi karadan ve denizden kuşatmış ve karşılıklı saldırılar başlamıştır. Adanın savunmasındaki kilit kale Aziz Nikolaos (Arap Kulesi) kulesi olmuştur. Türkler öncelikle bu kaleye ateş açmışlardır. Üç ay sürmüş olan ve 27

[105] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, TTK Yayınları, Ankara 1988, s. 145.
[106] Osmanlı kaynaklarında bu kişilerin İslamiyet'i kabul ettiği ve bu yüzden de padişahın yanında yer aldıkları yazmaktadır.
[107] Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 294-295.

Temmuz günü Yahudi mahallesinde son bulan kuşatma, Osmanlılar açısından başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Tam da Yahudi mahallesinden surlara girilip, bayrak dikilip, Rodos adası alınmış iken Mesih Paşa'nın askerlere adanın yağmalanmayacağına dair direktif vermesi, içeri giren askerlere takviye gitmemesine sebep olmuş ve bu yanlış karar yüzünden yenilgiye uğramışlardır. Bu talihsiz olayın ardından Mesih Paşa Bodrum Kalesi'ni kuşatmış ancak orada da başarısız olmuştur. İstanbul'a döndüğünde padişah tarafından cezalandırılıp Gelibolu'ya gönderilmiştir.[108] Tarikatın Osmanlı'ya karşı elde ettiği bu başarı, Avrupa'da büyük övgülere sebep oldu. Özellikle Osmanlı'nın aynı yıl İtalya'daki Otranto'yu ele geçirip ardından Rodos'taki kuşatmada başarısız olması Avrupalılara göre Pierre d'Aubusson'un başarısının ispatıydı.[109]

Adayı başarılı bir şekilde savunmasından dolayı Pierre d'Aubusson büyük övgüler almış, kiliselerde adına dualar okutulmuştur ve adadaki tüm Hıristiyanlar bayram etmiştir. Bu zaferin anısına biri Ortodoks biri de Katolik olmak üzere iki tane kilise inşa edilmiştir.[110]

Kuşatmadan bir yıl sonra Fatih Sultan Mehmet'in hayatını kaybetmesiyle şövalyelerin üzerindeki baskı ortadan kalkmıştır, çünkü Osmanlı Devleti'nin içinde yeni bir iç savaş başlamıştır. II. Mehmet'in küçük oğlu Cem, ağabeyi Bayezid ile olan mücadelede yenik düşmüş ve tahta II. Bayezid geçmiştir. Cem böylece ilk olarak Memlükler'e ve ardından Rodos Şövalyeleri'ne sığınmıştır. D'Aubusson, 29 Temmuz 1482'de şehzadeyi gösterişli bir karşılama töreni ile karşılamış, hemen Papa IV. Sixtus'a Hıristiyan dünyasının ellerinde bulunan bu değerli rehineyi bildirmiştir. Bu sırada Pierre d'Aubusson Cem ile anlaşma yapmış ve bu anlaşmaya göre Cem ileride Osmanlı tahtına geçtiği takdirde tüm limanları onlara açmayı, onlardan alınan adaları

---

[108] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 146; Elias Kollias, *Οι ιππότες της Ρόδου Το παλάτι και η πόλη [Rodos Şövalyeleri-Saray ve Şehir]*, s. 48-49, 52.
[109] Nicolas Vatin, *Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar Doğu Akdeniz'de Savaş, Diplomasi ve Korsanlık, diplomasi ve korsanlar*, s. 5.
[110] Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 299-301.

geri vermeyi ve kendi masrafları için yılda 150.000 duka ödemeyi kabul etmiştir. Ancak kısa bir süre sonra şövalyeler Cem'in adada kalmasının güvenli olmayacağı düşünmüşler ve adaya gelişinden yaklaşık 5 hafta sonra Cem'i Fransa'ya göndermişlerdir. Aynı zamanda Bayezid'e de kardeşinin adada olduğu iletilmiştir.[111] Bayezid öncelikle kardeşini ona teslim etmelerini ve bunun karşılığında tüm isteklerini kabul edeceğini bildirmiştir. Şövalyeler bu teklifi reddedince, Cem'in şövalyeler tarafından saklanması için şövalyelere yıllık 40.000 duka ödemeyi kabul etmiştir. Şövalyeler böyle bir fırsatın bir daha ele geçemeyeceğini ve Türkleri İstanbul'dan göndermenin tek yolunun Cem Hıristiyanların elindeyken Türklere karşı bir Haçlı Seferi düzenlenmesi olduğunu Avrupalı devletlere bildirmişlerdir. Ancak iç savaşlarla meşgul olan bu devletler, Pierre d'Aubusson'un tavsiyelerini değerlendirememişlerdir. Şövalyeler 1489'da Cem'i, Papa VII. İnnocente'ye teslim etmişlerdir. Papa hemen yeni bir Haçlı Seferi organize etmeye başlamış ancak o sırada hayatını kaybetmiştir. Halefi Papa Alexander'ın ise böyle bir niyeti yoktur ve Cem'i Castel Sant'Angelo'ya (Kutsal Melek Kalesi) hapsetmiştir. Tüm bu olaylar Cem'in ölümüne kadar (1495) Osmanlı Devleti'nde ciddi bir hanedan sorunu teşkil etmiştir.[112] Ayrıca şunu da eklemek gerekir; Osmanlılar 1522'de adayı ele geçirdiğinde Cem Sultan'ın oğlunu (Murad) yakalayıp oğlu ile birlikte öldürmüşlerdir.[113]

1499 yılında başlayan Osmanlı-Venedik savaşı, papanın yeni bir Haçlı Seferi kurmak için harekete geçmesine sebep olmuştur. Seferin donanmasının başına geçebilecek insan olarak Pierre d'Aubusson'u uygun görmüştür. Böylece şövalyeler her ne kadar istemeseler de 1501 yılında kendilerini tekrar Osmanlı ile savaşta bulmuşlardır. Zamanlama şövalyeler açısından bu savaşı pek elverişli kılmamaktaydı çünkü kısa süre önce adada önemli bir veba salgını ile mücadele vermişlerdi ve imkanları çok kısıtlıydı. Ayrıca Pierre d'Aubusson da çok yaşlanmıştı. Bu harekât için ciddi harcamalar yapan şövalyeler sonunda Osmanlı'nın karşısında tek başına

---

[111] Cem Sultan'a dair Büyük Üstat Pierre d'Aubusson ve II. Bayezid'in ayrıntılı yazışmaları için bkz. Jacques Lefort, *Topkapı Sarayı Arşivlerinin Yunanca Belgeleri Cem Sultan'ın Tarihine Katkı*, Çev. Hatice Gonnet, TTK Yayınları, Ankara 1981.

[112] Halil İnalcık, "Djem", *EI2*, v. II., 1965, s. 529-531; Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. II, TTK Yayınları, Ankara 2011, s. 624-633.

[113] Mehmet Cavid Baysun, "Cem", *MEB İA*, C. III, İstanbul 1964, s. 79.

kalmışlardı. D'Aubusson bir kez daha Avrupalı devletlere genelgeler göndermiş ve Türklere karşı tüm Hıristiyanların birlikte hareket etmeleri gerektiğini hatırlatmıştır.[114]

Türkler adaya ikinci kez korsan Kemal Reis önderliğinde gelmişlerdir. 16 kadırga 1503 yılında Rodos'a ulaşmış, ikinci kez adanın Archangelos bölgesine saldırmışlar ancak başarısız olmuşlardır.[115] Batı kaynaklarına göre Kemal Reis civar adaları da ele geçirmeye girişmiş ancak büyük kayıplarla geri dönmüştür. Türk kaynaklarında ise Kemal Reis'in bu bölgede önemli bir savaşı olmamıştır.

1503 yılında Pierre d'Aubusson'un ölümünün ardından aslında Osmanlı ve Rodos Şövalyeleri arasında barış dönemi hâkim olmuştur. Ancak şövalyeler korsanlığa devam ederek, II. Bayezid ve I. Selim'i küçümsemiş, gizli bir düşmanlık gütmeye devam etmişler ve belirli bir strateji sağlayamamışlardır.[116]

1521 yılında hem şövalyelerin Büyük Üstadı Fabrizio del Carretto (1513-1521), hem de Sultan Selim hayatını kaybetmiştir. Tahta çıkan Kanuni Sultan Süleyman döneminde şövalyelerin korsanlıkları devam etmiş ve Osmanlı ticari gemilerinin yolu Akdeniz'de sürekli kesilmiştir. Kanuni başarılı Belgrad seferinden dönünce artık Rodos'a da sefer düzenlemesi gerektiğine karar vermiştir. Çünkü Rodos alındığı takdirde Sultan Selim'in ele geçirdiği Suriye ve Mısır gibi bölgelere ulaşım kolaylaşacaktır. Ayrıca şövalyelerin tutsaklığı altında bulunan Müslümanları da özgür kılmak istemiştir. Sultan'a bu süreçte büyük üstadın kançılarya[117] memuru Andreas Amaral'in yardımları önemlidir. Büyük üstat seçiminde seçilmeyen Andreas Amaral,

---

[114]Nicolas Vatin, *Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar Doğu Akdeniz'de Savaş, Diplomasi ve Korsanlık*, s. 243-244.

[115]Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 306.

[116]Nicolas Vatin, *Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar Doğu Akdeniz'de Savaş, Diplomasi ve Korsanlık*, s. 266, 315.

[117]Kançılarya, elçilik veya konsolosluklarda yönetim ile ilgili görevlilerin çalıştığı yerdir.

yeni üstada karşı düşmanlık beslemiş ve Osmanlı'ya Rodos'ta yaşananlar hakkında bilgi vermiştir.[118]

Rodos seferi için kısa sürede tüm hazırlıklar yapılmış, donanmanın başına da Vezir Çoban Mustafa Paşa getirilmiştir. Rodos'a doğru 4 Haziran 1522'de yola çıkan 700 kadar gemi ve 60.000 azabdan oluşan donanma, 24 Haziran'da adaya varmıştır. Kafileye Gelibolu'da Parlak Mustafa Paşa da katılmıştır. Büyük Üstat Villiers de l'Isle Adam'ın ise 4500 askeri ve 600 şövalyesi bulunmaktaydı. Rodos ve civar adalarda yaşayan Yunanlar da şövalyelerin yanında yer almışlardır. Kara ordusu ise Kanuni Sultan Süleyman ile birlikte adaya 28 Temmuz 1522 Marmaris'ten ulaşmıştır. Kuşatma başlayınca ordu, kale surları önünde 5 bölüme ayrılmıştır. Kalenin, Villiers de l'Isle Adam'dan teslim edilmesi istenmiş ancak kabul edilmeyince savaş başlamıştır. Neredeyse 5 ay süren çatışmalar ve büyük kayıplar sonucunda şövalyeler kaleyi 11 Aralık 1522'de teslim etmeye karar vermişlerdir.[119] Bu zafer Osmanlı için ciddi bir önem taşımıştır. Padişahın sefere katılmasından da bu önem anlaşılmaktadır. Rodos'un kuşatması Belgrad kuşatmasına göre de çok daha uzun sürmüş ve daha zorlu olmuştur. Bu yüzden de Osmanlı Donanması Rodos'un fethiyle büyük zarar görmüştür. Rodos'un fethinden sonra, Rodos'a bağlı olan adalar ve Bodrum Kalesi de Türklerin hakimiyeti altına girmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu savaşta yaklaşık 50.000 zayiatı olmuş ancak İstanbul'un fethinden sonra bir kez daha Avrupa'daki devletlere Türk topçuluğunun ne kadar üstün olduğunu göstermiştir.[120]

Osmanlı ile Rodos Şövalyeleri arasında yapılan anlaşmaya göre şövalyeler tüm malları ile birlikte adayı terk edebileceklerdi. Ayrıca anlaşmanın maddelerinden biri de Osmanlı hakimiyeti altında yaşamak istemeyenlerin, şövalyeler ile birlikte adadan ayrılmalarına izin verilmesi olmuştur. Şövalyeler 1 Ocak 1523'te adadan ayrılmışlar ve önce Girit'e sonra da 1797'ye kadar hüküm sürdükleri Malta'ya

---

[118]Konstantinos N. Sathas, *Η ιστορία της Τουρκοκρατούμενης Ελλάδας*, s. 106-107.
[119]Şahabettin Tekindağ, "Rodos'un Fethi", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, İstanbul Mayıs 1968, s. 58-59; Besim Darkot, "Rodos", s. 756.
[120]Nicolas Vatin, *Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar Doğu Akdeniz'de Savaş, Diplomasi ve Korsanlık*, s. 338-341.

yerleşmişlerdir. Malta'ya yerleşince "Malta Şövalyeleri" adını almışlardır. 1830'da Roma'ya geçmişler ve artık sadece hastaların bakımını üstelenmeye karar vermişlerdir. Bugün halen Avrupa'nın pek çok ülkesinde hastaneleri bulunmaktadır.[121]

[121] Elias Kollias, *Οι ιππότες της Ρόδου Το παλάτι και η πόλη [Rodos Şövalyeleri-Saray ve Şehir]*, s. 59.

2. BÖLÜM

VEBA

2.1. Vebanın Tanımı ve Tarihçesi

Veba, Enterobacteriaceae familyasından sayılan *Yersinia pestis* (Yersinia basili) bakterisinin sebep olduğu, temel olarak kemirgenleri etkileyen bir hastalıktır. Tarihte defalarca salgın halinde dünyanın pek çok yerinde insanların ölümüne en çok sebebiyet veren hastalıklardan biri olan bu bulaşıcı hastalık, günümüzde seyrek görülse de veba vakaları[122] halen devam etmektedir.[123]

Yapılan araştırmalar *Yersinia pestis* isimli bu bakterinin, Erken Tunç çağında yani günümüzden yaklaşık 5000 yıl öncesinde de varlığını kanıtlamıştır. Hatta güncel bir araştırma vebanın Avrupa'da 6100 ila 5400 yıl öncesinde büyük yerleşim yerlerinde ortaya çıktığını iddia etmektedir.[124] İnsanlar yüzyıllarca hastalığın nedenini önce kötü ruhlara sonra da tanrının öfkesine ve yeryüzündeki insanların günahları sebebiyle onları cezalandırmasının sonucu olarak görmüşlerdir. Hastalığa gerçekten neyin sebep olduğu ise ancak 1894 yılında Alexandre Emile Jean Yersin[125] ve Shibasaburo Kitasato tarafından tespit edilmiştir.[126]

Vebaya sebep olan *Yersinia pestis* bakterisi fare, sıçan veya sincap gibi kemirgenlerin kanında yaşamaktadır. Hastalığın insanlara bulaşma şekli ise bu hayvanların üzerinde konaklayan pireler yoluyladır. Üç tip klinik veba çeşidi bulunmaktadır: Hıyarcıklı (bubonik) veba, akciğer tıkayıcı (pnömonik) veba ve kan

---

[122] https://www.who.int/csr/don/en/ , (03.02.2019).
[123]"Veba", *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, C. XXIII, Milliyet Yayını, İstanbul 1986, s. 12128.
[124]Oğuzhan Parasayan, "Neolitik Mezarda 4.900 Yıllık Veba Bakterisi Keşfedildi", *http://arkeofili.com/neolitik-mezarda-4-900-yillik-veba-bakterisi-kesfedildi/*, (16.03.2019).
[125]Daha fazla bilgi için bkz. Joseph Patrick Byrne, *The Black Death*, Greenwood Press, London 2004, s. 147-150.
[126]Nuran Yıldırım, "Salgın Afetlerinde İstanbul", *Afetlerin Gölgesinde İstanbul*, İstanbul Kültür AŞ, İstanbul 2010, s. 111.

zehirleyici (septisemik) veba.[127] İlk tipte bakteri vücuda girdikten 2 ila 8 gün arasında hastada belirtiler baş göstermeye başlar. Bu belirtiler her veba türünde olduğu gibi ateş, kusma, ishal, bel ve baş ağrılarıdır. Bunlara ek olarak bakterinin hangi bölgeden bulaştığına göre o bölgedeki lenf bezleri bazen hastanın daha ateşi bile çıkmaya başlamamışken şişmeye başlar. Genellikle koltuk altı, kasıklar ve boyundaki lenfler etkilenir. Bu şişmiş lenf bezlerine Yunancadan gelen "βουβών" (bubon) ismi verilmiştir. Ayrıca bazı hastaların cildinde kaynaklarda karbon adı verilen çıbanlar çıkmaktadır. Basillerin hastaların merkezi sinir sistemine uyguladıkları toksik etki ile hastaların halüsinasyonlar gördüğü ve beyin fonksiyonlarını da kaybettikleri bilinmektedir.[128]

İkinci tip olan akciğer tıkayıcı vebada basiller akciğerlere yerleşip bronşit ve zatürreye sebep olmaktadırlar. Bu tipin en önemli özelliği, insandan insana direk nefes yoluyla bulaşabiliyor olmasıdır. Akciğer tıkayıcı vebada, hastalar genellikle 3 ila 6 gün içinde hayatını kaybetmektedirler.[129]

Son olarak en ender görülen ama hastanın bazı durumlarda 24 saat içerisinde ölmesine sebep olan septisemik versiyondur. Hastanın kanında çok fazla sayıda bakterinin olmasıyla zehirlenme gerçekleşir. Bazı araştırmacılar buna Pulex irritans'ın yani insan pirelerinin sebep olduğuna inanmaktadırlar.[130]

Tarihte vebanın ilk anlatımı Tevrat'ta geçmektedir. "Mısır'dan Çıkış" kitabının yedinci bölümünde tanrının insanlara vebayı ceza olarak gönderdiği nakledilmektedir ancak veba tanımının tam olarak neyi ifade ettiği bilinmemektedir.

---

[127]Sean Martin, *Kara Ölüm Ortaçağ'da Veba*, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2011, s.16.

[128]Kostas P. Kostis, *Στον Καιρό της Πανώλης-Εικόνες από τις κοινωνίες της ελληνικής χερσονήσου 14ος-19ος αιώνας [Veba Döneminde- 14.-19. yüzyıllarda Yunan yarımadasındaki toplumlardan tasvirler]*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2013, s. 54-55.

[129]Kostas P. Kostis, *Στον Καιρό της Πανώλης-Εικόνες από τις κοινωνίες της ελληνικής χερσονήσου 14ος-19ος αιώνας [Veba Döneminde- 14.-19. yüzyıllarda Yunan yarımadasındaki toplumlardan tasvirler]*, s. 59.

[130]Kostas P. Kostis, *Στον Καιρό της Πανώλης-Εικόνες από τις κοινωνίες της ελληνικής χερσονήσου 14ος-19ος αιώνας [Veba Döneminde- 14.-19. yüzyıllarda Yunan yarımadasındaki toplumlardan tasvirler]*, s. 58.

Bu vebanın *Yersinia pestis* adlı bakterinin sebep olduğu veba olup olmadığı kesin değildir.[131]

Günümüzde resmi olarak ilk veba salgını olarak kabul edilen salgın M.S. 541 yılında görülen Ioustinianos (Jüstinyen) vebasıdır. Adını dönemin Bizans İmparatoru Ioustinianos'dan alır. Ortaçağın dini, siyasi, kültürel, ekonomik ve sosyal şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.[132] Prokopios o dönem Konstantinopolis'te yaşanan salgına tanıklık etmiş ve gün içinde 5.000 bazen de 10.000 kişinin hayatını kaybettiğini kaydetmiştir. Salgının 200 yıl boyunca belirli aralıklarla farklı coğrafyalarda kendini göstermeye devam etmesi, pandemi ifadesinin kullanılmasını zorunlu kılmaktadır.[133]

İnsanlık tarihini derinden etkileyen ikinci veba salgını 14. yüzyılın ortalarında Asya üzerinden Avrupa ve Orta Doğu'ya yayılmış olan ve Avrupa'da "Kara Ölüm"[134] olarak adlandırılan salgındır.[135] Batıda genel olarak bu tanım hâkim olmuştur. Osmanlı'da karşılaşılan terimler ise "taun" ve "veba" dır. Taun genel olarak hıyarcıklı vebayı anlatmak için kullanılırken, diğer yandan veba, öldürücü salgın hastalıkların hepsi için kullanılmaktadır.[136]

Öncelikle "Kara Ölüm"ün Ioustinianos vebasından yaklaşık 700 yıl sonra ortaya çıkmasının belirli sebeplerini anlatmak gerekmektedir. 700 yılından 1250 yılına kadar Avrupa'daki nüfusun üç katına çıkması insanların beslenmede sıkıntılar

---

[131]Sean Martin, *Kara Ölüm Ortaçağ'da Veba*, s. 13-15.
[132]Sean Martin, *Kara Ölüm Ortaçağ'da Veba*, s. 13-15.
[133]Eleni S. Thalassinu, *Πανώλη Ένα Μείζον Λοιμώδες Νόσημα: Η Επιδημιολογία Της Ανά Τους Αιώνες [Büyük Bir Salgın Hastalık Olarak Veba: Çağlar Boyunca Epidemiyolojik İncelemesi]*, (Εθνικό Και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ιατρική Σχολή, Τομέας Κοινωνικής Ιατρικής, Ψυχιατρικής Και Νευρολογίας, Εργαστήριο Υγιεινής, Επιδημιολογίας Και Ιατρικής Στατιστικής, Basılmamış Doktora Tezi), Αθήνα 2014, s. 96.
[134]"Kara Ölüm" tabiri ilk kez İsveçli bir tarihçi tarafından 1555 yılında kullanılmıştır. Ardından 17. yüzyılda bir Danimarkalı araştırmacı, Britanya'da 1665 yılında gerçekleşen veba ile 1348 yılında gerçekleşen vebayı ayırt etmek için "Kara Ölüm" ifadesini kullanmıştır.
[135]Orhan Kılıç, "16-18. yüzyıllarda Balkan Şehirlerinde Yaşanan Veba Salgınları ve Sosyo-Ekonomik Etkileri", *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri 3*, C. III, 2. Baskı, Gece Kitaplığı, Ankara 2017, s. 1184-1185.
[136]Daniel Panzac, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Veba (1700-1850)*, 2. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2018, s. 15.

yaşamasına sebep olmuştur. Sayıları oldukça artan köylüler, ormanları yok edip, bataklıkları kurutmuşlardır. Daha çok tahıl ekebilmek adına büyük baş hayvanları yerlerinden edip, gübrenin azalmasına sebep olmuşlardır. Sonuç olarak toprak zayıflamış ve tahıl üretiminde artış beklenirken tam tersine azalma olmuştur. İlerleyen yıllarda iklim koşulları da kötüleşmiş ve kıtlık Avrupa halkı için kaçınılmaz olmuştur. Bu süreçte ürünlerin fiyatları artmış ve halk açlıktan güvercin pisliği, kedi ve köpekleri yemeye başlamışlardır. Hatta idam edilmiş kişilerin etlerini yemek için bile birbirleri ile yarışır hale gelmişlerdir.[137]

Avrupa topraklarını mahveden *Yersinia pestis* bakterisi, 1331/32'den önce Orta Asya'da, sonra Çin ve Hindistan'da, oradan da Transoxiana (günümüz Özbekistan), İran ve Rusya'ya ulaşmış olmalıdır. Ardından 1347'de İstanbul ve İtalya'ya ulaştıktan sonra tüm Avrupa'ya kısa süre içerisinde yayılmıştır.[138] 1347-1351 yılları arasında Avrupa'yı kasıp kavuran "Kara Ölüm" felaketinin etkileri sayısızdır. Köylülerin ölümü toprağı işleyebilecek insanların azalmasından dolayı kıtlığa yol açtı. Ortaçağ insanının kiliseye olan güvenini ve inancını sarstı. Papazlar hayatını kaybettikçe veya hastalıktan kaçmak için yaşadıkları yerleri terk ettikçe onların yerine kalifiyeli insanlar gelmedi ve kilise kurumu yozlaştı. Doktorlar da aynı din adamları gibi itibarlarını kaybettiler. Nüfusun azalması ile Avrupalı tüccarlar farklı kıtalara yol aldı. Vebaya yakalanan insanların genellikle fakirler olması yaşadıkları evlerde farelerin çok olmasından kaynaklanmış, zenginler de böylece "Kara Ölüm"ü yoksulların vebası olarak isimlendirmiştir.[139] Tarihin gelmiş geçmiş en büyük felaketlerinden biri olan "Kara Ölüm", 25 milyon kişinin ölmesine ve Avrupa nüfusunun neredeyse dörtte birinin yok olmasına sebep olmuştur.[140]

Tarihte ve hatta halen günümüzde de insanoğlunun, tüm kötülüklere sebep olarak, kendisinden dış görünüş, inanç veya fikirleri açısından farklı bir insan

---

[137]Andrew Nikiforuk, *Mahşerin Dördüncü Atlısı Salgın ve Bulaşıcı Hastalıklar Tarihi*, çev. Selahattin Erkanlı, 7. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2018, s. 69-70.
[138]Rosemary Horrox (ed.), *The Black Death*, Manchester University Press, Manchester 1994, s. 9.
[139]Andrew Nikiforuk, *Mahşerin Dördüncü Atlısı Salgın ve Bulaşıcı Hastalıklar Tarihi*, s. 78-83.
[140]Orhan Kılıç, "16-18. Yüzyıllarda Balkan Şehirlerinde Yaşanan Veba Salgınları ve Sosyo-Ekonomik Etkileri", s. 1185.

topluluğunu suçlama ihtiyacı, 1349 yılında Almanya'da yaşanmış ve salgını başlattıkları iddia edilen binlerce Yahudi yakılarak öldürülmüştür. Yahudilerin katledilmesinde "Kırbaççılar" çok büyük bir role sahip olmuşlardır. "Kırbaççılar" veya diğer adıyla "Haç Biraderliği" olarak tanınan kişiler vebayı tanrının onlara ceza olarak gönderdiğine inanmışlar ve gruplar halinde toplanıp kendilerini kırbaçlamaya başlamışlardır. Bu kişiler vebanın ortaya çıkışına Yahudilerin sebep olduğunu iddia etmişlerdir. Böylece Yahudilerden kurtulmak isteyen diğer insanlar da Yahudilerin kuyuları zehirlediklerini iddia etmişler ve sonuç olarak binlerce Yahudi'yi öldürülmüşlerdir.[141]

Üçüncü pandemi diğer salgınların aksine günümüze nispeten yakın bir tarihte gerçekleşmiştir. 1855'te Çin'in Yunnan şehrinde başlamıştır. Aslında bazı Müslüman etnik grupların 1862'de Dungan isyanı diye bilinen ayaklanmaları gerçekleşmeseydi, veba belki de sadece bu toplumda görülecekti. Ancak bu ayaklanma 15 yıl sürmüş ve çatışmanın sebep olduğu göç ile, nüfusu yoğun yerlere gidilmiştir. 1894'te Hong Kong'da 100.000 kişi 2 ay gibi kısa bir sürede hayatını kaybetmiş ve işte o zaman Alexandre Yersin ve Shibasaburo Kitasato, *Yersinia pestis* ismi verilen basili birbirlerinden bağımsız olarak teşhis etmişlerdir. Hastalık ne yazık ki uluslararası ticaret ile Hindistan, Okyanusya, Afrika ve Güney Amerika başta olmak üzere dünyanın her bir yanına yayılmıştır. Son vakalar 1945'te Peru ve Arjantin'de yaşanmış ancak bazı araştırmacılar bakterinin tamamen yok olmayıp yine ortaya çıkacağına inanmaktadırlar.[142] Üçüncü pandemide toplam 13 milyon insan hayatını kaybetmiştir. Bu da bize vebanın AIDS, verem, sıtma gibi diğer salgın hastalıklarla kıyaslanabilir olduğunu göstermiş ve tekrar ortaya çıkması durumunda ne kadar tehlikeli sonuçlar doğurabileceğini anlamamızı sağlamıştır.[143]

[141]Sean Martin, *Kara Ölüm Ortaçağ'da Veba*, s. 53-60.
[142]Sean Martin, *Kara Ölüm Ortaçağ'da Veba*, s. 94-96.
[143]Eleni S. Thalassinu, *Πανώλη Ένα Μείζον Λοιμώδες Νόσημα: Η Επιδημιολογία Της Ανά Τους Αιώνες*, s. 127.

2.2. 14. ve 15. Yüzyılda Balkanlar'da ve Rodos'ta Veba

Coğrafi olarak Avrupa ve Anadolu'nun ortasında kalan Balkanların, Ortaçağ'daki veba salgınlarından etkilendiği şüphesiz ki doğrudur. Bunun aksini iddia etmek mümkün değildir.

Batıda ve doğuda 14. yüzyılda yaşanan "Kara Ölüm" ile ilgili bilgiler, Bizans tarih yazımına göre oldukça çoktur. 14. yüzyılda Balkanların çoğuna hâkim olan Bizans'ın kaynaklarında vebadan ancak başka bir olay vesile olunca bahsedilmiştir.[144]

Veba konusunda uzmanlaşmış Norveçli tarihçi Ole Jorgen Benedictow'a göre ikinci pandemi esnasında veba Balkanlar'da ilk kez, Mayıs 1347'de Bizans'ın başkenti Konstantinopolis'te görülmüştür. İtalyan denizcilerin taşıdığı veba Konstantinopolis'ten kara yoluyla şehirden ayrılıp farklı bölgelere gidenlerle yayılmış olabileceği düşünüldüğü gibi, deniz yolundaki ticaret ağlarından yayılmış olabilme ihtimali ise daha olası görünmektedir.[145] Böylece veba bu tarihten sonra Anadolu ve Balkan coğrafyasında dönem dönem dalgalar halinde etkisini arttırmış, dönem dönem ise şaşırtıcı bir şekilde uzun yıllar ortaya çıkmamıştır.

Arnavutluk'un günümüz toprakları, Yugoslavya'nın Güneyi ve Kuzey Makedonya'ya veba, kuvvetle muhtemel 1347 yılının yaz aylarının sonunda ya da sonbaharın başında ulaşmıştır. Venedik gemileri Konstantinopolis'te olduğu gibi Adriyatik denizindeki Dubrovnik, Split ve Kerkira (Corfu) gibi başka limanlara da salgını getirmiş olmalıdır.[146]

---

[144]Konstantinos V. Tsiamis, *Ιστορική Και Επιδημιολογική Προσέγγιση Της Πανώλους Κατά Τους Βυζαντινούς Χρόνους (330-1453 μ.Χ.) [Bizans Döneminde Tarihsel ve Epidemiyolojik Açıdan Vebaya Yaklaşım (M.S. 330- 1453)]*, (Εθνικό Και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ιατρική Σχολή, Τομέας Κοινωνικής Ιατρικής, Ψυχιατρικής Και Νευρολογίας, Εργαστήριο Υγιεινής, Επιδημιολογίας Και Ιατρικής Στατιστικής, Basılmamış Doktora Tezi), Αθήνα 2010, s. 124.

[145]Ole Jørgen Benedictow, *The Black Death 1346-1353 The Complete History*, The Boydell Press, Woodbridge 2004, s. 61.

[146]Ole Jørgen Benedictow, *The Black Death 1346-1353 The Complete History*, s.74.

Macaristan Krallığı'nın 1000'den 20. yüzyılın sonuna kadar çok büyük bir coğrafyayı kaplaması, vebanın da yayılmasına hız kazandırmıştır. Hırvatistan; Bosna-Hersek, Belgrad'ın bir kısmı ve günümüz Romanya ve Slovakya'nın bir bölümünü içine almaktaydı. O dönem Venedik devleti, Dalmaçya kıyılarındaki birçok adayı ele geçirmişti ve karadaki bazı limanlarla köprüler sayesinde bağlantısı vardı. Bu sebeple veba 1347 Aralık ayında Split ve hemen ardından Ocak 1348'de de Ragusa'da (Dubrovnik) tespit edilmiştir. Dönemin şartlarını göz önünde bulundurduğumuzda 50 km uzun bir mesafedir. Ancak veba çok kısa bir sürede Split'den 50 km uzaklıktaki Šibenik kentine de ulaşmıştır. Oradan sırayla Slovenya, Trieste ve İstriya'ya geçmiştir. 1349'un ortasında ise günümüzde Macaristan'ın doğusunda Romanya sınır bölgesi olan Oradea bölgesini mahvetmiştir.[147] 15. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı'nın Balkan coğrafyasında yaptığı seferler ile *Yersinia pestis*'i de taşıdıkları düşünülmektedir. Veba, Avusturya Macaristan'a giden anayolların Sırbistan'dan geçmesi gibi unsurlar göz önünde bulundurulduğunda, anayolların içinde bulunmadığı Bosna gibi bölgelere kıyasla, Sırbistan'da daha çok ortaya çıkmıştır.[148]

Vebanın 1347'den başlayarak 15. yüzyılın sonuna kadar, başta Yunanistan olmak üzere Balkan coğrafyasındaki yayılımı kronolojik olarak şu şekilde olmuştur: 1347'de İstanbul ile aynı tarihte Euboia, Girit, Limnos (Limni) ve Selanik'te görülmüştür. Bir yıl sonra Peloponnesos, Rodos ve Girit'e ulaşmıştır. 14 yıl sonra veba yeniden İstanbul'da ortaya çıkınca, civar bölgeler yine etkilenmiştir. 1362 Girit, Limnos ve Peloponnesos, 1363 Edirne, Peloponnesos 1364 Rodos[149], Girit ve İstanbul, 1365 Girit, 1372 Selanik, 1374 Peloponnesos ve Epir bölgesi, 1375 Yanya ve Girit, 1376 Girit, 1378 Aynoroz, 1379 Galatas, 1381/82 Peloponnesos, 1388/89 Girit, 1390 Peloponnesos, 1391 İstanbul ve Peloponnesos, 1398 Girit ve Peloponnesos, 1399 Peloponnesos, 1402 Timur'un Anadolu'da geçtiği bölgeler ve Peloponnesos, 1403 Gelibolu, 1408 Karpathos (Kerpe) ve Girit, 1409 İstanbul ve Girit,

[147]Ole Jørgen Benedictow, *The Black Death 1346-1353 The Complete History*, s.74.
[148]Kostas P. Kostis, *Στον Καιρό της Πανώλης-Εικόνες από τις κοινωνίες της ελληνικής χερσονήσου 14ος-19ος αιώνας [Veba Döneminde- 14.-19. yüzyıllarda Yunan yarımadasındaki toplumlardan tasvirler],* s. 162.
[149]Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 277.

1410 Kerkira, İstanbul ve Peloponnesos, 1411 Kerkira, Girit ve Peloponnesos, 1417 İstanbul, 1418/19 Girit, Peloponnesos, Epir bölgesi, 1420 Kerkira, 1421/22 İstanbul ve Peloponnesos, 1423 Boiotia, Atina ve Megara, , 1426 Chalkida (Halkis), 1431 İstanbul ve Peloponnesos, 1435 İstanbul ve Trabzon, 1438 İstanbul, 1441 Peloponnesos, 1445 Chios, 1448 Silivri, Peloponnesos ve Chalkida, 1450 Kerkira, 1455 Trakya, 1456 İstanbul, Trakya, Makedonya, Bosna, Belgrad, Ege Adaları ve Girit, 1457 Girit, Ege Adaları, Chalkida ve Kerkira, 1458 Girit, Trakya, Peloponnesos, 1460 Peloponnesos ve Kerkira, 1461 Arnavutluk, Bosna, Adriyatik kıyıları ve Yunanistan, 1462/63 Adriyatik Kıyıları ve Balkanlar, 1464 Adriyatik Kıyıları, Balkanlar ve Mantineia, 1465 Adriyatik Kıyıları, Balkanlar, Girit ve Peloponnesos, 1466 Tesalya'dan İstanbul'a tüm topraklar, 1467 Tesalya'dan İstanbul'a tüm topraklar, Edirne, Gelibolu ve tüm Balkanlar, 1468/69 Girit, 1470 İstanbul, 1476 İstanbul'dan Sırbistan'a tüm topraklar, 1477/78 İstanbul'dan Sırbistan'a tüm topraklar ve Girit, 1479/80 Girit, 1482 Adriyatik Kıyıları, 1491 Edirne, 1493 Arnavutluk ve Makedonya, 1494-1496 tüm Türkiye, 1497 Selanik, Dıraç, Avlonas ve tüm Türkiye, 1498 Rodos, Peloponnesos ve tüm Türkiye, 1499 Rodos, tüm Türkiye vebanın etkisi altında kalmıştır.[150]

Kaynaklar vebanın Rodos adasında 1347-1498 yılları arasında 1347, 1364[151] 1456, 1457 ve 1498 olmak üzere beş kez ortaya çıktığından bahsederler.[152] Yakın coğrafyada bulunan ve ticaret yolları ile kesişen İstanbul, Peloponnesos ve Girit gibi kentlerde vebanın bu tarihlerde görülme sıklığı Rodos'un neredeyse 3-4 katıdır. Özellikle Venedik yönetimi altında olan Girit'te salgının Rodos'a göre bu kadar sık görülmesi, belki de şövalyelerin salgınlardan korunmak için aldıkları önlemlerden kaynaklanmaktadır. Ayrıca 1498 yılındaki salgın, son vebadan 40 yıl sonra ortaya

[150]Kostas P. Kostis, *Στον Καιρό της Πανώλης-Εικόνες από τις κοινωνίες της ελληνικής χερσονήσου 14ος-19ος αιώνας [Veba Döneminde- 14.-19. yüzyıllarda Yunan yarımadasındaki toplumlardan tasvirler],* s. 303-339.

[151]Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 277.

[152] Kostas P. Kostis, *Στον Καιρό της Πανώλης-Εικόνες από τις κοινωνίες της ελληνικής χερσονήσου 14ος-19ος αιώνας [Veba Döneminde- 14.-19. yüzyıllarda Yunan yarımadasındaki toplumlardan tasvirler]*, s. 317, 333.

çıktığı için, ilk başta salgının etkilerinin bu denli olacağı düşünülmemiş olabilir.[153] Tabi ki her salgın doğal olarak aynı etkilere ve sonuçlara sahip değildir. Çoğu zaman ölüm oranları 5-10 kişiyle sınırlı kalırken bazen de Kritovoulos'un 1467 İstanbul vebasında yaşanılanlardan bahsettikleri gibi, aynı mezara iki üç hatta dört kişi gömülmüş, şehir hiç kimsenin yaşamadığı bir viraneye dönüşmeye başlamıştır.[154]

Ortaçağın son dönemlerinde, Anadolu, Balkanlar ve Akdeniz'de vebaların hemen hemen her yerde görülmelerinin en büyük sebeplerinden biri İstanbul'un fethine kadar Bizans İmparatorluğu'nun Ceneviz ve Venedikliler ile denizyolu ile kurduğu ilişkiler olmuştur. Dalgalar halinde ortaya çıkması ve Akdeniz'de kaydedilmiş salgınlar bu savı güçlendirmektedir. Ne yazık ki, Ortaçağ toplumlarının salgınları önleme çabalarına rağmen bir yandan bunu uygulama kısmında yetersiz kalmaları bir yandan da yoğun ticari denizcilik ağı, Avrupa ve özellikle Akdeniz bölgesinde salgınların yayılmasına hız kazandırmıştır. 1453-1517 yılları arasında Osmanlı'nın hızlı fetihleri ve iskân politikaları ile şehirleşmeler başlamış ve nüfusun büyük bir kısmı günden güne büyüyen şehirlere göç etmeye başlamıştır. 1517 ve sonrasında ise Suriye, Mısır ve Rodos'un fethiyle Doğu Akdeniz'de İstanbul ve Mısır arasında erzak bağlantısı başlamıştır. Böylece artık daha kompleks ağlar ortaya çıkmış ve özellikle İstanbul veba salgınlarına daha açık hale gelmiştir.[155] Tsiamis 14. ve 15. yüzyıldaki veba salgınları için şunları söylemiştir:

> *14. yüzyıl boyunca, salgınların ortalama süresi 2.3, 15. yüzyılda ise ortalama 4.2 yıldı. Konstantinopolis'in düşüşünden sonra "Kara Ölüm" Osmanlı İmparatorluğu'nu*

[153]Costas Tsiamis, Georgia Vrioni, Effie Poulakou-Rebelakou, Vassiliki Gennimata, Athanassios Tsakris, "The Knights Hospitaller of Rhodes and the Black Death of 1498: a poetic description of the plague", s. 292.
[154]Kritovulos, *İmrozlu Kritovulos'un Tarihi (1451-1467)*, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018, s. 242.
[155]Nükhet Varlık, *Akdeniz Dünyasında ve Osmanlılarda Veba 1347-1600*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007, s. 165, 203, 233; Costas Tsiamis, Georgia Vrioni, Effie Poulakou-Rebelakou, Vassiliki Gennimata, Athanassios Tsakris, "The Knights Hospitaller of Rhodes and the Black Death of 1498: a poetic description of the plague", s. 293.

etkilemeye devam etti ve Osmanlı'nın Asya ve Avrupa'daki vilayetlerinde yükselişe geçti.[156]

2.3. Vebanın Ortaçağ Edebiyatı ve Sanatında Yeri

Ortaçağ'da yaşanan "Kara Ölüm", hayatın her alanını etkilediği gibi Ortaçağ sanatını ve edebiyatını da önemli ölçüde etkilemiştir. Yazarların büyük bir kısmının vebadan sonra ölüm ve ahiret gibi yeni konularla yakından ilgilendiği fark edilmektedir. Çünkü vebanın tanrıdan bir ceza olarak yeryüzüne gönderildiği fikri hâkim olmuştur. Dönemin yazar ve şairleri eserlerinde vebaya sık sık yer vermiş hatta sayfalarca bu salgının toplumdaki etkilerini anlatmışlardır. Eserlerde vebanın sebepleri, tedavi çeşitleri, bulaşıcılığı ve korunma yöntemleri ile sonuçları hakkında pek çok bilgi bulunmaktadır. Ayrıca vebanın sebep olduğu dehşet verici görüntüler ve bilgiler hakimdir.

Tarihe baktığımızda "Kara Ölüm"den önce yaşanan salgınlar hakkında, Herodotos ve Thukydides gibi antik yazarlar eserlerinde geniş bilgiler vermişlerdir. Ancak onların döneminde yaşanan veba ile Ortaçağı kasıp kavuran ve binlerce şehir ve köyü yok eden vebanın arasında çok büyük farklılıklar vardır. Bu yüzden de her alanda olduğu gibi, edebiyata da etkisi çok daha büyük olmuştur. 1467 yılında Kritovoulos Konstantinopolis, Trakya, Makedonya ve Anadolu'da hasta insanlardaki vebanın seyrini ayrıntılı bir biçimde anlatmıştır.[157] Fakat edebiyata damga vurmuş eser şüphesiz ki Giovanni Boccaccio'nun *Decameron*[158] eseridir. Bir zamanlar güzelliğiyle kendine hayran bırakan Floransa'nın sokakları artık cesetlerle kaplıdır. Popüler veba

[156]Costas Tsiamis - Effie Poulakou Rebelakou – Athanassios Tsakris – Eleni Petridou, "Epidemic waves of the Black Death in the Byzantine Empire (1347-1453 AD)", *Le Infenzioni in Medicina,* v. XIX (3), Salerno 2011, s. 199.

[157]Günther Steffen Henrich, *Εμμανουήλ/Μανόλης Λιμενίτης Το Θανατικόν της Ρόδου [Emmanouil/Manolis Limenitis Rodos'ta Veba]*, s. 112.

[158]Decameron: İtalyan yazar Giovanni Boccaccio'nun (1313-1375) yüz öyküden oluşan novella derlemesidir. Floransa'da yaşanan veba salgınından kaçan yedi kadın ve üç erkeğin Fiesole'de bir köşke yerleşmeleri ile başlar. Bu arkadaş grubundan her biri her gün birer öykü anlatır ve böylece on günde yüz tane öykü anlatılmış olur.

edebiyatına iz bırakan Boccaccio'nun *Decameron* eserinde Boccaccio vebadan şu sözlerle bahsetmektedir:

> *"İyileşme bir yana, biraz düzelme sağlayan hiçbir ilaç, hiçbir çare yoktu…Belirtilerin ortaya çıkmasını izleyen üç gün içinde hasta ölüyordu…Herkes birbirinden kaçıyor, komşu komşuya sırt çeviriyordu…En önemlisi, belki inanmayacaksınız ama analar babalar çocukları sanki kendilerinin değilmiş gibi davranıyor, onları görmeye gitmiyor, yardım ellerini uzatmıyorlardı…Kokuşan bedenlerin iğrenç kokusu, önce komşulara ulaştırıyordu ölüm haberini. Ölenlerin cesetleri taşıyordu her yandan…Özellikle sabahları sokağa çıkanlar, bir yığın ölü ile karşılaşıyorlardı."*[159]

Boccaccio'nun aynı zamanda arkadaşı olan Francesco Petrarca[160] özellikle *Ad te ipsum* şiirinde vebanın yıkımından ve yarattığı acılardan bahsetmiştir. Petrarca "*Ey böylesine sonsuz bir bela yaşamayacak ve tanıklığımıza masal gözüyle bakacak olan mutlu nesiller*." diyerek içinde bulunduğu ümitsiz durumu ve insanların gelecekte bu duruma imkânsız gözüyle bakacaklarını ifade etmiştir. "Kara Ölüm"e dair önemli referanslar içeren ve Boccaccio'nun *Decameron* eseriyle benzerlik gösteren bir başka eser İngiliz şair Geoffrey Chaucers'in *Canterbury Tales* eseridir.[161]

Doktorların tavsiye broşürleri de vebanın ortaya çıkmasıyla tamamıyla vebaya odaklanmıştır. Bu broşürler vebanın önlenmesi ve tedavi edilmesi için klasik dönemlere ait yöntemler, Hıristiyan ve Müslüman gelenekleri ve çeşitli kürlerden oluşan karışık bir içeriğe sahiptir. Broşürlerde insanlara bozuk havanın dışarıda kalması için kapı ve pencereleri sıkıca kapatıp evin içinde çeşitli otlar yakmalarını, çok

---

[159] Boccaccio Giovanni, *Decameron*, 5. Baskı, Oğlak Yayınları, İstanbul 2000, s. 22-26.
[160] Daha fazla bilgi için bkz. Joseph Patrick Byrne, *The Black Death*, Greenwood press, London 2004, s. 145-147.
[161] William Landon, "Black Death: Literature and Art", *Encyclopedia of Pestilence, Pandemics and Plagues*, Greenwood Publishing, USA 2008, s. 70; Joseph Patrick Byrne, *The Black Death*, s. 146.

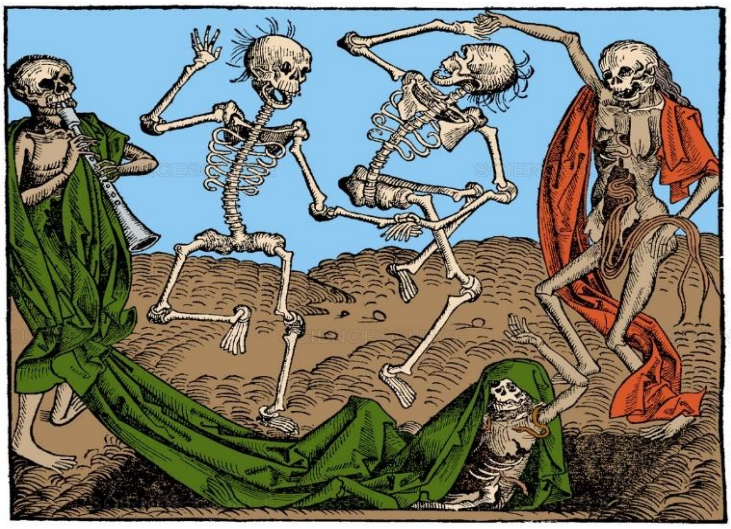
yemek ve içmekten, banyo yapmaktan ve her türlü cinsel ilişkiden kaçınmalarını, güzel kokulu çiçekleri ellerinde taşıyıp koklamaları gibi tavsiyeler yazmaktadır.[162]

İncelediğim edebiyat sahasında "Kara Ölüm"ün belki de Avrupa için en önemli etkilerinden biri de özellikle kiliselerde Latince eğitim veren din adamlarının ölmesi olmuştur. Ruhban sınıfının ölmesiyle kiliselere tecrübesiz ve dini konulara hakimiyeti neredeyse hiç olmayan kişiler yerleştirilmiştir. Böylece Latince bilmeyen bu kişiler yüzünden Latince güç kaybına uğramış ve sonuç olarak Latinceye göre öğrenilmesi çok daha kolay olan halk dilleri yani ulus diller yaygınlaşmıştır.[163] Aynı durum üniversitelerde de geçerli olmuştur. Latinceyi iyi bilen insanların azalması, bazı üniversitelerin tamamen kapanmalarına sebep olmuştur. Onların yerine anadilde eğitim veren yeni öğretim kurumları açılmıştır.[164] Sonuç olarak veba dolaylı bir şekilde dil konusunda milliyetçiliğin başlamasına neden olan etkenlerden biri olmuştur.

"Danse Macabre" (Ölüm Dansı) ismi verilen yeni bir kavram sanatçıların ve edebiyatçıların çalışmalarına konu olmuştur. "Ölüm Dansı" vebadan dolayı hastaların ateşinin artmasıyla ortaya çıkan ve şuur kaybı ile sarsıntılara yol açıp titremelere verilen isimdir. Bu kavram hızlı bir şekilde "Kara Ölüm" sembolüne dönüşmüş ve yüzyıllarca edebiyatta ve sanatta bir iskeletin yavaş yavaş insanları mezara götürerek dans etmesiyle tasvir edilmiştir.[165]

---

[162] Özlem Genç, "Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını ve Ortaçağ Avrupa'sına Etkileri", *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı: 10, 2011, s. 129.
[163] Özlem Genç, "Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını ve Ortaçağ Avrupa'sına Etkileri", s. 144.
[164] Sean Martin, *Kara Ölüm Ortaçağ'da Veba*, s. 87.
[165] Raymond A. Cook, "The Influence of the Black Death on Medieval Literature and Language", *Kentucky Foreign Language Quarterly*, v. XI (1), Kentucky 1964, s. 8-9.

Resim 5: Danse Macabre- Michael Wolgemut (1493)[166]

1562'de Pieter Brueg(h)el "The Triumph of Death" (Ölümün Zaferi) isimli tüyler ürpertici başyapıtını çizmiştir. Bu eser günümüzde Madrid'deki Prado müzesinde bulunmaktadır. Resimdeki iskeletler ölümü sembolize etmektedirler ve küçük büyük, soylu soysuz ayırtmaksızın tüm insanları yok etmektedirler. Şüphesiz ki eserde ölümün herkes için geldiği anlatılmak istenmektedir.[167]

Resim 6: The Triumph of Death-Pieter Brueghel (1562)[168]

[166] Michael Wolgemut, Danse Macabre, https://www.sciencesource.com/archive/Danse-Macabre--Nuremberg-Chronicle--1493-SS2618347.html, (17.05.2019).
[167] Meral Batur Çay, "Pieter Brueghel: Ölümün Zaferi", *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, C. III, Sayı: 2, Malatya 2017, s. 51-52.
[168] Pieter Brueghel, Ölümün Zaferi, https://www.wga.hu/html_m/b/bruegel/pieter_e/05/01death.html, (15.05.2019).

3. BÖLÜM

EMMANOUİL LİMENİTİS VE ESERLERİ

Emmanouil Limenitis (Georgillas) (?1435/1445-1500) Rodos'ta doğmuş bir yazardır. Limenitis soyadı, yazarın ailesinin doğduğu Rodos'un Limeni isimli bölgesi ile doğrudan bağlantılıdır. Georgillas soyadı ise o zamanlar Rodos ile sıkı iletişim halinde olan Girit'ten bilinmektedir.[169] Aslında araştırmacıların yazarın soyadını uzun bir süre boyunca Georgillas olarak kabul ettiklerini ancak daha sonra şiirlerini daha iyi incelediklerinde şüpheye düştükleri gözlemlenmektedir. Bu yüzden soyadı ile ilgili birçok rivayet vardır. Yazar iki soyadına sahip olabilir veya babasının ismi Georgios olup, kendine Georgios'un oğlu anlamında Georgillas demiş olabilir. Bir başka ihtimal ise Georgillas'ı takma isim olarak kullanmış olmasıdır. Ancak günümüzde araştırmacıların çoğu soyadının kesinlikle Limenitis olduğunu düşünmektedir. Çalışmamızın 195. dizesinde yazar *(Azrail), beni, Georgillas'ı ve oğlum Giorgi'yi bıraktı* yazmaktadır. "Beni" ve "Georgillas'ı" arasında bulunan virgül bizlere Georgillas'ın farklı biri olduğunu düşündürmektedir. Ancak metinde iki virgül arasında bulunan "Georgillas" ilgi cümlesi de olabilir. Yani yazar burada belki de *(Azrail) ben Georgilas'ı ve oğlum Giorgi'yi bıraktı* demek istemiş olabilir.

Yazarın hayatını anlatan günümüzde elimize ulaşmış bir eser maalesef yoktur ya da halen bulunamamıştır. XV. yüzyılda doğduğu XVI. yüzyılda ise öldüğü bilinmektedir. XV. yüzyılda genellikle tarihsel konular içeren eserler yazmıştır. Düzyazının aksine şiir yazmayı tercih etmiştir. Şiirleri ağıt içermektedir. Yazar hakkında bilinenler ancak bunlarla sınırlıdır.

Şairin şiirlerini yazdığı coğrafi bölge ve o dönem göz önünde bulundurulunca şiirlerinde bahsettiği kişiler ve olaylardan onun aydın biri olduğunun çıkarımı

[169] Bruce Merry, "Georgillas of Rhodes Emmanuel (?1445-c. 1500)", *Encyclopedia of Modern Greek Literature*, Greenwood Press, London 2004, s. 159.

yapılabilmektedir. Genellikle tarihsel konularla ilgilenmiş ve Ortodokslar ile Katoliklerin arasındaki mezhep farklılıkları bir kenara bırakıp ortak düşmanları olan Türklere karşı birlik olmalarını desteklemiştir.

3.1. Eserleri

3.1.1. Belisarius Hakkında Tarihsel Açıklama (Ἱστορικὴ Ἐξήγησις Περὶ Βελισαρίου)

Yazarın ona ait olduğundan emin olduğumuz iki eseri vardır. Bunlardan ilki *Ἱστορικὴ ἐξήγησις περὶ Βελισαρίου*[170] ikincisi ise *Το Θανατικὸν τῆς Ῥόδου'*dur. Yazma eserler 16. yüzyıldan beri Paris'te, Fransa Milli Kütüphanesinde bulunmaktadırlar.

İlk şiir, I. Ioustinianos'un meşhur komutanı Belisarius hakkında en geç 1490 yılında yazıldığı düşünülen şiirdir. 1554 yılında Venedik'te yayınlanmıştır. On beşli hece ölçüsüne uygun 840 dizeden oluşmaktadır. Genel olarak kafiyesiz bir şiir olsa da sonunda kafiye kullanılmıştır. Eserde Rodos diline ait kullanımlar bulunmaktadır. Kahramanın ulusa olan sayısız hizmetleri anlatılmaktadır. Ancak Belisarius'un iddialara göre Ioustinianos'un tahtında gözü vardır. Böylelikle iftiralar sonucunda cezalandırılması ile yaşadığı işkenceler eserde konu edilmiştir. Ayrıca yazar, Bizans soyluları ile hiyerarşinin üst noktasında bulunanları eleştirmiştir. Kantakouzenos, Palaiologos, Doukas gibi önemli şahsiyetlere yer vermiştir. Şiirin sonunda Türklerin hakimiyeti altına giren Yunan milleti için üzüntüsünü dile getirmiştir. Hristiyanların işlediği kıskançlık, fuhuş, hırsızlık, cinayet gibi günahları bunun sebebi olarak göstermiştir.[171]

---

[170] Eserin tamamı için bkz. Wilhelm Wagner (ed.), *Medieval Greek Texts Part 1*, Asher & Co, London 1870, s. 116-140, https://archive.org/details/p1medievalgreekt00wg, (03.05.2019).

[171] Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 355-356; Günther Steffen Henrich, *Εμμανουήλ/Μανόλης Λιμενίτης Το Θανατικόν της Ρόδου [Emmanouil/Manolis Limenitis Rodos'ta Veba]*, s. 43-44.

3.1.2. Rodos'ta Veba (Το Θανατικὸν Τῆς Ῥόδου)

Tezimizin çeviri ve inceleme konusu olan ikinci şiir *Rodos'ta Veba*, Rodos Şövalyeleri yönetimindeki Rodos adasında 1498/99 yılları arasında yaşanan veba salgınını, bunun halka yansımalarını ve onun gözünden Rodosluları anlatmaktadır. Ayrıca adadaki folklorik unsurlarla alakalı epey bilgi içermektedir. Vebanın sona ermesinden sonra yazılmıştır. İlk 17 dizesi hariç kafiyeli 644 dizeden oluşmaktadır. Kafiyeli olması dikkat çekmektedir, çünkü ilk eserinin çok büyük bir kısmı kafiyesizdir. Genel olarak düz kafiye (aa-bb) biçimini kullanmışsa da 24-27, 30-33, 196-199, 228-231, 282-285, 484-487, 518-521, 532-535 ve 554-557. dizelerde dört mısra da birbiriyle kafiyelidir (aaaa). Yazar iambik[172] on beşli hece ölçüsüyle yazmıştır. Beyitlerin ilk dizesi sekiz ikinci dizesi ise yedi hecelidir. Dizelerin altı tanesi on yedi heceden oluşmaktadır. Bunlar 15., 345., 432., 500., 508. ve 587. dizelerdir.

Şiirin ilk incelemelerini, 1870 yılında Wilhem Wagner *Medieval Greek Texts*'te yayınlamıştır. Ardından Emile Legrand *Bibliotheque Grecque Vulgaire*'de, Georgios Zoras *Βυζαντινή Ποίησις*'te, Linos Politis *Ποιητική Ανθολογία*'da ve Arnold van Gemert *Εμμανουήλ Λιμενίτης και όχι Εμμανουήλ Γεωργηλάς*'ta yeni düzenlemeler ve yorumlarla yayınlamışlardır.[173]

Şiir anonim biri tarafından kopyalanmıştır. Şiirlerini kopyalayan kişinin Rodos lehçesindeki kelimelere hâkim olmadığı, geçirdiği hatalı sözcüklerden anlaşılmaktadır. Şiirin dili yazarın ilk şiiri ile benzer dile sahiptir. Sayfaların bazı noktalarında solma söz konusudur ancak yine de okunabilmektedir. Ayrıca bazı dizeler eksiktir. Yazılarda kısaltmalar sadece ilahi isimlerde kullanılmıştır. Dizelerin içerisinde noktalama işaretleri hiç kullanılmamış, dizeler genellikle noktalı virgülle veya virgülle ayrılmıştır. Ayrıca yazar soru işareti de eklememiş bu da özellikle retorik soruların bazı noktalarında araştırmacıları zorlamıştır. Yer yer imla hataları

[172] İambik ölçü: Bir kısa bir uzun nazım ölçüsü.
[173] Günther Steffen Henrich, *Εμμανουήλ/Μανόλης Λιμενίτης Το Θανατικόν της Ρόδου [Emmanouil/Manolis Limenitis Rodos'ta Veba]*, s. 19-21.

bulunmaktadır.[174] Eserin içeriğinde karşılaşılan bazı uyuşmazlıklar göz önünde bulundurulduğunda, bunun sorumlusunun kopyalayan kişi olduğunu düşünebiliriz.

3.1.3. Ἅλωσις Κωνσταντινουπόλεως (Konstantinopolis'in Fethi)

Araştırmacıların yazarın yazmış olup olmadığı hakkında kesin bir yargıya varamadıkları ve hala şüpheli olan bir diğer şiir ise 1045 kafiyesiz on beşli hece ölçüsüyle yazılan *Ἅλωσις Κωνσταντινουπόλεως*'tur[175]. Bu şiir de yazarın diğer iki eseri gibi P el yazmasında bulunmaktadır. Eserin dili diğer iki eserle benzerlik göstermektedir. Şiirin başından sonuna kadar Rodos diline ait kullanım bulunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu tarafından 1453 yılında fethedilen İstanbul'a karşılık bir ağıttır. Üç şiirin arasındaki biçimsel ve içeriği açısından benzerlikler Wagner'e bu eserin de yazarının Limenitis olduğunu düşündürmüştür.[176] Ancak ifade tarzındaki farklılıklardan dolayı ilk olarak Adolf Ellissen ve daha sonra Georgios Hatzidakis bu eserin yazarının Limenitis olamayacağını belirtmişlerdir. Farklılıkların sebebi, bu eser ile diğer iki eserin yazıldığı tarihler arasında yaklaşık 40 yıllık bir zaman dilimi olması olabilir. Diğer iki esere kıyasla bu eserde şair şiirde kendi ismine yer vermemiştir. Eserde dikkat çeken nokta, yazarın Rodos Şövalyeleri'nin ajanı olarak Osmanlı idaresinde bulunan Yunan topraklarını gezmiş olduğunu ima etmesidir. Belki de bu yüzden deşifre olmamak adına ismine eserinde yer vermemiştir. Ancak ismiyle alakalı şu ipuçlarını vermiştir:[177]

---

[174] Hans Georg Beck, *Ιστορία της Βυζαντινής Δημώδους Λογοτεχνίας [Bizans Halk Edebiyatı Tarihi]*, 3η Έκδοση, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1999, s. 263; Günther Steffen Henrich, *Εμμανουήλ/Μανόλης Λιμενίτης Το Θανατικόν της Ρόδου [Emmanouil/Manolis Limenitis Rodos'ta Veba]*, s. 19-21.

[175] Eserin tamamı için bkz. Wilhelm Wagner (ed.), *Medieval Greek Texts Part 1*, s. 141-170.

[176] Wilhelm Wagner (ed.), *Medieval Greek Texts Part 1*, s. 110-115.

[177] Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 358; Günther Steffen Henrich, *Εμμανουήλ/Μανόλης Λιμενίτης Το Θανατικόν της Ρόδου [Emmanouil/Manolis Limenitis Rodos'ta Veba]*, s. 41-43.

"Şimdi kapatıp saklıyorum ismimi,
çok kişi bilmesin…
…Bu şiiri yazanın sağ elinin küçük parmağında
ve ayrıca sol elinin…
…avucunun tam ortasında
siyah bir beni var."

1019. dizedeki ismimi kapatıyorum ifadesi Günther Steffen Henrinch'i şüpheye düşürmüş ve bu dizelerde yazarın ismini ortaya çıkarabilecek akrostişler ve harf tekrarlarını incelemiştir. Sonuç olarak, sık sık tekrarlanan harflerden yola çıkarak yazarın ismini tespit etmiştir. Ancak tabi ki biraz zorlama da olsa bu harflerden farklı isimler de çıkarabilmek mümkündür. Ayrıca dizelerdeki benlerin Yunancada erkek isimlerin başına gelen "o" artikelini, sol el "yazarın ismini", tam ortadaki benin de Manolis isminde tam ortada yer alan "o" harfini ifade ettiklerini düşündüğünü aktarmıştır.[178]

Eser ilk kez 1857 yılında Adolf Ellissen tarafından Almanya'nın Leipzig kentinde *Analekten der mittel-und neugriechischen Literatur*'de yayınlanmıştır. Şair eserinde Türkler için köpek ve vampir ifadelerini kullanmaktadır. Yunanistan'ın esaretinden yakınmaktadır. Hıristiyan liderleri ve özellikle papayı, Yunanistan'ı kurtarmak adına Türklerle savaşmaları için gayretlendirmektedir. Ayrıca papadan İstanbul'a yapılacak olası bir seferde destek vermesi için ricada bulunmaktadır. İstanbul'u Türklere bırakmamaları gerektiğine dair teşvik etmektedir. Türklerin askeri gücüne dair bilgi vermekte ve Türk hakimiyetinde yaşayan 700.000 Yunan hanesinden bahsetmektedir. Bu da bize yazarın gerçekten de Osmanlı topraklarında dolaşmış biri olduğunun mesajını vermektedir. Şayet bu eseri Limenitis yazdıysa, şiiri yazdığı sırada

[178] Günther Steffen Henrich, *Εμμανουήλ/Μανόλης Λιμενίτης Το Θανατικόν της Ρόδου [Emmanouil/Manolis Limenitis Rodos'ta Veba]*, s. 42-43.

yirmi yaşlarında olduğu düşünülmektedir, çünkü 1498/99 yıllarını anlatan üçüncü şiiri *Rodos'ta Veba'*da çocukları ve yeğenlerinin varlığından bahsetmektedir.[179]

[179] Konstantinos N. Sathas, *Νεοελληνική Φιλολογία- Βιογραφίαι των εν τοις γράμμασι διαλαμψάντων Ελλήνων από της καταλύσεως της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μέχρι της Ελληνικής εθνεγερσίας (1453-1821)*, s. 101-102; Hans Georg Beck, *Ιστορία της Βυζαντινής Δημώδους Λογοτεχνίας*, s. 260; Adamantios Korais, *Άτακτα ήγουν Παντοδαπών εις την αρχαίαν και την νέαν ελληνικήν γλώσσαν [Eski ve yeni Yunanca çalışmaların incelemesi]*, ΄Β Τόμος, 1829, https://books.google.com.tr/books?id=K8sGAAAAQAAJ&pg=PA129&dq=%CE%86%CF%84%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B1&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwiSlLyO6KrjAhVGJZoKHR-XDywQ6AEIVTAG#v=onepage&q=%CE%86%CF%84%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B1&f=false, (20.04.2019), s. 4.

4. BÖLÜM

METİN İNCELEMESİ

4.1. Şiirin İçeriği

Şiirin ana konusu 1498 yılında Rodos adasında başlayan ve yaklaşık 20 ay boyunca adada çok fazla insanın ölümüne sebep olan veba salgınıdır. Limenitis şiirde, anne ve babası, üç kız kardeşi (Limenitis'in eseri yazarken 65-70 yaşlarında olduğu düşünülürse ve ayrınca kız kardeşlerinin küçük çocukları olduğu göz önünde bulundurulursa muhtemelen kız kardeşleri ondan küçüktür), 1 erkek ikizi ve erkek kardeşinden bahsetmektedir.[180] Bu salgında yazar, ailesindeki fertlerden sadece annesi, babası, oğlu ve yeğenlerinin hayatta kalmayı becerebildiklerini söylemektedir. Veba ise, geleneksel Hıristiyan anlayışına göre, israfa, kumara, oburluğa, zinaya, ikinci evliliğe (özellikle yaşlıların) ve genel olarak insanların işledikleri günahlara karşı tanrıdan ceza olarak gösterilmektedir. Avrupa'da yeni yeni yaygınlaşmaya başlayan kumardan Limenitis haricinde Sahlikis de eserinde şans oyunları olarak bahsetmiştir. Şiirde insanları çok kısa bir süre içerisinde ölüme götüren bir trajediden bahsedilmektedir. Aziz Ioannes Prodromos'un yortu günü olan 24 Haziran 1500 yılında sona eren bu şiddetli bubonik veba salgınında ölenlerin sayısı tam olarak bilinmemektedir. Adanın nüfusuna dair bildiğimiz tek şey adanın 1310 yılında nüfusunun 10.000, 1522'de ise 20.000 olduğudur.[181]

Eserin içeriğinde karşılaşılan bazı uyuşmazlıkları göz önünde bulundurulduğumuzda, bunun sorumlusunun kopyalayan kişi olabileceğini daha önce belirtmiştik. Kabaca iki bölümden oluşan şiirin ilk bölümü hastalığın seyri ile ağıtlardan oluşmaktadır, ikinci kısımda ise ahlak öğretici ve nasihat veren sözler

[180] Bruce Merry, "Georgillas of Rhodes Emmanuel (?1445-c. 1500)", s. 159.
[181] Costas Tsiamis, Georgia Vrioni, Effie Poulakou-Rebelakou, Vassiliki Gennimata, Athanassios Tsakris, "The Knights Hospitaller of Rhodes and the Black Death of 1498: a poetic description of the plague", s. 290.

söylemektedir. Çevirideki başlıklar ve alt başlıklar şiirin orijinal nüshasında yoktur. İçeriğine göre bölümlendirdiğimiz kısımlarda, Arnold van Gemert'in bölümlendirilmesi esas alınmıştır.[182] Buna göre ilk bölümde (hastalığın seyri ve ağıt) de ikinci bölümde (ahlak öğretici ve nasihat veren sözler) de on bir tane alt başlık vardır. Ayrıca Ön söz ve Son söz de mevcuttur. Yazar son sözde *Ἱστορικὴ Ἐξήγησις Περὶ Βελισαρίου* eserinin son dokuz dizesini tekrar kullanmıştır. Şiir Rodos'un dil özelliklerini ve Rodos'taki sosyal yaşam, gelenek ve görenekler hakkında bize bilgi vermektedir.

Limenitis şiirinde Katolik Franklara sempati duyup onlardan övgülü sözlerle bahsetmektedir. Özellikle dönemin büyük üstadı Pierre d'Aubusson'u sürekli yüceltir ve aldığı önlemleri, yapılması ve yapılmaması için emrettiklerini şiirinde anlatır ve vurgular. Bunun aksine Türklerden güvenilmez, vefasız, hortlak gibi kelimelerle bahseder ve nefretini ortaya koyar. Hatta genç Rodoslu erkekleri silahları sevmeye, ileride bu silahları Türklere karşı savaşmak için kullanmalarını önerir. Aslında Osmanlı ile Rodos Şövalyeleri bu şiirin yazıldığı tarihte, neredeyse yirmi yıldır barış halindeydiler. Ancak Osmanlı'nın İtalya'daki başarılarından sonra papanın yeni bir Haçlı Ordusu oluşturmak için verdiği çaba ile Pierre d'Aubusson Osmanlı Devleti ile yeniden karşı karşıya gelmek zorunda kalmıştı.[183] Yazarın Türkler hakkında bu tutumunu değerlendirirken şairin dinine bağlı bir Hıristiyan olarak hayatını Rodos'ta geçirdiğini, 1453'te İstanbul'u Türklerin fethetmesine şahit olduğunu ve Osmanlı ile Rodosluların karşı karşıya geldiklerini göz önünde bulundurursak, bu tutumunu açıklayabiliriz.

Eserde yazarın anlattıkları sayesinde Rodosluların kıyafetleri, ayakkabıları, takıları hakkında geniş bir bilgi sahibi olmaktayız. Hatta bazı dizelerde o kadar çok

[182] Günther Steffen Henrich, *Εμμανουήλ/Μανόλης Λιμενίτης Το Θανατικόν της Ρόδου [Emmanouil/Manolis Limenitis Rodos'ta Veba]*, s. 22.
[183] Dimitris Belezos, "Οι Ιππότες της Ρόδου [Rodos Şövalyeleri]", s. 51.

ayrıntı verilmiştir ki okuyucunun zihninde tamamıyla görüntüler canlanması mümkündür.

4.1.1. Dini İçerik

Yazar eserde sık sık tanrıdan ve Azrail'den bahsetmektedir. Onlara seslenmekte, hesap sormakta ve yalvarmaktadır. Daha şiirin başında, ön sözde (3. dize), vebayı tanrıdan ceza olarak nitelendirmiştir. İlk bölümün yine başlangıcında (dize 30-33) Hz. İsa'ya bir sitem ve hesap sorma hakimdir, felaketin günahlardan kaynaklı olup olmadığına dair sorular sormaktadır. Benzer biçimde Giritli yazar Manolis Sklavos da *Η συμφορά της Κρήτης*[184] isimli eserinde, çağdaşı Limenitis gibi Girit adasında yaşanan felaketi tanrının insanlara ders çıkarmaları için gönderdiğini ifade etmiştir. 78. dizede, tanrı ve Hz. İsa'ya yalvarma kısmı tamamıyla tanrıya adanmıştır. Ardından 202. dizede Azrail'e seslenmektedir. Azrail'in bu bölümde bir yandan korkunçluğu ve cesareti sorgulanırken diğer yandan da aldığı canların doğru kişiler olmadığı vurgulanmaktadır. Azrail'e seslenişin ardından tanrının bir çömlekçiye benzetilmesi ve adaletinden bahsedilen yeni bir kısım vardır.

337-365. dizelerde Hz. Davud döneminde Yahudilerin yakalandığı üç günlük veba ile Rodos'taki vebanın kıyaslaması yapılmaktadır. Bu olay Eski Ahit'te anlatılmaktadır. Hz. Davud bir gün başkomutanı Yoav'a ne kadar askeri güce sahip olduğunu öğrenmek için tüm İsrailoğullarını saymasını istemiştir. Tanrı bunu yasaklamıştır, çünkü İsrailliler tanrıya inanan bir toplumdur ve Hz. Davud askerlerinin değil de tanrının gücüne güvenmelidir. Yoav her ne kadar bu isteğinin tanrının kanunlarına karşı olduğunu hatırlatsa da, Hz. Davud ısrar etmiştir. Böylece sayım yapılır ve tanrı üç gün sürecek bir veba gönderir. Bu vebada 70.000 erkek hayatını kaybetmiştir.[185]

[184] Manolis Sklavos'un eseri, 1508 yılında Girit'te gerçekleşen ve büyük bir yıkıma sebep olan depremi anlatmaktadır. Limenitis'in eseri ile benzerlikler göstermektedir.
[185] Daha fazla bilgi için Tevrat 2. Samuel 24/15'e bkz.

487. dizede ise yazar Azize Martina'yı[186] örnek göstermektedir. Rivayetlere göre Azize Martina hayatını Hıristiyanlık inancına adamış, putperestliğe karşı geldiği için 222-235 yılları arasında Roma'da imparatorluk yapmış Alexander Severus tarafından işkencelere uğratılıp öldürülen bir din şehididir (martur). Çok fazla mucize ona isnat ettirilir. Limenitis'in Ortodoks değil de Katolik kilisesinin azizesi olan bu azizeyi anması şaşırtıcıdır. Günther Steffen Henrich'in editörlüğünü yaptığı kaynakta bu azizenin hem Katolik hem de Ortodoks inancı tarafından benimsenmiş bir azize olduğunu, hatta yortu gününün iki mezhepte de 31 Ocak'ta kutlandığını yazmıştır. Ancak yaptığımız araştırmalarda ne *Ο Μέγας Συναξαριστής της Ορθοδόξου Εκκλησίας*[187] isimli ansiklopedisinde ne de *Μικρό Ευχολόγιο*'da[188] bu azizeye dair hiçbir ize rastlanmamıştır.

Diğer taraftan keşiş Giacomo de Curti, şövalyeler döneminde Rodos adasında yaşayan Katolik şövalyeler ve Ortodoks halkın birlikte ibadet ettiklerini, aynı azizlerden yardım istediklerini yazmıştır. Bu herhalde Ortodoksların *unionist* bir patriğe bağlılıklarından kaynaklanmış ve bu yüzden de yazar eserinde Azize Martina'ya yer vermiştir.[189]

Adada veba'nın sonu 24 Haziran 1500 yılında Aziz Prodromos'un yortu gününde gelmiştir. Aziz Ioannes Prodromos Baptistis (Yahya Peygamber) Eski Ahit'teki son ve en büyük peygamberlerden biridir. Prodromos (Öncü) unvanını Hz. İsa'nın doğumunu müjdelediği için almıştır. Baptistis (Vaftizci) unvanını ise Hz. İsa'yı vaftiz ettiği için taşımıştır. Şiirin ilk bölümü Hz. İsa ve Hz. Meryem'e teşekkür ile bitmektedir.

---

[186] Daha fazla bilgi için bkz. http://www.newadvent.org/cathen/09730a.htm, (15.05.2019).
[187] Azizlerin yaşam öyküleri ve azizleri anma çizelgesini içeren, Ortodoks kilisesinin 14 ciltten oluşan en kapsamlı ve en büyük ansiklopedidir.
[188] Bu kitap "Kutsama", "Vaftiz", "Nişan", "Düğün" gibi ibadetlerin ayin düzeni hakkında bilgiler içermektedir. Ayrıca azizleri anma çizelgesi ve anmanın nasıl doğru bir şekilde yapılması gerektiğini yazmaktadır.
[189] Zaharias N. Tsirpanlis, *Η Ρόδος και οι νότιες Σποράδες στα χρόνια των Ιωαννιτών ιπποτών (14ος-16ος αι.) [Hospitalier Şövalyeleri döneminde Rodos ve Güney Sporades adaları (14.-16. yy.)]*, s. 409.

İkinci bölüm, yazarın özellikle yaşlıların ve dulların ikinci evliliğine karşı olan tutumuyla başlar. Tamamen karşı olduğu bu işten onları vazgeçirmek için bulundukları yaşta evliliklere değil de tövbeye yönelmeleri gerektiğini vurgular. Dulların eşlerinin ölümünden sonra sergiledikleri hareketlerden *Απόκοπος*[190] isimli eserinde Bergadis ve *Λόγοι Διδακτικοί*[191] eserinde Marinos Falieros memnuniyetsizliklerini belirtmişlerdir. Limenitis, genel Hristiyanlık öğütleri ile devam eder; tanrının ve kilisenin kurallarına uyum sağlayıp dulların cinsellikten kaçınmalarını, doktorların ve felsefecilerin cinsel ahlaksızlık ve oburluk hakkında hükümlerinden bahsetmektedir. Ne yazık ki bu günahlar Rodos'ta da yaygınlaşmıştır ve yazar bu durumdan hiç memnun değildir. Sklavos da eserinde aynı günahlardan bahseder ve eserinin 145. dizesinde bu günahların devam ettiği takdirde tanrının onların ölümü için Türk kılıcını göndereceğine inanır. Falieros da oburluk hakkında Limenitis ile çok benzer tavsiyeler vermiştir. Limenitis 590. dizede Şeytan'a lanet okur ve tüm kötülüklerin sebebi olarak onu gösterir. İncil'de okuduklarına atfen, kıyamet gününde herkesin hak ettiğini bulacağını, iyiliğin ve kötülüğün karşılığını alacağından bahseder. Son olarak yazar, kendi günahlarının bağışlanması için "Kutsal Teslis" ten af diler ve şiir bu şekilde sona erer.

4.2. Yazarın Eğitimi ve Eserin Dili

Emmanouil Limenitis eserinin ikinci bölümünde, o dönemin yazarlarının aksine okuyucuya çoğul değil tekil şahısta hitap etmektedir. Ancak çevirinin bazı noktalarında Türkçeye uygun olması açısından hitap çoğul olarak çevrilmiştir. 513-514. dizelerinde her ne kadar Aristotelis ve Platon'un yazdıklarını okuduğunu ifade etse de bunun doğruluğu tartışmalıdır. Büyük ihtimalle okuduğunu iddia ettiği tavsiyeler halk arasında ağızdan ağıza dolaşan sözlerdir. Eski Yunan dilinin aksine oldukça İtalyanca kelimeler kullanması örn.: perfetto, fino v.b., İtalyanca bildiğini düşündürmektedir. 536-539. dizelerde, Cato ile Oreibasios'un sözlerinden

[190] Bergadis'in "Apokopos" eseri 1509 yılında Venedik'te yayınlanan ilk Yunanca eserdir. Şiirin konusu uyuyakalan bir kişinin rüyasında kendini yer altı dünyasında bulmasıdır.
[191] Marinos Falieros'un eseri aile düzeni ve genel Hıristiyanlık öğütleri içermektedir.

bahsetmektedir. Muhtemelen *Disticha Catonis*'in[192] aydın dilindeki Yunanca tercümesini okumuştur. Oreibasios[193] ise İmparator İulianos'un şahsi doktorudur. Limenitis, Oreibasios'un günde bir kez yemek yenilmesi gerektiğine dair sağlıklı yaşam önerisinden bahseder ve ona atıfta bulunur. Bu tavsiyeleri Oreibasios'un eserlerinden bildiği düşünülmektedir.[194]

Şiirde kullanılan bazı dizelerin farklı eserlerde de bulunduğu dikkat çekmektedir. Örneğin ilk bölümde Rodos'taki kadınların anlatımı şövalye romanslarındaki dizelerle benzerlik göstermektedir. Yazar ya bu romansları okumuş ya da günümüze ulaşmamış dönemin çeşitli metinlerinde bu ifadeleri görmüş olmalıdır.[195] Aşağıdaki dizelerin aynıları veya çok benzerleri dönemin farklı eserlerinde de karşımıza çıkmaktadır:

18. dize "Άρχοντες πλούσιοι και πτωχοί, μικροί τε και μεγάλοι" Noel şarkılarının başında kullanılan kalıplaşmış bir sözdür.

27. dizeye "ταις κόρες ταις ανέγλυταις και ταις οικοκυράδες" benzer bir dize Stefanos Sahlikis'in *Γραφαί και στίχοι και ερμηνείαι έτι και αφηγήσεις* eserinin 646. dizesinde görülmektedir.

34. dizenin "Κλαύσατε, όσοι Χριστιανοί βρίσκεσθε βαπτισμένοι" benzeri bir dize Aziz Georgios'un Rodos türküsünde "Και στο Δεσπότη το Χριστό οσ' είστε βαφτισμένοι" görülmektedir.

---

[192] Cato'nun Distichleri, Cato isimli bir yazarın, Latince Ortaçağ ders kitabıdır. Kitabın İngilizce çevirisi için bkz. https://archive.org/details/distichsofcatofa00chasrich/page/n7, (15.03.2019).

[193] Oreibasios Bergama doğumlu doktor ve yazardır. En ünlü eserleri *Ιατρικαί Συναγωγαί*, *Σύνοψιν προς Ευνάπιον* ve *Σύνοψιν προς Ευστάθιον*'dur.

[194] Günther Steffen Henrich, *Εμμανουήλ/Μανόλης Λιμενίτης Το Θανατικόν της Ρόδου [Emmanouil/Manolis Limenitis Rodos'ta Veba]*, s. 36-37, 51-52.

[195] Dimitris K. Mihailidis, "Παρατηρήσεις στο Θανατικό της Ρόδου [Rodos'ta Veba eserine ilişkin inceleme]", *Δωδεκανησιακών Αρχείων-Σύγγραμμα Περιοδικών*, Τόμος 5ος, Δωδεκανησιακή Ιστορική και Λαογραφική Εταιρεία, Αθήνα 1970, s. 82; Günther Steffen Henrich, *Εμμανουήλ/Μανόλης Λιμενίτης Το Θανατικόν της Ρόδου [Emmanouil/Manolis Limenitis Rodos'ta Veba]*, s. 36-41.

36.-37. dizeler "Θρηνήστε και πείτε της οκάτι καταλόγι-κι ανθιβολήν πολύθλιβον να ομοιάζει μοιριολόγι" ile 401. dizenin "του κόσμου τα'ντελίματα" benzeri dizeler *Απόκοπος* eserinin 239-240 ve 456. dizeleridir.

51. dizenin "όσον με σύρν'η όρεξις" benzeri bir dize *Λόγοι Διδακτικοί* eserinin 136. dizesinde geçmektedir.

108. dizenin "και τα μαλλιά χρυσαφωτά ίσα ταις ηλικιαίς των" benzeri bir dize *Βέλθανδρος και Χρυσάντζα*[196] isimli şövalye romansının 688. Dizesinde görülmektedir. Ayrıca "ίσα της ηλικιάς" ifadesi *Αροδαφνούσα*[197] isimli Kıbrıs türküsünde de "Μήτε μακρυά μήτε κοντά, ίσια της ηλικιάς της" olarak karşımıza çıkmaktadır.

114. dizedeki "Κυπαρισσοβεργόλικαις" ifadesi şövalye romanslarında karşımıza çıkmaktadır. *Βέλθανδρος και Χρυσάντζα'*nın 653., *Φλώριος και Πλατζιαφλώρα'*nın[198] ise 935. dizesinde geçmektedir.

116. ve 117. dizelerin "το σείσμα και το λύγισμα- το κλίμα του τραχήλου των και το υπολύγισμά των" dizeleri *Βέλθανδρος και Χρυσάντζα*'nın 645. ve 709. dizelerinde geçer.

218. dize eksiktir. Bu sebeple de 217. ve 219. dizeler birbiri ile anlam açısından uymamaktadırlar.

392. dize "και στέκει απέξω και διψά", 435. dize "μα θε κουτάλες δυνατές", 494. dize "κι αυτά, τά'ρίζ'η Εκκλησιά", 540-541. dizeler "Τρώγε να ζεις, και μηδέν

[196] "Velthandros ve Hrisantza" Yunan edebiyatının Ortaçağ döneminden günümüze ulaşan beş adet şövalye romansından biridir.
[197] Türkü, Arodafnusa isimli Kıbrıslı bir kızın, Kıbrıs Kralı I. Pierre (1359-1369) ile yaşadığı yasak aşkı konu edinmektedir.
[198] "Florios ve Platziaflora" da Yunan edebiyatının Ortaçağ döneminden günümüze ulaşan beş adet şövalye romansından biridir. Ancak bu romans meşhur Fransız romanı *Floire et Blanchefleur*'ın bir uyarlamasıdır.

ζεις να σπαταλείς σαν χείρος· πίνε κρασί συγκεραστόν, από λιγού, σαν μύρος", 546. dize "Η γόυλα και το πόρνευμα το ένα σύρνει τ'άλλο" ve 572. dizeye "και παίρνει τον η όρεξις" benzer dizeler *Λόγοι Διδακτικοί*'nin sırasıyla 254., 304., 19. ve 36., 101.-102., 109. ve 136. dizeleridir.

578-579. dizeler "Να πολεμίζουν δυνατά και ν'απαντούν τον σκύλον τον Τούρκον τον καταχανάν, της ανομίας τον φίλον" ile 587-588. dizelerin "Χριστιανοί ομόφυλοι θέλουν να πολεμίζουν, θωρούν τους οι αλλόφυλοι, γελούσι, χαχανίζουν" benzerleri şairin ona atfedilen *Ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως* isimli eserin 683-684 "Και να τον πολεμήσετε και πλέον μη αργείτε, τον Τούρκον τον καταχανάν αυτόν τον χονικιάρην" ve 905-907. "Κ'οι Χριστιανοί να μάχουνται, ο ρήγας με τον ρήγαν...να τους θωρούν οι ασεβείς, να εβρίζουν, να γελούσιν" dizelerinde görülmektedir. *Καταχανάν* Rodos lehçesine ait bir kelime olup, vampir anlamına gelmektedir.

Şiir her ne kadar arkaik unsurlar barındırsa da, dili Rodos adasına has dil unsurları barındıran yerel halk dili kategorisine dahil edilmektedir. Yazarın kullandığı dilde morfolojik, sentaks ve fonolojik açıdan Rodos adasının diline has özellikler bulunmaktadır. Bu dil özellikleri zaman zaman Girit ve Kıbrıs'ta da görülmektedir.[199]

Şiirin ön sözünde antik Yunanca'nın yönelme hali (dative) vardır. Örn.: εν τώδε τῷ θανατικώ. 7-9. dizelerde ise "genitive absolute" kullanılmıştır.

Çağdaş Yunan edebiyatının Ortaçağ döneminde **ι** ve **ε** ünlüleri kendilerinden sonra gelen ünsüzle ulamaya uğramış ve vurgunun yeri değişmiştir. Şiirin 31. ve 32. dizelerindeki sıfatlarda arkaik yapı kullanılmıştır. Örn.: *χαρτία, αθλία.*

Ortaçağ Yunancasında kelimelerin sonuna eklenen **-ν** takısının kullanımı hakkında araştırmacıların fikir bütünlüğü yoktur. Kimi araştırmacıya göre 12. yüzyıla kadar kullanımı sona eren **-ν** takısı, farklı bir araştırmacıya göre ancak 15. yüzyılda

[199] Günther Steffen Henrich, *Εμμανουήλ/Μανόλης Λιμενίτης Το Θανατικόν της Ρόδου [Emmanouil/Manolis Limenitis Rodos'ta Veba]*, s. 45-50.

kullanımını yitirmiştir. Fakat Kıbrıs, On İki Adalar ve Güney İtalya gibi belirli bölgelerde kullanımının devam ettiğini gözlemlemiştir. "Rodos'ta Veba" da **-ύς** ile biten tüm cinssiz sıfatların ve fiillerin sonunda **-ν** takısı bulunmaktadır. Örn.: *πολύν, γλυκύν, εχάσασιν, φορούσιν*. Ancak genel olarak **-ν** takısı kullanımında yazarın bir bütünlüğü yoktur. Sıfatların bir kısmında kullanılmışken bir kısmında ise kullanılmamıştır. Bazen de aynı kelimeyi iki şekilde de yazmıştır. Örn.: on iki kez *κακό* kullanılmışken sadece bir kez *κακόν* olarak yazmıştır.

Birçok kelimede **π** yerine **φ**, **(ν)τζ** yerine **ζ**, **ρθ** yerine **ρτ**, **λ** yerine **ρ** gibi kullanımlar vardır. Örn.: *απ'την γην* yerine *αφ'την γην*, *Φραντζής* yerine *Φραζζής*, *εξεγδάρθη* yerine *εξεγδάρτην*, *κάλτσες* yerine *κάρτσες*.

Özellikle Latince kelimelerde çifte ünsüzler dikkat çekmektedir. Örn.: *βούλ-λα, νύφ-φη*. Çift ünsüzlerin kullanımı arkaik telaffuza dayanmaktadır. On İki Adalar ve Girit'te bu kullanım yaygındır.

-ευ'den sonra, ünlüden önce kullanılan **-γ-** Helenistik Yunancadan kalma bir özelliktir. Lehçelerde bu kullanım korunmuştur. Şiirde on yedi kez tekil üçüncü şahısta ve bir kez de tekil ikinci şahısta kullanılmıştır. Örn.: *πιστεύγει, γυρεύγει*.

Adalardaki kullanımlarda kelimenin ilk harfinin **b-** olduğu durumlarda **b-** harfi sık sık **π-**'ye dönüşmektedir. Şiirin bir yerinde bu gözlemlenmektedir: *πράτσα*.

Eserde iki tane Arapça kelime bulunmaktadır. Yazar iki kez *μισκίναν* (miskin), bir kez de *αζάπην* (azap) kelimesini kullanmıştır.

Şiirde **ρ** ve **λ** harflerinden önce gelen vurgulanmayan ünlüler **α** veya **ε** ünlülerine dönüşmüştür. Örn.: *δυσφορίζεις* yerine *δυσφαρίζεις*, *εξορθωμένον* yerine *ξερτωμένον*, *μαξιλάρια* yerine *μαξελάρια*.

Yunancada iki heceli ve ünsüzle başlayan fiillerin geçmiş zaman çekiminde başlarına **έ-** veya **ή-** takısı getirilip fiiller üç heceli olmaktadırlar. Ancak fiilin ünlü ile başladığı durumlarda herhangi bir ek gelmez. Şiirde **α-** ünlüsü ile başlayan fiillerin geçmiş zaman çekiminde **α-** ünlüsünün **ή-** ünlüsüne dönüştüğü örnekler yer almaktadır: *ήργησε, ήρχιζεν, ήκουσα.*

Εις τον ve **εις την** halleri 10. yüzyıldan sonra **στον** ve **στην** haline dönüşmeye başlamışlardır. Ancak yazar **εις τον** ve **εις την** yapılarını kullanmıştır.

Yazarın şiirinde kullandığı birleşik kelimeler dikkat çekmektedirler. Örn.: *ανασπαστοκλωνόριζους, ταργουνοσπαθοκόνταρον, σατανοδιαβολάρχην.* Birleşik kelimelerin Ortaçağ döneminde kullanımı artmış ve ifadeyi zenginleştirmişlerdir. Yazar bu çok heceli birleşik kelimeleri on beşli hece ölçüsünü sağlayabilmek adına kullanmış olmalıdır.

Yukarıdaki özelliklerin hepsi Limenitis'in kullandığı dil özellikleri olmayabilir. Zira şairin yazmış olduğu el yazması değil istinsahı esas alınmaktadır. Bu özelliklerden bazıları müstensihin eksilttiği veya eklediği özellikler olabilir.

4.3. Rodosluların Kıyafetleri, Saçları, Takıları ve Silahları

Ortaçağ Avrupa Hıristiyan dünyasının her döneminde ve her bölgesinde insanların giydikleri kıyafetler ve takılar tabii ki aynı değildir. Kıyafetler de değişime uğrayan ve sürekli yenilenen bir sektördür. Kıyafetin işlevi sadece vücudumuzu kapatmak değil ayrıca toplumdaki sınıfımızı, ruh halimizi zevklerimizi, karakterimizi bazen kimliğimiz ve hatta inancımız hakkında da önemli bilgiler vermektedir. Örneğin Avrupa'da o dönemde Yahudiler kırmızı konik bir şapka takarken, Osmanlı İmparatorluğu'nda da gayrimüslimler kendi içlerinde belli başlı kıyafetlerden ayırt edilebiliyorlardı. Çoğu zaman inandığımız din veya ideolojiler kıyafetlerimizi de şekillendirmektedir. Örneğin Müslüman kadınların başörtüsü, Hıristiyan papazların cübbesi, Hippilerin modaya ve maddiyatçılığa karşı giyim tarzları vb.

Geç Ortaçağ döneminde de insanların kıyafetleri ve takıları, toplumdaki saygınlık seviyesine göre farklılık göstermekteydi. Prestij ve unvan kıyafette büyük rol oynamaktaydı çünkü kıyafetler ve takılar ne kadar zengin olup olmadığınızı ve bununla birlikte size gösterilmesi gereken saygıya da işaret ediyorlardı.[200] Zaman zaman bazı kıyafetler belirli sebeplerden dolayı tercih ediliyordu. Örneğin "Kara Ölüm" ile insanlar vücutlarındaki yaraları gizlemek için uzun pelerinler, eldivenler ve maskeler takmışlardır.

Resim 7: Veba Maskeli Doktor[201]

14. ve 15. yüzyıllar Avrupa'da kıyafetlerin büyük değişimlere uğradığı yüzyıllardır. Rodos'taki şövalyeler de bu değişimin temsilcileriydiler. Kıyafetlerin farklı olması Katoliklerin Ortodokslardan ayırt edilmelerine de olanak sağlamaktaydı. Bu dönem özellikle bol kıyafetlerin yerini vücudu saran kıyafetlerin aldığı dikkat çekmektedir. Limenitis eserinde Rodosluların giyim kuşamlarına dair pek çok bilgi vermiştir. Erkeklerin ve özellikle de askerlerin lüks kıyafetlerine 57-60. ve 582-585. dizelerinde az da olsa değinmiştir. Bu dizelerde erkeklerin ihtişamlı takıları, saten,

[200]Pınar Ülgen, "Geç Ortaçağ Avrupa'sında Kıyafet Kültürüne Genel Bir Bakış", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. XI, Sayı: 2, Gaziantep 2012, s. 465-466.
[201]Veba Maskeli Doktor, https://plaguedoctormasks.com/es/historia/, (17.05.2019).

kadife ve devetüyü kumaşından kıyafetleri, sırmalı kemerleri, çeşitli çorapları ve dönemin ünlü kaplumbağa biçimli ayakkabılarından bahsetmektedir.

120-155. dizelerin içeriği ise kadınların giydiği kıyafetlerdir. Kadınların dış görünüşüne, saçlarına, takılarına ve kıyafetlerine özellikle yer vermiştir. Batılı Katoliklerin ve Ortodoks Rodoslu kadınların aynı kıyafetler giydiğini vurgulamaktadır. Elbiselerin Avrupa'dan gelme özel parçaların olduğunu, kollarında inciler barındıran, etek uçlarında pahalı ipek kullanılmış, kadife ve devetüyü kumaşından yapılmış elbiselerden bahsetmektedir. Kadınların boyunlarında taşıdıkları altın zincirler, haçlar ve bellerini saran kemerler yazarın Rodoslu kadınlara yakıştırdığı ve bunu her sözüyle ifade ettiğini takılardır. Bu takıların, kadınların ekonomik durumlarına göre gramajlarında farklılıklar olduğunu da yazmayı ihmal etmemiştir. Ancak erkeklerde de kadınlarda da belirli bir toplumsal sınıf ayrımı yapmamıştır. Ayrıca bu kıyafetlerin günlük mü yoksa resmi mi olduklarına da dair de bilgi vermemektedir. Tabii ki de tüm kadınlar bu seçkin kıyafetleri giymemiş, takıları takmamıştır. Çünkü 14. yüzyılda modanın etkisiyle kıyafetlerde yaşanan değişimlerden sadece soylular faydalanıp bu akıma ayak uydurabiliyordu. Şair eserinde Pisa'dan[202] özel kumaşlar ısmarlayıp bunları diktiren kadınlara değindiğine göre bahsettiği kadınların soylu olduğunu düşünebiliriz. Erkeklerin de bu dönem eşlerine kıyafet ve takı tedarikinde yardımcı olup, güzel görünmeleri için uğraştıkları bilinmektedir.[203] Çünkü bu, ailenin toplumdaki saygınlığını ve ekonomik gücünü göstermektedir. Yazarın bahsettiği şaşaalı kıyafetler ve kadınların kusursuz görünümü, muhtemelen eski güzel bolluk ve zenginlik içinde olan Rodos'a duyduğu özlemden kaynaklanmaktadır.

[202] 1348'de veba ile İtalya'da ticaret ve üretim popülasyonun düşmesi ile azalmıştır. Ancak İtalya'daki üretim tekniklerini çeşitlenmesiyle ekonomi Avrupa sahnesinde giderek önem kazanmıştır. Başta Venedik olmak üzere birçok İtalyan kentinde ipek endüstrisi gelişmiş, deri, yün ve lüks süslemeler üretilmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Margaret F. Rosenthal, "Cultures of Clothing in Later Medieval and Early Modern Europe", *Journal of Medieval and Early Modern Studies*, v. XIX (3), 2009, s. 468

[203] Fedonos Kukules, "Περί τα Βυζαντινά Φορέματα [Bizans Kıyafetlerine İlişkin]", *Βυζαντινών Βίος και Πολιτισμός*, ΄Β Τόμος (2), Αθήνα 1957, s. 211.

İncelediğimiz eser dışında, şövalyeler döneminde Rodos'ta yaşayan Yunanların giydikleri kıyafetlere dair bilgilerin bir kısmını kazılardaki buluntulardan öğrenmekteyiz. Ana kaynak ise kiliselerde bulunan bağışçıların duvar resimleridir. Bu duvar resimlerinin yanına tarihleri de yazılmış ve toplam 12 kilisede 18 bağışçının betimlemeleri mevcuttur. En eskisi 1335 yılına tarihlenen bu portrelerde 33 kişi bulunmaktadır. Bunların on ikisi erkek, dokuzu kadın, altısı erkek çocuğu, ikisi kız çocuğu, ikisi keşiş ve bir tanesi de rahibedir. Bu betimlemelerde de gözlemlendiği gibi Ortaçağ kıyafetlerinin en karakteristik özelliklerinden biri üst üste giyilen kıyafetlerdir. Kıyafetlerin kalitesi ve süsü gibi ayrıntıları verebilmek için bunların belirli yerlerinde yırtmaçlar vardır. Yırtmaçlar sayesinde kıyafeti giyen kişinin statüsü ve ekonomik durumu ortaya çıkmaktadır.[204]

Hem erkek hem de kadınların giydiği iki iç giyim kıyafeti *ipokamision* ve *kamision*'dur.[205] İpokamision ayak bileğine kadar uzanan beyaz renkte bir kıyafettir. Üstünde başka kıyafetler olduğu için genellikle betimlemelerde görülmemektedir. İpokamisionun üzerine giyilen, beyaz veya siyah renkte olan kamision da dar kolları olan uzun bir kıyafettir. Kamisionun boyun yakalığı, dar gömlek manşetleri ve kenar süsü olan oyaları betimlemelerde görünmektedir. Erkeklerde bunların üzerine genellikle dış giyim olarak kaput betimlenmiştir. 13. yüzyılda erkek bağışçıların 3'ü uzun, koyu renkli kaput giymektedirler. Başka bir bağışçının giydiği kaput ise incilerle süslenmiş ve aşı boyası ile boyanmıştır. Ayrıca omuzlarının üstünde boynunu tamamıyla saran yakalardan görülmektedir. 14. yüzyılda batının etkisi ile iki bağışçının kaputları baldıra kadar kısalmıştır. 15. yüzyılda ise kısa kollu kaput giyen bir bağışçının kollarında kusursuz bir el işçiliği ile dokunmuş bir iç giyim kıyafeti dikkat çekmektedir. Bir başka bağışçının kollarında uzun yırtmaçlar vardır. Baldırına kadar uzanan batı tarzı bir kaput giymektedir. İki erkek çocuğu ise kamisionlarının üzerine yine batı tarzında lüks kumaştan yapılmış bir kıyafet giymektedirler. Erkek

[204] İoanna Bitha, "Ενδυματολογικές μαρτυρίες στις τοιχογραφίες της μεσαιωνικής Ρόδου (14ος αι.-1523) [Rodos'un Ortaçağ duvar resimlerinde giyim kuşam belirtileri (14. yy.-1523)]". Μια πρώτη προσέγγιση, Πρακτικά: Ρόδος 2400 χρόνια. Η πόλη της Ρόδου, από την ίδρυσή της μέχρι την κατάληψη από τους Τούρκους (1523), (Ρόδος, 24-29 Οκτωβρίου 1993), ΄Β Τόμος, Αθήνα 2000, s. 437.
[205] Katerina Milopotamitaki, "Η ενδυμασία της γυναίκας στην Κρήτη επί Βενετοκρατίας [Venedik Egemenliği döneminde Girit'te kadınların kıyafetleri]", *Αρχαιολογία*, 21, 1986, s. 49.

bağışçıların kıyafetlerini tamamlayan en önemli unsurlardan biri taktıkları süslü kemerlerdir. Kemerler, Bizans'ta da batıda da soyluluk göstergesi olarak belin biraz altına sıkı olmayacak şekilde bağlanmaktadır. Kemerlere mendil, para kesesi ve hançer bağlanmıştır.[206]

Portrelerde erkekler gibi dokuz tane de kadın resmedilmiştir. Ayrıca iki kız çocuğu ve bir tane rahibe de vardır. Kadınların ve kızların giydikleri çoğu parça, Yunanistan'ın diğer bölgelerinde yaşayan Bizanslı kadınların kıyafetleri ile örtüşmektedir.[207] Bizans kadın kıyafetleri genellikle dört parçadan oluşmaktadır. İpokamision ve kamisionun üstüne T harfi şeklinde ayak bileğine kadar uzanan, bol kollu bir kıyafet giymektedirler. Önünde sade bir dikey şerit ve bu şeritin sonunda bazı örneklerde püsküller de vardır. Manti ya da mandias ise koyu kırmızı renge sahip bir dış giyim kıyafetidir. Rodos örneklerinde farklı renkte olanları da görülmüştür.[208] Betimlemelerde ipokamision dışında diğer üç parça hemen fark edilmektedir. İpokamision'un çoğu yerde görünmeme sebebi çıplak bedenin üzerine giyilen ilk parça olmasıdır.[209]

Bu örneklerde iki tane de batı tarzı kıyafet giyen kadın bulunmaktadır. Bağışçı kadınlardan biri üzerine tastamam oturan ağır, değerli yeşil renkli bir kumaştan dikilmiş, göğsü V şeklinde çapraz bağcıklarla bağlanmış bir elbise giymektedir. Kolları dar ve gömlek manşetleri incilerle süslenmiştir. Bir diğeri ise etek kısmı bol, bel kısmı dar, kısa kollu bir beyaz elbise giymektedir. Bele kadar dikey olarak uzanan bir de yırtmacı vardır. Yırtmaç paralel olarak metal deliklerin içinden geçen yeşil bağcıklarla kapatılmıştır. Elbisenin içinden küçük düğmelerle dar kolları bağlanmış kırmızı bir gömlek görünmektedir. Belinde baldırına kadar uzanan, tokalı, yeşil renkte

---

[206] İoanna Bitha, "Ενδυματολογικές μαρτυρίες στις τοιχογραφίες της μεσαιωνικής Ρόδου (14ος αι.-1523) [Rodos'un Ortaçağ duvar resimlerinde giyim kuşam belirtileri (14. yy.-1523)]", s. 437- 440.
[207] İoanna Bitha, "Ενδυματολογικές μαρτυρίες στις τοιχογραφίες της μεσαιωνικής Ρόδου (14ος αι.-1523) [Rodos'un Ortaçağ duvar resimlerinde giyim kuşam belirtileri (14. yy.-1523)]", s. 440.
[208] Katerina Milopotamitaki, "Η ενδυμασία της γυναίκας στην Κρήτη επί Βενετοκρατίας [Venedik Egemenliği döneminde Girit'te kadınların kıyafetleri]", s. 49.
[209]İoanna Bitha, "Ενδυματολογικές μαρτυρίες στις τοιχογραφίες της μεσαιωνικής Ρόδου (14ος αι.-1523) [Rodos'un Ortaçağ duvar resimlerinde giyim kuşam belirtileri (14. yy.-1523)]", s. 440.

değerli taşlarla süslenmiş zincirli bir kemer takmaktadır.[210] Bu kemerden Limenitis de 142-151. dizelerde bahsetmektedir. Bu batı tarzı kıyafetlerin örnekleri Venedik hakimiyeti altında olan Girit'te de görülmekteydi. Batı tarzı kıyafetler Bizans'ta giyilen bol kıyafetlerin aksine vücut hatlarını belli eden dar kıyafetlerdi.[211]

Betimlemelerde kadınların genellikle sade, desensiz, siyah veya kırmızı renkteki ayakkabıları elbiselerinin altından görünmektedirler. Ancak ayakkabılar da aynı kıyafetler gibi genellikle süslenmiş ve dikkat çekicidirler. Zaten eserde de Limenitis, 30 altın sikke değerinde altın işlemelerle kaplanmış süslü ayakkabılar giyen kadınlar gördüğünü yazmıştır. Çoraplar elbiselerin altından zaten görünmedikleri için doğal olarak pek fazla resmedilmemişlerdir.[212]

Dönemin şartları ve Bizans geleneklerine göre kadınlar ve hatta kız çocukları da saçlarını beyaz bir örtüyle kapatıyorlardı. Saçların örtü ile kapanması erkeklere karşı edepli duruşlarını ve saygılarını ifade etmekteydi. Bu örtü çoğu zaman omuzlarına dökülüyordu. Saçlarını göstermeleri edep kurallarına aykırıydı. Ancak yine de nadir de olsa bazı betimlemelerde kadınların saçlarının açık bir şekilde omuzlarına döküldüğü de görülmektedir. Yazar 108-113. dizelerinde Rodoslu kızların upuzun salık veya örülmüş, aralarında altın rengi şeritlerin ve incilerin bulunduğu sarı saçlarını anlatmaktadır.[213] 113. dizede kadınların saçlarını kapatmak için taktığı "skoufia" adı verilen delikli baş örtüsü, günümüzde de adanın belirli bölgelerinde kadınların halen devam ettirdiği bir gelenektir.[214]

---

[210] İoanna Bitha, "Ενδυματολογικές μαρτυρίες στις τοιχογραφίες της μεσαιωνικής Ρόδου (14ος αι.-1523) [Rodos'un Ortaçağ duvar resimlerinde giyim kuşam belirtileri (14. yy.-1523)]", s. 442.
[211] Katerina Milopotamitaki, "Η ενδυμασία της γυναίκας στην Κρήτη επί Βενετοκρατίας [Venedik Egemenliği döneminde Girit'te kadınların kıyafetleri]", s. 49.
[212] Fedonos Kukules, "Περί τα Βυζαντινά Φορέματα [Bizans Kıyafetlerine İlişkin]", s. 211, İoanna Bitha, "Ενδυματολογικές μαρτυρίες στις τοιχογραφίες της μεσαιωνικής Ρόδου (14ος αι.- 1523) [Rodos'un Ortaçağ duvar resimlerinde giyim kuşam belirtileri (14. yy.-1523)]", s. 442.
[213] İoanna Bitha, "Ενδυματολογικές μαρτυρίες στις τοιχογραφίες της μεσαιωνικής Ρόδου (14ος αι.-1523) [Rodos'un Ortaçağ duvar resimlerinde giyim kuşam belirtileri (14. yy.-1523)]", s. 444, Katerina Milopotamitaki, "Η ενδυμασία της γυναίκας στην Κρήτη επί Βενετοκρατίας [Venedik Egemenliği döneminde Girit'te kadınların kıyafetleri]", s. 50.
[214] Aspasia Miha-Labaki, "Το «Θανατικόν της Ρόδου» ως πηγή πληροφοριών για τη γυναικεία

Kadınların kıyafetlerini tamamlayan unsurlar Limenitis'in eserinde de bahsettiği gibi ihtişamlı ve çoğu zaman değerli takılardır. İncilerle süslenmiş altın halka küpeler, broşlar, kemerler, kolyeler ve yüzükler dönemin en çok kullanılan takılarıdır. Eserdeki altın haçlar ve süs için kullanılan zincirler, görsel kanıtlarda batılı tarzda giyinen kadınlardan birinin üzerinde görülmektedir.[215] Erken Ortaçağ döneminde mücevherler ve takılar ancak soylular tarafından satın alınabiliyordu. İlerleyen dönemlerde ticaretin gelişmesi ve orta sınıfın ortaya çıkmasıyla daha fazla insan takı satın alabilecek duruma geldi. Bunun önlenmesi için her ne kadar yasalar düzenlendiyse de orta sınıftakiler de takı satın alıp kullanmaya devam etti. Soylular kendilerini orta sınıftan ayırabilmek için daha ihtişamlı ve daha büyük mücevherler satın alıp takmak zorunda kaldılar.

Şiirin ikinci bölümünde şair, Rodoslu erkeklerin silahlarına sarılıp silahlarını sevmeleri için onları teşvik etmektedir. 575-581. dizeler erkeklerin silahlarına ayrılmıştır. Hatta onları hırslandırmak adına Türklerden de bu dizelerde bahsedip onlara Türkleri hatırlatmaktadır. Yazar eserinde Rodoslu erkeklerin kalkan, kılıç, mızrak kullandıklarını, dövüş sanatlarıyla ilgilendiklerini ve ata bindiklerinin bilgisini vermektedir. Silahlar da aslında aynı kıyafetler gibi dönem dönem değişikliğe uğramışlardır. 14. ve 15. yüzyıllar Avrupa'da giyim kuşama paralel olarak silahların da önemli değişimlere uğradığı yüzyıllardır.

4.4. Büyük Üstat Pierre d'Aubusson Dönemi (1476-1503)

Rodos Şövalyeleri'nin Büyük Üstadı Pierre d'Aubusson, Rodos'u Türklere karşı savunmasıyla anılmaktadır. Çocukluk yıllarını ünlü İmparator Sigismund'un yanında geçirmiştir. 1476-1503 yılları arasında Rodos Şövalyeleri'nin büyük üstadı olmuştur. Aynı zamanda Rodos'ta kardinallik yapan tek üstattır. Bir Fransız soylusu olan Pierre, 1453 yılında St. Jean Şövalyelerine katılmış ve üstatlık döneminde II.

ενδυμασία της νήσου [Adadaki kadın kıyafetleri hakkında bilgi kaynağı olarak «Rodos'ta Veba»]", *Βυζαντινός Δόμος*, Γ Τόμος, Αθήνα 1989, s. 56.

[215] İoanna Bitha, "Ενδυματολογικές μαρτυρίες στις τοιχογραφίες της μεσαιωνικής Ρόδου (14ος αι.-1523) [Rodos'un Ortaçağ duvar resimlerinde giyim kuşam belirtileri (14. yy.-1523)]", s. 442.

Mehmet'in filosuna karşı adayı başarılı savunmasıyla tüm Avrupa'da ün kazanmıştır. Ardından Şehzade Cem'in Rodos adasına sığınmasıyla d'Aubusson başarılı bir strateji izlemiş ve şövalyelerin adadaki ömrünü uzatmıştır. Altı yıl sonra d'Aubusson Cem'i Papa VIII. İnnocente'ye teslim etmiş ve karşılık olarak 1489'da kardinal olmuştur.[216] Papa VIII. İnnocente'nin başta Pierre d'Aubusson olmak üzere şövalyelere tanıdığı imtiyazların önemli nedenlerinden biri de kendisinin Rodos'ta yaşayan Cenevizli bir ailenin soyundan gelmesidir.[217]

Resim 8: Pierre d'Aubusson[218]

D'Aubusson kuşatmadan sonra yeni haberleri bildiren, savaşın kısa bir özeti olan ve Müslümanlar üzerindeki Hıristiyan zaferini teyit eden *Relatio* isimli kamu mektubunu yazmıştır. Relatio, kuşatma olaylarını, şövalyeler ve Türkler arasındaki görüşmeleri ve tartışmaları, d'Aubusson'un yaralanmasını, Sicilya'dan gelen yardım-

[216] "Pierre d'Aubusson", *Encyclopaedia Britannica*, https://www.britannica.com/biography/Pierre-d-Aubusson, (13.05.2019); Zaharias N. Tsirpanlis, *Η Ρόδος και οι νότιες Σποράδες στα χρόνια των Ιωαννιτών ιπποτών (14ος-16ος αι.) [Hospitalier Şövalyeleri döneminde Rodos ve Güney Sporades adaları (14.-16. yy.)]*, s. 359.
[217] Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 363.
[218] Pierre d'Aubusson (Dimitris Belezos, "Οι Ιππότες της Ρόδου [Rodos Şövalyeleri]", s. 65).

kurtarma gemileri gibi dikkat çekici detaylar içermektedir. D'Aubusson Relatio'da, Yahudi mahallesinin surları üzerindeki çaresiz final savaşı sırasında, şövalyeler ve Türkler arasındaki şiddetli çarpışmada şövalyelerin Osmanlıları nasıl mağlup ettiğini anlatmıştır. Biri İmparator III. Frederick'e biri de IV. Papa Sixtus'a hitap eden Relatio'nun iki versiyonu kurtarılmıştır.[219]

Cem'in korunmasıyla ilgili Osmanlı ile yaptığı anlaşmayla beraber 1483 yılından itibaren başlayan 15 yıllık huzur döneminde Pierre d'Aubusson adanın surlarına büyük önem vermiştir. Rodos kentini güçlendirmeye çalışmıştır.[220] Ölümünden birkaç yıl önce Osmanlı-Venedik savaşında papa, donanmanın başına geçmesi için d'Aubusson'u uygun görmüş ve o da bunu kabul ederek Türklere karşı büyük bir uluslararası Haçlı Seferi düzenlemeye çalışmış ancak başarısız olmuştur.[221]

Pierre d'Aubusson döneminde, Rodos'ta bir sağlık komitesi kurulmuştur. Bu komitenin amacı salgınlarla veya diğer acil durumlarla başa çıkmak için önlemler sağlamaktır. 1493'te İstanköy'de gerçekleşen depremde, d'Aubusson adaya pek çok tıbbi yardım göndermiştir. Ayrıca bölgeyi temizlemek ve depremden sonra salgın hastalıklardan kaçınmak için denizden adanın sakinlerine bir kanal açılmasını talep etmiştir.[222]

1498-1500 yıllarında Rodos'taki veba salgınında da üstadın eylemleri büyük öneme sahiptir. D'Aubusson hastaları ve hasta olduğundan şüphe duyulan kişileri izole etme ve manastırları karantina bölgelerine dönüştürmeye karar vermiştir. Bu kararı halkını elinden geldiğince koruma çabaları içinde veren d'Aubusson ayrıca salgın haberinin bir zayıflık işareti olarak anlaşılabileceğini ve Osmanlılar tarafından yeni bir

---

[219] Theresa M. Vann- Donald J. Kagay, *Hospitaller Piety and Crusader Propaganda*, Ashgate, England 2015, s. 149.
[220] Nicolas Vatin*, Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar Doğu Akdeniz'de Savaş, Diplomasi ve Korsanlık*, s. 171.
[221] "Pierre d'Aubusson", *Encyclopaedia Britannica*, https://www.britannica.com/biography/Pierre-d-Aubusson, (13.06.2019).
[222] Costas Tsiamis, Georgia Vrioni, Effie Poulakou-Rebelakou, Vassiliki Gennimata, Athanassios Tsakris, "The Knights Hospitaller of Rhodes and the Black Death of 1498: a poetic description of the plague", s. 286.

kuşatmayı kışkırtabileceğinin de farkındaydı.[223] Bunlara ek olarak Limenitis'in de ifade ettiği gibi, salgın döneminde insanlara dualar etmelerini, ilahiler söylemelerini, dini geçit törenleri düzenlemelerini, oruçlar tutmalarını, metreslerini bırakmayı, kumardan uzak durmalarını buyurmuştur.

9 Ocak 1503'te adadaki Yahudilere yönelik bir kararname çıkarmıştır. Yahudilerin halkı sömürdüğünü ve tefecilik faaliyetlerinde bulunduğunu fark eden ve en önemlisi diğer devletlere casusluk yaptıklarından şüphelenen d'Aubusson, bu kararname ile Yahudilere vaftiz olup din değiştirme veya batıya gidip Rodos'u terk etme seçeneklerini sunarak adadan göndermeye çalışmıştır. 1522'de adanın Türklerin eline geçmesiyle, vaftiz olanlar tekrar kendi dinlerine dönmüş, adadan ayrılanlar ise adaya kesin dönüş yapmışlardır.[224]

Ada için çabaladığı tüm bu yılların sonunda Pierre d'Aubusson'un 1503 yılındaki ölümü ada sakinlerini yasa boğmuştur.

[223] Costas Tsiamis, Georgia Vrioni, Effie Poulakou-Rebelakou, Vassiliki Gennimata, Athanassios Tsakris, "The Knights Hospitaller of Rhodes and the Black Death of 1498: a poetic description of the plague", s. 290-291.

[224] Nicolas Vatin, *Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar Doğu Akdeniz'de Savaş, Diplomasi ve Korsanlık, diplomasi ve korsanlar*, s. 29; Hristodulos İ. Papahristodulu, *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, s. 306.

5. BÖLÜM

METİN ÇEVİRİSİ

RODOS'TA VEBA

(Ekim 1498)

Ön Söz

Yıl bin dört yüz
doksan sekiz
ölüm ve öldürücü kader ve tanrıdan ceza,
Rodos'ta birden ortaya çıktı veba;
ve o Ekim itibarıyla başladı
yirmi ay boyunca da devam etti öldürücü hastalık,
yani büyük üstadın hükmettiği dönemde,
ki o Aziz Adrian[1] kilisesinin katedrali
ve aynı zamanda keşiş olan, Fransız, d'Aubusson Pierre'dir.
Rodos'un başkilisesinin havarilik merkezinde,
erdemli başrahip ve iyi bir metropolit olan
azizlerin en yücesi, bilge Mitrophanes de
bu vebada öldü.
Ancak, vah, Rodos hastalığına dair,
bu şiiri ve tüm dizeleri yazan ve besteleyen
Georgilas'ın oğlu, Limenitis soyadlı,
Emmanouil'dir.

Veba hastalığının seyri ve ağıt

Sesleniş

Beyler, zenginler ve fakirler, küçükler ve büyükler,
Ve siz yönetimin (ta kendisi) olan zengin keşişler,
Ne idi bu büyük ve gizemli kötülük,
Hazin veba, korkunç ceza,
Gelip bu zavallı, talihsiz Rodos'u bulan
sakinlerini korkunç açgözlülük ile yiyen
piskoposu mahveden, papazları, zangoçları, rahipleri
ve günah çıkartan papazları öldüren
yaşlıları üzen
anneleri, bekar kızları, ev hanımlarını kederlendiren,
karı kocaları ayıran, çocukları öksüz bırakıp onları
zorluklarla üzüntülerle büyümeye terk eden?
Vay, İsa Peygamber, neydi hatamız, günahlarımız mı?
Bu da acaba Şans kitaplarında (kaderde) mı yazmakta idi?
Acınacak halde olanın (Rodos'un) günahlarından mı geldi bu
bu yüzden mi onu ölüm suçlusu gibi dövüp cezalandırıyorsun?
O ana kadar (1498'e kadar) methedilmiş meşhur Rodos için
Hıristiyan olarak vaftiz edilmişler, ağlayın!
Matemini tutun ve ona bir türkü söyleyin
sözleri çok üzücü olsun, ağıta benzesin:

Veba mağdurlarına ağıt

Vah, Rodoslularım, iyi delikanlılarım,
genç yaşta ölen tanımadığım Romalılar ve Franklar[2],
ne geldi gençliğinizin başına boyunuza posunuza,
nasıl bir ölüm acısı çektiniz ve nasıl bir yorulma!
O çok değerli bedenlerinizi hayvanlara yükleyip,
Orada, dışarıda ovalardaki karanlıklara gömüyorlar
Hem de öyle fazla ilahiler ve methiyeler olmaksızın
gelip katırların üstüne atıyorlar,

mezarcılar da mutlulukla ölüleri alıyor,
sonra da bir kısmı ölüleri gömerken, bir kısmı ise diğerlerini almak için geri dönüyor!
Ya, nasıl bir suç işleniyordu, vah, kim matemini tutmaz,
şöyle güzel bir şehre böyle bir ölümün geldiğine!
Ve beni bu istek dürttükçe ve beynim inandırdıkça,
keşke gözyaşlarım olsaydı da ben bu mutsuz kişi, ağlasaydım, inleseydim;
ancak görüyorum nasıl sinirlendiğimi ve şaşkın kaldığımı
gözlerim böyle yoğun keder gördükçe,
kalbimi üzüyorlar, çok işkence çektirerek yakıyorlar,
fakat acılı dudaklarım derler ki:
Nerede o beyaz vücutlar ve güzellikler,
tüm o gösterişli süsleriniz ve zarafetiniz,
saten ve kadife kumaşlı parlak kıyafetleriniz,
tüm o üzerinizde gördüğüm şık şeyler,
kılıçlarınız, bıçaklarınız ve sırmalı kemerleriniz?
Ama şimdi görüyorum ki sizler ölüme yenildiniz.
Dizginlenmemiş yollar ve sokaklar matem tutup size ağlıyorlar,
ve ağızları açık bir şekilde
kurtulan kızlar, sevdikleriniz, akrabalarınız, komşularınız
belki sizi görürler diye bekliyorlar;
pencereler kapatıldı ve kapılar örüldü
genç kızlar kayboldular genç erkekler de yok oldular.
Sokaklar otla doldu, yollar da çirkinleşti
Halk Sağlığı Hizmetleri'nin emriyle yanına yaklaşılamayan,
uzun zamandır kapalı ve mühürlü olan evler
bu kötü ölümden dolayı kirlendiler.
Ancak bunlara (evlere) sahip olanlar gittiler,
kaybettiler umut ettiklerini ve beklentilerini,
tanrı da buna izin verdi ve (evleri) başkaları aldı.
Ama onlara karşılığında, göklerin krallığını ve
cennetin güzelliklerini vereceğinden, ebedi hayatın da miras kalacağına dair
İsa Peygamberden ümidim var.

Tanrıya ve İsa'ya seslenme ve yalvarış

Uzun ömürlü olun beylerim, ama nereye giderseniz gidin,
bu büyük felaketi unutmayın.
Bu korkunç şey beni boğazlıyor, uzuvlarım çöküyor,
dilim kısaldı, dudaklarım sustu,
Çünkü kalbim büyük bir alev gibi yanıyor
Kederden aklımı kaybettim
gözlerim buğulandı ağlamaktan,
"Vay, İsa'm durdur bu ölümlerini!" diye söylenmekten.
"Yaratıcım, neden öfkeni zavallı Rodos'a gönderdin?
Ne zamana kadar Azrail'in kılıcından kan damlasın?
Hadi değiştir kararını ve çilelerini,
Hadi gelsin bağışlama ve merhamet."

Zavallı Rodoslu kadınlar hakkında ağıtı paylaşması için doğaya yalvarış

Ey yıldızlarla dolu gökyüzü, güneş ve ay
dağlar, bayırlar ve deniz, Rodos toprakları, şehrin hendekleri,
ağlayın ve inleyin, bahsettiğim,
dünyanın tüm ülkelerinde bilinen zavallı kızlara.

Güzel Rodoslu kızlar

Giriş

Eğer ben Rodoslu kızların
güzelliklerini konuşmak isteseydim (aslında kim anlatabilir ki),
gerçekten size diyorum ki, onları ne kadar da övsem

yerden alıp göğe çıkarsam,
o kadar, hatta daha da fazladır (güzellikleri).
Hadi bakalım şimdi onları dudaklarım anlatsın:
Dediğimiz kızlar, Rodos'un genç hanımefendileri olan,
Frank ve Yunanların hepsinin elbiseleri aynıydı.

Bedenleri

Yüzleri beyazdı ve boyunları da serin,
Yanakları ve dudakları kırmızı;
iyi çizilmiş kaşları, güzel gözleri
mermer gibi beyaz okşanılası göğüsleri vardı,
lezzetli irmiğin rengine sahiptiler, çekiciydiler , beyazımsı
ve güzel bir vücut yapısı ile melek eşkâlli yüzleri vardı;
saçları altınımsı, boyları kadar uzun,
kimisinin salık, kimisinin ise örülüydü.
Kim onların uzun sarkan saçlarından bahsedebilir ki?
Onların arasında altın şeritler vardı;
ve ne diyebiliriz ki içinde inciler olan örülmüş saçlara,
bazılarının ise mücevheratlarla donatılmış giydiği delikli ağ gibi çemberlerine
İnceydiler, selvi gibi esnek, kusursuz kızlar, ya da su perileri veya melekler,
ve gösteriyorlardı
Nazlarını, bükümlerini, endamlarını,
Boyunlarının eğimini ve hafif bükümlerini.
Erkeklerin içinde bulunan hangi ruh
Bu güzellikleri görüp de onları sevmez ki?

Elbiseleri

Ancak ben elbiseler için de konuşacağım,
becerebildiğim kadar, birkaç bişey anlatacağım:

O meleksi vücutlar, en seçkin
Frank kumaşlarıyla giyiniktiler.
Onlardan bazıları kadife ve devetüyünden kıyafetler giyiyorlardı,
Ve değerli taşlar ile inciler vardı kollarında.
Ve boyunlarının üzerinde,
göğüslerine kadar inen altın süslü yakaları vardı.
Ve üstlerinde de güzellikleri parlasın
ve ışık saçsın diye başka takılar da vardı.
Peki ya göğüslerinden sarkan altın haçlar?
Pahalıydılar, değerliydiler; ama beni en çok şaşırtan şeyleri
alınlarındaki değerli taşlardan yapılmış takılar,
ve incilerle süslenmiş topuzlarıydı.
Kimisinin, ekonomik durumuna göre,
sarkan altından kalın zincirleri vardı,
kimisinin ise fakirlerin ve genç kızların,
altın kaplamalı gümüşten ince zincirleri vardı.
Ve her derli toplu elbisenin
etek ucuna çepeçevre kadifeden, pamuktan
veya pahalı Pisa ipeğinden
genişliği bir karıştan büyük olacak şekilde oyalar örülmesi olmassa olmazıydı.
Diğerleriyle birlikte, bele takılan,
gümüş süs zincirini de anlatmalıyız:
tüm beli sarıp aşağıya kadar iniyor,
ucu ayakkabıların altında son buluyor
ve güya kısaltmak için iki üç kere düğüm yapılıyordu.
Ancak zincirlerden sarkan, fiyatının sadece dörtte birini eden
bazılarının daha çok, bazılarının ise daha az,
150 veya 200'e yakın altın para değerinde olan,
sanatsal ve ağırlık açısından değerli olmaları gereken
yuvarlak çıkıntıyı methediyorum.
Adil bir şekilde değerlendirirsek, 30 altın sikke değerinde
ayakkabılar giyen bazı kızlar da gördüm,

çünkü ayakkabıları sarı sırma işlemelerle kaplanmış,
değerli taşlar ve incilerle süslenmişlerdi.

Gezintileri ve Eğlenceleri

Peki, cazibeli bir şekilde takılarını ve kıyafetlerini
giydiklerinde ne mi oluyordu?
Güneş gibi parlıyorlardı, Akşam Yıldızı[3] gibi,
aydan ve Afrodit'ten daha çok ışık saçıyorlardı.
Ve törenlerde onlara erkek hizmetçiler ile genç kız hizmetçileri
eşlik ediyorlardı, önlerinde kocaları ilerlerken arkalarından ise
anneleri geliyorlardı, gururlu ve bakımlı bir şekilde yürüyorlar ve seviniyorlardı.
Bazıları, çeşmelere, hamamlara ve bahçelere gidip,
her bayram ve tatilde çılgınca eğleniyorlardı,
hepsi yemekler ve içeceklerle erkek, kadın ve çocuklar
tüm aile birlikte gidiyorlardı,
ancak hafta içi gitmiyorlardı,
çünkü hafta içi akşam ve geceleri çalışıyorlardı,
sabahlıyor, yoruluyor ve mal varlıklarının azalmaması için mücadele ediyorlardı.

Elişleri

Her kim biliyorsa bize anlatsın tüm becerilerini,
ellerinin yaptıkları o güzel şeyleri.
Sanat ve tecrübe ile (yapılan) o bitkisel döşemeleri;
ince keten bezlerinin üstünde düzen ile bulunan her çeşit rengi,
gümüş ve altın iplikli işlemeleri,
mozaiğin tüm sanatıyla, aynı iyi bir ressam gibi
ayva ağacı, gül ağacı, bağ kütükleri, üzümleri, çiçekleri,
narları, mersin ağaçlarını ve her çeşit çiçek motifini
mendillere, perdelere, ve yastıklara meraklı bir şekilde

sevinçle ve şarkılar eşliğinde işliyorlardı.
Diyorum ki, eğer birinin bunları, bu elişlerini iyice incelemesi
rast gelseydi bunları çok fazla methederdi.

Şair ve vebanın kurbanları olan ailesi

Beyler, eğer yine bana gelecek olursak, ben Rodosluyum
ismim Manolis Limenitis
ve burada kafiyeli dizelerle konuşmaya,
her bir kimseye başımıza gelenleri anlatmaya giriştim,
yalanlar yazmaya tenezzül etmiyorum,
böbürlenecek saat de değil, tüm anlattıklarım ağıtlardır,
Çünkü karımın ve çocuklarımın kaybından
dudaklarım da tamamıyla acı doldular, vay halime, yazık bana!
Her birinin beş, altı yedi çocuğu olan
evli üç kız kardeşim vardı
acımasızca Azrail'in kılıcı onları kesip biçti ve ölüme götürdü.
Ve bu yükü kaldırmak için annemiz yaşadı,
nasıl bir felaket ve keder, acım çok fazla!
Beni, Georgillas'ı ve oğlum Giorgi'yi bıraktı
Ve içtim, içiyorum ve içeceğim hepsinin acısına
anne ve babadan iki ve üç öksüz ve yetim de bıraktı bana,
ikiz erkek kardeşim ile diğer kardeşlerimin çocukları.
Ve ağlıyorum görmek istemeyecekleri,
Tecrübe edinmek istemeyecekleri onları bekleyen aylar ve haftalar için
çünkü büyüyene kadar çok acılar çekecekler.

Azrail'e sesleniş ve onun betimlemelerinden birinin tasnifi ("anlatım")

Azrail'im doğru işler mi bu yaptıkların?
Evlerin direklerini aldın ve kazıkları bıraktın.
Ey Azrail, nerden buldun bu yetkiyi, ne cürrettir bu?
Görüyorum ki ellerinden çok kişi geçti,
Ve ben seni izlerken, sen hiç kimseden korkmuyorsun,
ne soylulardan utanıyorsun, ne de fakirlere acıyorsun,
görüyorum ki herkese, yaklaşıyorsun
evlerine giriyorsun ve orağınla onları biçiyorsun.
Birçok kişi seni süvari olarak resmediyor,
Ama ben seni görünce neredeyse ölüyorum,
ve korku içinde titrerken ben, Şeytanların lideri
Kerberos'un[4] üstünde, komutan gibi olan senden,
acayip bir yüz güzelliği, gerçekten güçlü bir vücut
ve çıplak kolların ile hiçbir tarif, yüceliğinin
güzelliklerini anlatmaya yetmiyor,
her çeşit silahı tutar iken ve oraklarınla da
…
seni düşüremeyecekler, çünkü sen sınırsız gücü olansın,
çünkü aslandan da güçlü bir canavarsın
silahlar da seni katledemez, hiçbir kılıç türü de.
Herkes titriyor ve sana yaklaşmakta tereddüt ediyor
Mümkün oldukça, kurtulmak için, gölgenden bile kaçıyor.
Sen ise aslanın bile yapamadığı bir sıçrayış ile
genç, yaşlı, kız ve erkek demeden deşiyorsun
ve canının istediklerini alıyorsun;
gece gündüz onları katlediyorsun ve seni hiçbir şekilde önleyemiyorlar.
Ailelerin içine giriyorsun, evleri üzüyorsun
ve birkaçını bıraksan bile, onlara keder yüklüyorsun,
ve nerede ortaya çıkarsan, herkesi katlediyorsun
onları kök ve dalları ile birlikte kökünden söküp, topraktan ayırıyorsun;
ve yok oluyor isimleri ve varisleri,
ve hiç kimse onların anısına, ruhun kurtuluşu olan dua okutmayacak.

Büyük Peygamber Davud güzel diyor:
"Tanrının kararları, keşfedilmemiş bir uçurumdur."
Niye ağır günahları olan ahlaksızlar ile birlikte, aynı zamanda günahı az olan,
doğru bir şekilde günah çıkarmışları da öldürüyorsun
ve geriye yaşaması ve ilerlemesi için,
iyilerle bir araya gelip yaşayacak olan aptalları bırakıyorsun?

Tanrı'nın çömlekçiye benzetilmesi ve tanrısal adalet hakkında düşünceler

Şimdi Rodoslularım, bu Teslis'e her biriniz şükretsin
ve farklı şeyler söylemesin.
Tanrı ona ne doğru geldiyse, onu eyledi.
Ve her kim tanrıya karşı konuşursa, ne kaybettiğini ben bilirim.
Çömlekçi bile bir yandan çeşitli desenlerde güzel dökme çömlekler yapıp,
kulplarını da neresi hoşuna gidiyorsa
oraya yapıştırma özgürlüğüne sahipken,
ve onu yargılayacak kimse yokken,
bir yandan da epey yamuk kulplar ve ağızlığın gövdeye yan yapıştırıldıkları
çirkin çömlekler de yapmakta,
ve eğer isterse, onları kırıp tekrar yenilerini yapmakta,
ya da ilk yaptıklarıyla birlikte onların da var olmasına izin vermekte,
onları "Nedir bunlar, bunlar ne çatlamışlardan ne de bozulmuşlardandır!"
deyip bırakmamakta.
Kaldı ki o büyük çömlekçi, o merhametli usta
nasıl her istediğini yapıp yine de tanrısal olarak kalmasın?
Çünkü bazıları toplanıp alakasız şeyler konuşup,
Tanrıya karşı günah işleyip en büyük yanlışları yapıyorlar:
"Nasıl bunlar ölür de, şunlar yaşarlar?
Bunlar iyi Hıristiyanlar, ama kötüleri öldürmeleri lazım."
Koyunlar öldüğünde, tanrı kimi cezalandırıyor?

Kurt bir kuzuyu yediğinde, (çoban) kimden onu alıyor?
Tarafsız yargıç olan İsa, vebanın diğeri gibi uzun sürmemesi için
bunların değerlendirmesini yapmayı biliyor.

Vebanın başlangıcı ve Hospitaller Şövalyelerinin önlemleri

İlk hastalanan papaz Tsitsulas'tı
tabii şu an bu salgından zarar görmemiş hiç kimse kalmadı.
Acaba kötülük o Tsagarolos ile mi başladı?
Hortladı-vampirleşti[5], sonra da onu tamamen yaktılar ki
belki bu kötülük sona erer, bu lanetli gün ile
acı veren epidemi, yıpranma ve salgın geçer.
Vebanın nasıl başladığını mümkün oldukça anlatmak zorundayız ki,
insanlar duysun:
Limana yanaşan bir gemi getirdi onu,
orada bir çuvalda Azrail saklıydı,
Tsagarolos da onlara yumurta satmaya gitti
Azrail de atlayıp onu öpmek için koştu.
Ancak zavallı, onların hastalıklı olduğunu,
ölümcül hastalık dolu olduklarını ve salgına maruz kaldıklarını görünce,
talihsiz, ne istedi de o yünlü yatak örtüsünü ya da
o hastalıklı kıyafetleri satın aldı?
Bu yüzden de Azrail ilk onu aldı
ve tanrı önce bu zavallı seçkini,
sonra da evini ve ailesini yok etti;
ve ölüm ilk onun mahallesinden başladı.
Onun bölgesinde Azrail iyi bir mücadele verdi
ne mutlu ki kurtulup galip olana!
Kötülük o mahallede o kadar çok çoğaldı ki,
Azrail orada kan dökmeye başladı;
katliam oluyor, insanlar hayvan leşi gibi yıkılıyorlardı,

orada ilaçlar ve kocakarı yöntemleri işe yaramadı.
İşte o zaman büyük kardinal, efendimiz (Pierre d'Aubusson),
hızlıca o sokakları taşlarla kapatmalarını
hastalıklı olanları, aileleri, karıkocaları, hastalığın tahribine uğramış herkesi
orada ağlayıp, Meryem Ana'ya dua etmeleri için,
şehrin dışına, ki orada tek başına kalmaları için manastırlar da var,
sürgüne gönderilmesini emretti,
ki zaten aynen öyle yaptılar zavallılar, ağlayıp bağırarak: "Meryem Ana,
kurtar bu halkı, bize yardım et!" diye çığlıklar attılar.
Tanrıya da haykırıyorlar, dövünüp bağırıyorlar,
ve dinmek bilmeyen gözyaşlarıyla hiç susmadan:
"İsa'm, durdur bu haklı öfkeni
bir kenara at ve yok et onu üzerimizden!"
Ama ben görüyorum ki İsa'nın öfkesi dinmiyor
Azrail de her gün canı ne istiyorsa onu yapıyor,
kıyameti koparıyor, kim hangi birini saysın?
Ve kim ölümün felaketlerini anlatabilir?
Dualar, oruçlar, ilahiler, nefsine hakim olma
ve dinsel geçit törenlerini emreden,
Efendimiz, Rodos'un lideri, büyük kardinal keşiş Pierre d'Aubusson'un,
ömrü uzun olsun.
Ayrıca herkesin (erkeklerin) metresini bırakıp,
onu hesaba katmamasını,
tavlaların, kartların ve zarların yakılıp,
ruha zarar veren tüm oyunların durmasını;
yargıçların herkesin hakkını düşünmesini,
aynı bir annenin çocuğunu kabul ettiği gibi insanları kabul etmesini
davanın tamamiyle üç ay içinde,
rüşvetsiz ve haksız eylem olmadan bitmesini,
savcılardan ve avukatlardan gelen sıkıntıları yok edip,
onlara ne altın sikke ne de duka altını yedirilmesini bildirmiştir.
Ve diğer düzenlediklerini kim hatırlayabilir ki?

Kim yaptığı tüm o iyi işleri,
o günlerde ihtiyaçları olan fukaralara verdiği hayırları,
merhameti anlatabilir ki?
O şanlı kişi (Pierre d'Aubusson) ne kadar da gayret ediyordu, hastalığı ve
korkunç salgını kutsanmış tarikatından çıkarmak için:
evler mühürleniyor, şehirden sürgünler yapılıyor ki
belki salgın durur da bulaşıcı hastalık ortadan kalkar;
ve daha birçok akıllıca eylem, örneğin kimsenin kimseye yaklaşmayıp,
bekçileri ve ceset taşıyıcılarını kiralaması gibi.
Çünkü birçok alim ona anlaması için:
"Aslında bulaşıcı bir hastalıktır, uyuz gibi bulaşır.
Ama nasıl ki parmağın ile suya bir şey yazdığında,
ne sen ne de bir başkası açıklayabilir
suda yazılmış olan harfleri,
çünkü o yazdıkların hiç görünmez,
o yüzden sen yaz, akıllı olan seni anlayacaktır."[6]

Davud zamanındaki Yahudilerin üç günlük vebasıyla karşılaştırılma

Tanrı için bin kez adaletli bile olsan,
aynı güçlü tanrı ile karşılıklı çok fazla sevgisi olan
Peygamber Davud gibi,
O korkusuzca tanrının halkını saymaya çalışmış,
ancak tanrı onu bardak dolusu ölümle sulamıştır,
üç saat içinde baş meleği
seksen dört bin insanı öldürüp, bölgeyi harap etmiş,
Davud da o zaman kraliyet giysilerini çıkarıp,
tacını kafasından atmış, tanrının yolunu tutup
kıldan bir çuvalı delmiş, kafasına geçirmiş
üstünü toprağa bulamış ve içtenlikle ağlamıştır:
"Tanrım, halkını değil de beni öldür;

ben yaptım kötülüğü, sen kızgınlığını başkasından mı çıkarıyorsun?”
Ah nasıl bir mucize gerçekleşti? Kötülüğün üç gün üç saatte
yok olduğuna kim şaşırmaz ki?
Veba gitti, salgın da durdu;
ve o zamanın üzerinden iki yıl geçti. Bu neden ve nasıl oldu
ve bunlardan sonra her bir kimsenin sonunun
ağlamaklı mı yoksa gülmeli mi (kötü mü iyi mi) olacağını kim bilebilir ki?
Ve işte o zaman tanrı acıyıp, kızgınlığını başka tarafa döndürsün,
çünkü onların her biri onun gönlünü aldı,
günahları ve usulsüzlükleri bıraktı,
Hıristiyanlar da kötü eylemler ve sefahati terk ettiler.
Ve her şeyin temiz, tertemiz olduğunu gördüğü zaman
her şeye kadir olan tanrı kusursuz bir şekilde anlayıp,
dedi ki: “Bugün merhamet gelsin
ve Azrail’in kılıcı dursun,
gökyüzü açılsın, arınma yağmuru yağsın
ve şimdiden sonra halkın kurtuluşu başlasın.”

Rodos’ta vebanın sonu

Ve olay çok gecikmedi, geç de kalmadı,
ve işte haziranda, kavurucu yaz sıcağında,
zihni Sabah Yıldızı[7], büyük Müjdeci Aziz Ioannes,
şahidi benim, yaşamamı sağladı,
çünkü veba onun yortu gününden itibaren
Tanrı’nın müdahalesiyle durmaya başladı,
Yirmi dört Haziran’da, Aziz Ioannes’in yortu gününde,
savaş da bitti, Azrail’in ele geçirişi de;
doğudan doğdurdu tanrı Sabah Yıldızını[8]
ve kış gitti, bahar geldi,
acılar, kasırgalar ve baş dönmeleri,

dalgalar, deniz kazaları, büyük deniz fırtınaları yok oldular.
Ne mutlu bu feci şiddette boğulmayıp,
ölümün köleliğinden kurtulmayı başarıp,
Azrail'in tuzunu tatmayanlara.
Ben ve benimle birlikte başkaları da bu kadere ortak olmadı
teşekkür ediyoruz İsa ve Meryem Ana'ya.
Gerçekten, üzüntüden ışığım azaldı.

Ahlak öğretici ve nasihat veren sözler

İkinci evliliğe karşı ahlak öğretici sözler

Söyle bana, kim dulluğun kölesi olabilir?
Bu yüzden de adı dulluk, çünkü mutluluğu gitmiş.
Acaba ona sadık bir şekilde hizmet edip,
bedenin ateşini hesaba katmayan biri bulunacak mı?
Zannediyorum ki çok acı çeken,
dulluğun onu yaktığı ve yalnız kalan,
kirli, yıkanmamış, kötü durumda olan
Birçok şeyi eksik ve ayrıca acılı olan,
(Olayların) dışında kalıp arada sırada imrense de
başka bir kadınla birlikte olmayıp evlilik aramayan erkek,
esaretten kurtulmuş ve ikinci bir evliliğin
köleliğini arayandan iyidir.
Ve böyle bir erkek eğer elli altmış yaşlarında ise,
onu yargılamaktan başka hiçbir şey yapamayız, sebebini de sorma;
Çünkü saltanatını sürecek olan güneşin gidişini görüyor,
ancak acele edip onu gençliğindeki
hoplayıp zıplamalarına, yaramazlıklarına
dünyanın karışıklıklarına, rezaletine, geri döndürmek istiyor,
inan bana, bir yaşlının bunları araması, çok çirkin;

bu rezil işleri ve dindışı meraklarını gidermesi lazım.
Arkadaşlar, erkeğin boynunda iki tane terazi vardır:
terazinin biri kadındır, diğeri ise tanrının yoldur.
Kadın mı istiyorsun, evlen; istemiyor musun keşiş ol.
Dikkat et ama son yargıda ki yeminin de sorgulanmasın.
Eğer tanrı seni terazilerin birinden çıkardıysa,
diğerini kabul et o zaman ve hayatını namusunla geçir,
ikinci bir evlilik yaparsan ama,
inancımın üzerine yemin ederim ki çok canın sıkılacak
yaşlı erkek ikinci evlilikte çok dikkat etmeli.
Bu acınacak kişiye, bir köşede oturup,
ağlayıp, gençliğinde işlediği
günahları için dövünmek yakışır,
işlediği günahlar belki af olur diye,
tamamıyla delilikleri ve kafazanlıkları bırakıp,
kafasını bir deliğe sokup
iki taş alıp, iki göğsüne vurmalı.
Ancak görüyorsun ki bu deli, günah üstüne günah işleyerek
kafasına çelenk koyarak ağırlık yükleniyor.
Dişleri döküldü, gözleri karardı
sakalları ağardı ve bacakları yanlandı,
boyu posu yamuldu ve yürüyüşü acayipleşti;
elli altmış yaşında ama zannediyor ki otuz.
Neden bu zavallı tekrar evlenmek istiyor?
Acaba onu tek bir kadın terbiye edemedi mi?
Neden “bir kadın” diyorum ki? Kos adasındaki yaşlı Vilanaina
Hanım altı kereden fazla evlendi.
Ve kim ki bu hataya düşerse ve pişman olmazsa,
Sana yemin ediyorum ki gerçekten başka bir yerde bunu hissedecek;
her şeye rağmen böyle bir iş için nasihat alması iyi olacaktır,
çünkü nasihat almayan erkek cezalandırılır.
Eğer sadık bir eş bulursa, hata küçüktür,

ancak ilk seferinden daha güçlü sırt ister.
Ancak olur da ciddi bir sebeple bir şey olursa,
işte o zaman hemen suçu deli aklına atar.
Eğer iki demir yapışıp tek olmuyorsa,
hem emeklerini hem de harcadıklarını kaybedecektir.
Keşke aşık olmasaydılar, evlenmeseydiler,
alkışlar ve her türlü günah eksik kalsaydı.
Eğer ki bir de çocukları ve üvey evlatları varsa,
hiçbir zaman uzlaşmayı beceremeyecekler;
ayrıca bir de kıyafetleri fakirlikten kokuyorsa,
çocukları Hıristiyanların kapılarında dilenecekler.

Şairin Aklıyla Muhakemesi

"Lanet olsun, aklım, nereye girmem için ittin beni?
Nereye düştüm ve nasıl dizeler yazdım?"
Ve işte o zaman beynimin bana cevapladığı
ve gerçekten çok hoşuma gittiği sözleri dinle:
"Seni bu kadar üzen tüyler ürpertici salgın için
çok fazla şey söyledin, anlattın ve yazdın;
şimdi bu didaktik şiirine son ver.
Bu yolu bırakıp başka bir yola mı çıkmak istiyorsun?
Güzel bir eğitici şiire başladın ve bitirmiş olman gerekiyordu,
ancak (yarıda) bıraktığın için, seni çok suçlayacaklar.
Niye o zaman temelini atıp başladın?
Şimdi de (yarıda) bıraktın, ve bununla dalga geçecekler.
Kötülükten, yağmurdan ve karlardan korunmak için
temelinin üstüne kuleler ve barbakanlar inşa et;
öğretinden çok kişi yararlanacak,
senin ve öğütlerinin sayesinde akıl koyacaklar,
birçok insanın ruhunu da cehennemden çıkaracaksın;

haydi gir bu zahmete de başla şimdi!”
Aklıma hemen cevap verip şöyle dedim:
“Yemin ederim, yaşlandığımı hissediyorum ve artık beceremiyorum,
gençliğimdeki o parlak endamımı kaybettim
ve şu an Lagadiotis’ten daha cahil biri oldum.”
Ancak yine aklım bana yöneliyor ve şöyle diyor:
“İnsan tembelleştiğinde, hep bahaneler arıyor.
Kafiyeli şiirde usta olduğunu biliyoruz,
vezin hakkında her şeyi biliyorsun, aptal olma.
Haydi, tembelliği bırak, divitini al,
akşam yemeğindeki gibi herkese nasihatlerini ver,
insanın neler yapıp nasıl huzur içinde yaşayıp,
hayatının geri kalanını nasıl sevgi içinde geçireceğini söyle.”

Yazmanın yeni başlangıcı: insan nasıl yaşamalı

Herkes mutlak bir şekilde beni kınamasın diye,
tembellikten kurtuldum, kayıtsızlığı bir kenara bıraktım,
Ve şimdi: “Kutsal Haç, yardım et, sen de Meryem Ana,
yardım edin bana ki derinlerde boğulmayayım!” diyerek tekrar başlıyorum.
Ve şimdi, mezara girmeden önce insanın hayatında,
Nasıl ilerlemesi gerektiğini yazmaya başlıyorum:

Genel Hıristiyanlık öğütleri

Yükseklerde olan Yargıç’ı arkadaş edinsin
ve ona günde yedi kez şükretmeyi ihmal etmesin,
tanrı’nın tamamıyla alçak gönüllü insanı olsun,
ve tüm erdemlerle birlikte başkaları için merhameti de olsun,
oruç, iffet ve fakirlik;
bunlar yüceltti iyi Azize Martina’yı.

Dulun iffeti; evli erkeğin cinsellikten ne zaman kaçınması gerektiği üzerine

Eğer bakirliği istiyor ve yapabiliyorsa, ona sahip olsun;
yağ lambasının sönmemesi için, onu yağla beslesin.
Ancak kendine hakim olamıyorsa,
fuhuş, zina ve birçok kanunsuzluğu aranmasın.
Bir kadın ile evlenmesi ve tamamıyla
tanrı ve azizler tarafından kutsanmış olması yeter ona,
kilisenin belirttiklerine de dikkat etsin ve uygulasın,
emirlerine uysun, yapması gerekeni yapsın
Cumartesi ve hatta Pazar sabahı, piskoposluğun yortularında
Ve eğer istiyorsa, ayrı ayrı her bir azizin,
din şehitlerinin ve ermişlerin yortularında da
ve üç-dört perhiz döneminde de
gerektiği zamanlarda
cinsellikten, kadın ile birleşmeden ve boşalmadan kaçınsın.
Bahtiyardır ayda sadece bir kez cinsel ilişki yaşayabilen;
bir erkeğin uygun zamanı bilmesi iyidir.

Cinsel ahlaksızlık ve oburluk ile ilgili felsefecilerden ve doktorlardan kıssadan hisseler

Ve böyle bir soruyu bir bilge cevapladı:
“Erkek genç ise eğer, arada bir izin vardır ona;
ancak yaşlılara hiç izin yoktur, çünkü aynı ateşin çalı çırpıyı ve mumu
yaktığı gibi, onlara çok zarar verir.”
Bir başkası da sordu birine, ikisi de filozoftu,
ne zaman olmalı cinsel ilişki diye ve diğeri de hemen cevapladı:
“Eğer daha güçsüz biri bir kadınla birlikte olursa,

tamamıyla güçsüzleşecek, gücünün onda dokuzunu kaybedecek."
Bunlar bulundu Hellenler'in[9] kitaplarında,
o iki bilgenin, Aristoteles ve Platon'un.
Ayrıca orada yazılı olan üç zararlı şey de gördüm:
kadın ile cinsel ilişkinin, sıcak banyoların
ve son olarak sık sık her gün şarap ile olunan sarhoşluğun
soğukta ve sıcakta, erkeği mahvettiğini ve kaybolmasına sebep olduğunu.
Ve her kim ki bunlara bulaşır ve sık sık böyle şeyler yapar ise,
kayboluşunu ister, ölümünü çağırır.
Ve bir yerlerde böyle bir meseleye benzer bir
halk hikâyesi duydum, dinle onu, şaka değil:
Bir kedi, paslanmasın diye tümüyle
yağ ile ovalanmış bir eğe bulmuş,
oturmuş, dili ile o yağı yalıyormuş,
Ama derisi yüzülmüş ve kan akıyormuş,
kan çok tatlı olduğu için de onu içmiş;
kısa süreliğine tatlı gibi gözükmüş, ancak vay haline!
Böyle şeylere bulaşmış erkeğe de böyle oluyor,
çünkü zamanından önce yaşlanıyor, ve işte başına bu kötülük geliyor:
Gücünü harcamasından dolayı öyle bir ateş doğup alevleniyor ki,
gece gündüz yataklara düşüp kalkıyor.
Ey insanlar, belki de filozof Cato'yu dinleyip size
söyleyeceklerini yapmak istersiniz:
oburluğu ve pizboğazlığı terketmen gerektiğini söylüyor,
ve çok uzun yaşayacağına dair yemin ediyor.
"Acıkasın" diyor sana Cato "acıkabildiğin kadar acıkasın ki,
vücudun kuvvetli olsun, splenomegaliden de kurtulasın."
Önemli doktorlardan, Oreibasios da,
yine sadece bir kez, akşama doğru yemeni söylüyor:
"Yaşamak için ye, ancak domuz gibi açgözlü olmak için yaşama;
miro[10] gibi azıcık sulandırılmış şarap iç."
Ben açlıkta büyük şifa buldum,

bedenin ve ayrıca ruhun da sağlıklı olmasını sağlıyor.
Ve bana midesinin düşkünü açgözlülerin çok yaşadığını söyleme;
bu sebeple dağılıyor, parçalanıyor ve ölüyor onlar.
Oburluk ve fuhuş, birbiriyle bağlantılı,
şüphesiz, büyük bir kesinlikle dalın kök ile olduğu gibi.
Söyle bana, kim o ateşe su yerine
yağ atıp bir ocağı söndürebilir?
Fuhuş ocaktır, oburluk da yağdır,
beden de ruh da birbirlerinden zarar görür.
Kimin kutsanmış bir oburu gördüğü var?
Tüm erdemlere sahip de olsa, hiçbir zaman doğru (yolda) olmayacak.
Tanrısı olarak midesini görüp, başkasına inanmadığına göre,
tanrısına yemeklerle nasıl hizmet edeceğini düşünmektedir.
Sabah kalkar, kasapların etrafında dolaşır
yağlı et alıp, gidip de pişirir;
kavga eder, tartışır, yemeklere el atar,
kapar ve zorla çeker, üstüne bir de küfreder.

Bu günahların Rodos'ta da yayılması

Bunun Rodos'ta yapıldığını açıkça görüyorum,
Çarşambaları da Cumaları da ya da mutlak oruç günlerinde de,
balıkçılar ve kasaplardan böyle alışveriş yapıyorlar
oburlar balıksız kalmak istemiyorlar;
bu şekilde Hıristiyanlığın Kurucularının aforozuna uğruyorlar.
Farklı farklı birçok kişi böyle şeylerden bahsetmememi söyledi,
midelerinin kölesi ve böyle oburlar (sayıca) çok fazla
ve tanrısal kanunların ve düzenin yasalarını çiğneyenlerden oluyorlar.
Ve eğer ki birinin cebindeki cüzdan dolu ise,
boğazını bu şekerlemelerle tatlandırır:
ithal likörler içer, bademli şekerlemeler ve susam helvası yer,

tembellik yapar ve kahkahalarla gülerek oynar ve zıplar
arzuları onu ele geçirir ve doğruları unutur,
kadınlarla doyasıya eğlenir, sarhoş sarhoş eğlenir,
daha yumurtasından çıkmamış ama cinsellik ister.

Rodoslu erkekler en iyisi silahları sevsinler

Kalkanı, kılıcı, mızrağı ve eskrimi sevsin ki
silahlı bir şekilde böbürlensin, savaş sanatlarında ve rüzgardan daha hızlı olan
binek ve normal atlarda egzersiz yapsın,
kanunsuzluğun dostu, hortlak, vefasız ve kâfir Türk ile
güçlü bir şekilde çatışsın ve savaşsın.
Tabii ki de silahlı olmaktan mutluluk duyan çok Fazla Rodoslu da vardır,
önce efendilerimiz olmakla beraber, tanrı onlarla birlikte olsun.

Ancak bunların epeycesi süslü kıyafetler seviyor

(Erkeklerin) Çoğu ipeksi, kadife ve deve tüyü kumaşından,
kolları bol, vücudu sımsıkı saran çeşit çeşit kıyafetler,
ve yine üzerlerine sımsıkı oturan türlü türlü çoraplar,
kaplumbağa şeklinde iyi işçilikle yapılmış büyük ayakkabılar giyiyorlar.

Bu zamankiler artık eskilerin sevgisine ve dünya anlayışına sahip değiller

Doğru algılar kayboldu, ne zamana kadar bu böyle devam edecek?
İsa'm, ne zamana kadar, Hıristiyanlar Hıristiyanlarla,
dindaş Hıristiyanlar birbirleriyle savaşacak?
Farklı dine mensuplar onları görüp kahkahalarla gülüyorlar.
Ruhuna lanet olsun, Şeytan, ne iştir bunlar?

Sen düzenledin bu hainlikleri,
çünkü (tanrıya) karşısın ve barıştan nefret ediyorsun,
korkunç katil, sükuneti istemiyorsun
ve dünya üzerinden sevgiyi çıkarttın
ve her insanı mutsuz yaptın.
Kılıcından, çepeçevre tüm dünyaya kan damlıyor.
domuzlarda olduğu gibi bıçak boyunlara saplanıyor.
Ne mutlu, zorla hayatını kaybetmeyip
iki gözünü rahatça kapatarak ölenlere.
Günümüzdekilerin davranışları ve hareketlerini gördükçe,
kötü silahların katletmediği,
farklı şekilde yaşayıp, normal tövbelerini etmiş, komünyon ayinine katılmış
kefenlenmiş ve güzel bir ayin ve cenaze töreni olmuş
hayattan elleri bağlı, huzurlu bir şekilde ayrılan
eskilere imreniyorum.

Mahşer Gününde iyiler göklerin krallığını miras edinecekler kötüler ise cezalandırılacaklar

Emekle büyük kiliseler inşa etmek,
öksüzleri sevip evlendirmek,
fakirleri ve çıplakları giydirip
onlara ev ile bir çatı altına girme imkânı verip uyumalarını sağlamak,
yabancılara, tutsaklara ve yaralılara ise istirahat etmelerine imkân vermek,
açlara ekmek, susuzlara içecek vermek,
fakirlerin ağzına her türlü serinliği sunmak,
cezaevindekilere ve ayrıca hastalara da koşarak ayinlerinde
mersin bitkisini tütsülemek için yetişmeye çalışmaktı
eski insanların doğru anlayışları.
Çoğu iyi olan başka şeyler de yaptılar, kim bunları anlatabilir?
Yazsam da, yazmasam da, gerçek ispatlanmıştır.

Ciddi söylüyorum, bu yüzden de cennette olacaklar,
İncil'de gördüm, böyle bir ses duyacaklar:
"Sağımda olanlar, gelin, zamandan[11] önce hazırladığım,
krallığımın mirasına kondunuz çocuklarım."
Büyük Yargıcın solunda beklettiği
kötüler, korkunçlar ve günahkârlar ise,
kötü ve sert olan bu sesi duyacaklar:
"Lanetlenenler, aşağı attığım şeytanla birlikte,
çekilin gidin yakınımdan,
en ücra karanlığa, hazır ateşe,
ve orada sonsuzluğa kadar bitmek bilmeyen acılarla,
karanlıkta, ateşte ve cehennemde işkenceye uğrayasınız."

Son söz: Kutsal Teslise şairin günahlarının bağışlanması için yalvarış

Cadiz'e[12] vardık ve (artık) dinlenmek istiyorum,
yelkenleri ve kürekleri teslim edeceğim.
Efendimiz İsa'ya, onun babasına ve Kutsal Ruh'a
(önce) günahlarımı, (sonra) da sayıca çok olan küçük, büyük günahlarım
hakkında başka şeyler de söyleyeceğim,
hemen başlıyorum:
"Kutsal Teslis, sefih olan bana yardım et
kurtar beni kötülük ve feci cezadan.
Her şeye hükmeden Kadri Mutlak Tanrım,
otuz gümüş akçe için ihanet ettikleri İsa'm,
Ve sen Kutsal Ruh, ayrılmaz Kutsal Teslis,
Georgillas'ın oğlunun yüz milyon ve ayrıca bin tane daha
günahı olsa da, hemen kurtulan imanlı hırsız[13] gibi
şimdi bağışla onu.
Amin, amin benim için de öyle olsun."

METNE İLİŞKİN NOTLAR

[1] Roma'da Sant'Adriano kilisesi.

[2] Ortodoks ve Katolikleri ifade etmek için Romalılar (Bizanslılar) ve Franklar denmiştir.

[3] Venüs halk arasında Akşam Yıldızı, Sabah Yıldızı, Çulhan olarak anılmaktadır.

[4] Kerberos, Yunan mitolojisinde, yer altı dünyasında bekçilik yapan üç başlı köpektir.

[5] Ortaçağ'da salgınlardan vampirler ve şeytanlar sorumlu tutulurdu. Böylece Rodos'taki ilk kurban olduğu iddia edilen Tsagarolos'un vampire dönüştüğünü, ancak yakılırsa hastalığın sona ereceğine inanmışlardı.

[6] Bu ifade Ortaçağ okullarında öğretmenlerin çocukların levhalarına (günümüz defterlerine) daha sonra kopyalamaları gereken kelimeleri yazmasıyla ilişkilidir.

[7] Zihni Sabah Yıldızı bu cümlede sembolik olarak Aziz Ioannes Prodromos için kullanılmaktadır.

[8] Sabah Yıldızı burada yine Venüs'ü ifade etmektedir.

[9] Hellen ifadesi paganlar için kullanılmıştır.

[10] Elli yedi farklı şifalı bitki ve parfüm karışımını içeren bir yağdır. Vaftizden sonra kutsal yağ sürme ayininde kullanılır.

[11] Hıristiyanlık inancında tanrı kâinatı altı günde oluşturmuştur. Zaman kavramı da o zaman ortaya çıkmıştır. Yazarın zamandan öncesi, kâinat oluşmadan önceki dönemi ifade etmektedir.

[12] İspanya'nın antik Cadiz şehri. Antik Yunanlar dünyanın sonunun ya da ucunun orası olduğuna inanırlarmış.

[13] İncil'de yazılanlara göre İsa Peygamber biri sağında biri de solunda olmak üzere iki hırsız ile birlikte çarmıha gerilmiştir. Hırsızlardan ilki İsa Peygamber'e dönüp "Sen Mesih değil misin? Haydi kendini de bizi de kurtar." demiş. Bunun ardından ikinci hırsız "Sen tanrıdan da mı korkmuyorsun? Biz haklı olarak cezamızı çekiyoruz, oysa onun kimseye zararı dokunmadı." diye karşılık vermiştir. Sonra da İsa'ya dönüp "Ey İsa Peygamber, cennetine gittiğinde beni unutma." demiştir. Bunun üzerine İsa Peygamber ikinci hırsıza "Sen bugün benimle birlikte cennette olacaksın." demiştir. Yazar affedilen bu hırsızı örnek vererek tanrıdan günahları için af ve merhamet dilenmektedir. Daha fazla bilgi için Luka İncilinin 23:32-43 kısmına bkz.

SONUÇ

Çağdaş Yunan edebiyatı, İstanbul'un Türkler tarafından fethinden sonra yeni bir döneme girmiştir. Bizans İmparatorluğunun yıkılışından sonra çok fazla aydın batıya göç etmiştir. Türkler'in hakimiyeti dışında kalan bölgeler genellikle adalar (On İki Adalar, Girit, Kıbrıs ve Yedi Adalar) olmuştur. On İki Adaların başkenti Rodos bu dönemde neredeyse 150 yıldır Saint Jean Şövalyeleri'nin yönetimi altındaydı. Aslında ticari olarak ön plana çıkan ve konumu olarak ciddi bir avantaja sahip olan Rodos adasında 14. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batılı ve Yunan entellektüeller toplanmaya başlamışlardır.

15. yüzyılda Rodos'ta eserler vermis Rodoslu Emmanouil Limenitis, tezimizin inceleme konusu olan "Rodos'ta Veba" isimli eserinde adayı etkisi altına alan veba salgını dışında ayrıca okuyucuya ada hakkında pek çok zengin bilgiler vermiştir. İlk olarak adanın tarihi geçmişini incelediğimiz çalışmamızda adanın bir çok medeniyet tarafından ele geçirilmeye çalışıldığı kesinleşmiştir.

Eser okuyuculara 15. yüzyılın sonunda adada yaşanmış veba salgını ve bunun etkilerini anlatmaktadır. Dolayısıyla Ortaçağ'da başta "Kara Ölüm" olmak üzere yüzyıllar boyunca özellikle Avrupa ve Asya'da milyonlarca kişinin ölümüne sebep olan veba salgını ve buna sebebiyet veren *Yersinia pestis* bakterisi hakkında araştırma yapılmıştır. Bu araştırmanın sonucunda, vebanın dönemin edebiyatını da ciddi ölçüde etkilediği görülmüştür. Dikkat çeken nokta ise ticaretin en yoğun olduğu bölgelerden biri olan Rodos adasında, Yunanistan coğrafyasının diğer bölgelerine kıyasla veba vakalarının çok az görülmesi olmuştur. Özellikle mesafe olarak Girit gibi çok yakınında bulunan bir bölgeden bile kat kat daha az etkilendiği dikkat çekmiştir. Bunun sebebinin tesadüfi olduğu düşünülemez. Hospitaller Şövalyelerinin zaten kuruluş amaçlarını ele aldığımızda sağlık sisteminin tamamıyla içinde bulundukları ve hastaları tedavi etmek için kurulduklarını unutmamalıyız. Dolayısıyla şövalyelerin

sağlık ve tedavi konusunda diğer bölgelere kıyasla daha bilgili oldukları ve bu tarz salgınları önlemede daha bilinçli önlemler aldıkları ortaya çıkmaktadır.

Eserde yazarın Türkler'e karşı beslediği kötü duyguları, bunun aksine şövalyelere karşı ise olumlu yaklaşımı hatta hayranlığı dikkat çekmektedir. Yazarın düşünceleri şüphesiz ki bireysel değildir. Bu tutum On İki Adalar'da yaşayan tüm Yunan halkının tutumu olmalıdır. Aslında On İki Adalar'ın Girit adası ile mesafe olarak yakınlığı ve ortak yönleri çok fazladır. Girit adası da 1211 yılında Venedikliler'in hakimiyeti altına girmiş ve ilk yüzyıllarda Girit halkının Venediklilere karşı düşmanca bir tutum içinde oldukları bilinmektedir. Osmanlı beyliğinin küçük bir beylik olarak ortaya çıkışından çok kısa bir süre sonra büyümesi, imparatorluğa dönüşüp ciddi bir tehdit oluşturmaya başlaması hem On İki Adalar hem de Girit gibi Katolik yönetimi altında bulunan Ortodoks halkların endişe duymalarına sebep olmuş olmalıdır. Özellikle İstanbul'un fethinden sonra Bizans'ın yıkılışı ve yavaş yavaş Yunanistan coğrafyasının fetihleri, henüz Osmanlı'nın ele geçirmediği topraklarda yaşayan Ortodoks Yunanlar'ın Müslüman Osmanlı hakimiyeti altında yaşama korkusuna sebebiyet vermis ve dönemin yazarlarının eserlerinde de açık bir şekilde görüldüğü gibi Katolik Latinleri tercih etmelerine sebep olmuştur.

Yazarın şiirindeki dili ve üslubunu incelediğimizde, kullandığı dil özellikleri adalarda gelişim göstermiş dil özelliklerinin örneği olabilecek niteliktedir. Ayrıca incelediğimiz son eserini daha önceden yazdığı iki eseri ile kıyaslandığında, yazarın dönemin şartlarına uygun olarak kendini geliştirdiğini ve yeniliklere açık olduğunu fark etmekteyiz. Özellikle ilk iki eserinin kafiyesiz ve son eserinin kafiyeli olması şiirlerde kafiye kullanımının yakın bir dönemde başladığını ve yazarın yenilikleri takip ederek üçüncü şiirini bu sistemle yazdığının ispatıdır.

Eser ayrıca On İki Adaların folklorik unsurlarını incelemek isteyen araştırmacılara da ışık tutmaktadır. Yazar şiirin ilk bölümünde özellikle kadınların

kıyafetlerini detaylı anlatmıştır. Adadaki Ortodoks kadınların genellikle Bizanslı kadınların kıyafetlerini giydiği ancak az da olsa batı tarzı kıyafetlerden örnekler de gözlemlenmiştir.

Şiiri dini açıdan ele alıp, Ortaçağ'da yazılan benzer eserlerle kıyasladığımızda, insanların başlarına gelen felaketler konusunda aynı düşünce yapısına sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Söz konusu doğal afetler veya salgınlar olduğunda, insanlar bu felaketleri işledikleri günahların sonucu olarak tanrının insanlığa gönderdiği bir ceza olarak görmüşlerdir.

Bu tez çalışmasında Çağdaş Yunan edebiyatının "Rodos'ta Veba" isimli eseri Türkçeye çevrilmiş ve incelenmiştir. Eserin yazıldığı ve olayların merkezi olan Rodos adasının tarihi, eserin içeriğinde yer alan konular ve yazarın hayatı anlatılmıştır. Bu eserin seçilmesinde Ortaçağ'da coğrafi olarak Türkler için önemli bir noktada bulunan Rodos adasında yazılmış olması önemli bir etken olmuştur.

Rodos tarihi ve edebiyatı ile On İki Adalar kültürüne ışık tutan bu eser doğal olarak tek başına bir kaynak oluşturmak açısından eksik kalabilir. Dolayısıyla kesin sonuçlara varılması için araştırmacıların dönemin diğer kaynak eserleri hakkında da çalışmalar yapması gerekmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

"Veba", *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, C. XXIII, Milliyet Yayını, İstanbul 1986, s. 12127-12128

Başkan, Yahya, "Timur Rodos Şövalyeleri ve Batı Anadolu Seferi", *Electronic Turkish Studies*, C. IX, Sayı: 4, Ankara 2014, s. 139-148.

Baysun, Mehmet Cavid, "Cem", *MEB İA*, C. III, İstanbul 1964, s. 69-81.

Beck, Hans Georg, *Ιστορία της Βυζαντινής Δημώδους Λογοτεχνίας [Bizans Halk Edebiyatı Tarihi*], Μετ. Niki Eideneier, 3η Έκδοση, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1999.

Belezos, Dimitris, "Οι Ιππότες της Ρόδου [Rodos Şövalyeleri]", *Οι μονογραφίες της "Στρατιωτικής Ιστορίας"*, Γνώμων Εκδοτική, 62, Αθήνα 2011.

Benedictow, Ole Jørgen , *The Black Death 1346-1353 The Complete History*, The Boydell Press, Woodbridge 2004.

Bitha, İoanna, "Ενδυματολογικές μαρτυρίες στις τοιχογραφίες της μεσαιωνικής Ρόδου (14ος αι.- 1523) [Rodos'un Ortaçağ duvar resimlerinde giyim kuşam belirtileri (14. yy.-1523)]", Μια πρώτη προσέγγιση, Πρακτικά: Ρόδος 2400 χρόνια. Η πόλη της Ρόδου, από την ίδρυσή της μέχρι την κατάληψη από τους Τούρκους (1523), (Ρόδος 24-29 Οκτωβρίου 1993), ΄Β Τόμος, Αθήνα 2000, s. 429-448.

Boccaccio, Giovanni, *Decameron*, Çev. Rekin Teksoy, 5. Baskı, Oğlak Yayınları, İstanbul 2000.

Bosch, Phil M. E., *Helenizm Tarihinin Ana Hatları*, Çev. Afif Erzen, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul 1942.

Byrne, Joseph Patick, *The Black Death,* Greenwood Press, London 2004.

Cezar, Mustafa, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. II, TTK Yayınları, Ankara 2011.

Cook, Raymond A., "The Influence of the Black Death on Medieval Literature and Language", *Kentucky Foreign Language Quarterly,* v. XI (1), Kentucky 1964, s. 5-13.

Çavuşdere, Serdar *Orta Çağ'da Venedik, Papalık ve Türkler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2017.

Çay Batur, Meral, "Pieter Brueghel: Ölümün Zaferi", *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, C. III, Sayı: 2, Malatya 2017, s. 50-57.

Çeler, Şahin, *Rodos Şövalyeleri*, (Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Aksaray 2018.

Darkot, Besim, "Rodos", *MEB İA*, C. IX, İstanbul 1964, s. 753-758.

Dimitraku, Dimitris, *Μέγα λεξικόν της ελληνικής γλώσσης [Yunan dilinin büyük sözlüğü]*, 15 Τόμοι, Εκδόσεις Δομή, Αθήνα 1950.

Freeman, Charles, *Egypt Greece and Rome*, Oxford University Press, New York 1996.

Genç, Özlem, "Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını ve Ortaçağ Avrupa'sına Etkileri", *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı 10, 2011, s. 123-150.

Henrich, Günther Steffen (ed.), *Εμμανουήλ/Μανόλης Λιμενίτης Το Θανατικόν της Ρόδου [Emmanouil/Manolis Limenitis Rodos'ta Veba]*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], Θεσσαλονίκη 2015.

Horrox, Rosemary (ed.), *The Black Death*, Manchester University Press, Manchester 1994.

İnalcık, Halil, "Djem", *EI2*, v. II., 1965, s. 529-531.

Karasavva Tsiligiri, Fotini, "Το παλιό νοσοκομείο (Vetera İnfirmaria) στη Ρόδο: παρατηρήσεις στην τοπογραφία της μεσαιωνικής πόλης [Rodos'ta eski hastane (Vetera İnfirmaria): Ortaçağ şehrinin topografyası hakkında incelemeler]", *Εώα και Εσπέρια,* Ά Τόμος, 1997, s. 69-82.

Kelağa Ahmet, İbrahim, "Çağdaş Yunancanın Tarihsel Gelişimi", *Balkanlar El Kitabı,* Ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, C. II, Akçağ Yayınları, Ankara 2013, s. 477-490.

Kılıç, Orhan, "16-18. Yüzyıllarda Balkan Şehirlerinde Yaşanan Veba Salgınları ve Sosyo-Ekonomik Etkileri", *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri 3*, C. III, 2. Baskı, Gece Kitaplığı, Ankara 2017, s. 1181-1209.

Kiel, Machiel, "Rodos", *DİA*, C. XXXV, İstanbul 2008, s. 155-158.

Kollias, Elias, *The Medieval City of Rhodes and The Palace of The Grand Master*, 3rd Edition, Ministry of Culture Archaeological Receipts Fund, Athens 2005.

Kollias, Elias, *Οι Ιππότες της Ρόδου-Το παλάτι και η πόλη [Rodos Şövalyeleri-Saray ve Şehir]*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1994.

Kostis, Kostas P., *Στον Καιρό της Πανώλης-Εικόνες από τις κοινωνίες της ελληνικής χερσονήσου 14ος – 19ος αιώνας [Veba Döneminde- 14.-19. yüzyıllarda Yunan yarımadasındaki toplumlardan tasvirler]*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2013.

Kritovulos, *İmrozlu Kritovulos'un Tarihi (1451-1467)*, Çev. Ari Çokona, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018.

Kukules, Fedonos, "Περί τα Βυζαντινά Φορέματα [Bizans Kıyafetlerine İlişkin]", *Βυζαντινών Βίος και Πολιτισμός*, ΄Β Τόμος, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1948, s. 5-59.

Landon, William, "Black Death: Literature and Art", *Encyclopedia of Pestilence, Pandemics and Plagues*, Ed.: Joseph P. Byrne, Greenwood Publishing, USA 2008, s. 67-72.

Lefort, Jacques, *Topkapı Sarayı Arşivlerinin Yunanca Belgeleri Cem Sultan'ın Tarihine Katkı*, Çev. Hatice Gonnet, TTK Yayınları, Ankara 1981.

Luttrell Anthony-Zachariadou Elizabeth A., *Sources for Turkish History in the Hospitallers' Rhodian Archive 1389-1422*, National Hellenic Research Foundation Institute for Byzantine Research, Athens 2008.

Luttrell, Anthony, "Το Βυζάντιο και οι Ιωαννίτες Ιππότες της Ρόδου (1306-1409) [Bizans ve Rodos'un Aziz Yuhanna Şövalyeleri (1306-1409)]", Μετ. Μαρία Γερολυμάτου, Τόμος 11, *Βυζαντινά Σύμμεικτα*, 1997, s. 189-214.

MacGillivray Nicol, Donald, *Bizans'ın Son Yüzyılları 1261-1453*, Çev. Bilge Umar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2016.

Mansel, Arif Müfid, *Ege ve Yunan Tarihi*, TTK Yayınlarından XIII. Seri, Ankara 1963.

Manusu-Della, Katerina, "Το Παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου και οι Μεσαιωνικές Οχυρώσεις της Ρόδου [Büyük Üstadın Sarayı ve Rodos'un Ortaçağ Tahkimatları]", *Rhodes & Les "Chevaliers de Rhodes" 1310-2010*, 2010, s. 71-100.

Martin, Sean, *Kara Ölüm Ortaçağ'da Veba,* Çev. Cumhur Atay, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2011.

Merry, Bruce, "Georgillas of Rhodes Emmanuel (?1445-c. 1500)", *Encyclopedia of Modern Greek Literature*, Greenwood Press, London 2004, s. 159.

Mihailidis, Dimitris K., "Παρατηρήσεις στο Θανατικό της Ρόδου [Rodos'ta Veba eserine ilişkin inceleme]", *Δωδεκανησιακών Αρχείων-Σύγγραμμα Περιοδικών*,

5ος Τόμος, Δωδεκανησιακή Ιστορική και Λαογραφική Εταιρεία, Αθήνα 1970, s. 81-91.

Milopotamitaki, Katerina, "Η ενδυμασία της γυναίκας στην Κρήτη επί Βενετοκρατίας [Venedik egemenliği döneminde Girit'te kadınların kıyafetleri]", *Αρχαιολογία*, 21, 1986, s. 47-51.

Nicolle, David, *Knight Hospitaller 1100-1306*, Osprey Publishing, UK 2001.

Nicolle, David, *Knight Hospitaller 1306-1565*, Osprey Publishing, UK 2001.

Nikiforuk, Andrew, *Mahşerin Dördüncü Atlısı Salgın ve Bulaşıcı Hastalıklar Tarihi*, Çev. Selahattin Erkanlı, 7. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2018.

Nossov, Konstantin, *The fortress of Rhodes 1309-1522*, Osprey Publishing, Oxford 2010.

Ostrogorsky, Georg, *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους [Bizans Devleti Tarihi]*, Μετ. Ιωάννης Παναγόπουλος, Ά Τόμος, 2η Έκδοση, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2016.

Ostrogorsky, Georg, *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους [Bizans Devleti Tarihi]*, Μετ. Ιωάννης Παναγόπουλος, ΄Β Τόμος, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2014.

Ostrogorsky, Georg, *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους [Bizans Devleti Tarihi]*, Μετ. Ιωάννης Παναγόπουλος, ΄Γ Τόμος, 2η Έκδοση, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2015.

Panzac, Daniel, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Veba (1700-1850),* Çev. Serap Yılmaz, 2. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2018.

Papahristodulu, Hristodulos I., *Ιστορία της Ρόδου από τους προ-ιστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) [Tarih öncesi dönemden On İki Adaların Yunanistan'a bağlanmasına kadar Rodos tarihi (1948)]*, Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών Δωδεκανήσου Σειρά Αυτοτελών Εκδόσεων, Αθήνα 1972.

Papahristodulu, Hristodulos I., *Λεξικό των Ροδίτικων Ιδιωμάτων [Rodos lehçesi sözlüğü]*, Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών Δωδεκανήσου Σειρά Αυτοτελών Εκδόσεων, 17, Αθήνα 1986.

Politis, Linos, *Ποιητική Ανθολογία [Şiir Antolojisi]*, ΄Β Τόμος-Μετά την Άλωση 15ος και 16ος αιώνας, 2η Έκδοση, Εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα 1977.

Politis, Linos, *Ποιητική Ανθολογία [Şiir Antolojisi],* Ά Τόμος-Πριν από την Άλωση, 2η Έκδοση, Εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα 1977.

Rodgers, Nigel, *Antik Yunan*, Çev. Ülkü Evrim Uysal, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.

Rosenthal, Margaret F., "Cultures of Clothing in Later Medieval and Early Modern Europe", *Journal of Medieval and Early Modern Studies,* v. XXXIX (3), 2009, s. 459-481.

Salahattin, Özkan, "İzmir'de Rodos Şövalyeleri Dönemi (1344-1402)", III. Uluslararası Tarih Sempozyumu Bildiri Kitabı, İzmir 2008, s. 410-428.

Sathas, Konstantinos N., *Νεοελληνική Φιλολογία- Βιογραφίαι των εν τοίς γράμμασι διαλαμψάντων Ελλήνων από της καταλύσεως της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μέχρι της Ελληνικής εθνεγερσίας (1453-1821) [Çağdaş Yunan Filolojisi-Bizans İmparatorluğunun yıkılışından Yunan isyanına kadar edebiyat alanında ünlenmiş Yunanların biyografileri (1453-1821)]*, Αθήνα 1868.

Sathas, Konstantinos, *Η Ιστορία της Τουρκοκρατούμενης Ελλάδας [Türk Egenemliği Döneminde Yunanistan'ın Tarihi]*, Ά Τόμος, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα 1995.

Savvidis, Aleksis G. K., "Τουρκικές επιδρομές κατά της Ρόδου ως τις αρχές του 14ου αιώνα [14. yüzyılın başına kadar Rodos'a yapılan Türk akınları]", *Από Το Βυζάντιο Στην Τουρκοκρατία*, Εκδόσεις Δημιουργία, Αθήνα 1997, s. 175-181.

Savvidis, Aleksis G. K., *Η Βυζαντινή Ρόδος και οι Μουσουλμάνοι [Bizans Rodos'u ve Müslümanlar]*, 2η Έκδοση, Εκδόσεις Τροχαλία, Αθήνα 1995.

Tekin, Oğuz, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.

Tekindağ, Şahabettin, "Rodos'un Fethi", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı 8, İstanbul Mayıs 1968, s. 58-65.

Thalassinu, Eleni S., *Πανώλη Ένα Μείζον Λοιμώδες Νόσημα: Η Επιδημιολογία Της Ανά Τους Αιώνες [Büyük Bir Salgın Hastalık Olarak Veba: Çağlar Boyunca Epidemiyolojik İncelemesi]*, (Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ιατρική Σχολή, Τομέας Κοινωνικής Ιατρικής, Ψυχιατρικής και Νευρολογίας,

Εργαστήριο Υγιεινής, Επιδημιολογίας και Ιατρικής Στατιστικής, Basılmamış Doktora Tezi), Αθήνα 2014.

Torr, Cecil, *Rhodes In Modern Times*, Cambridge University Press, 1887.

Tsiamis Costas- Poulakou/Rebelakou Effie –Tsakris Athanassios – Petridou Eleni, "Epidemic waves of the Black Death in the Byzantine Empire (1347-1453 AD)", *Le Infenzioni in Medicina,* v. XIX (3), Salerno 2011, s. 193-201.

Tsiamis Costas- Vrioni Georgia – Poulakou/Rebelakou Effie- Gennimata Vassiliki - Tsakris Athanassios, "The Knights Hospitaller of Rhodes and the Black Death of 1498: a poetic description of the plague", *Le infezioni in Medicina,* 3, 2018, s. 283-294.

Tsiamis, V. Konstantinos, *Ιστορική Και Επιδημιολογική Προσέγγιση Της Πανώλους Κατά Τους Βυζαντινούς Χρόνους (330-1453 μ.Χ.) [Bizans Döneminde Tarihsel ve Epidemiyolojik Açıdan Vebaya Yaklaşım (M.S. 330-M.S. 1453)]*, (Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ιατρική Σχολή, Τομέας Κοινωνικής Ιατρικής, Ψυχιατρικής και Νευρολογίας, Εργαστήριο Υγιεινής, Επιδημιολογίας και Ιατρικής Στατιστικής, Basılmamış Doktora Tezi), Αθήνα 2010.

Tsirpanlis, Zaharias N., *Η Ρόδος και οι νότιες Σποράδες στα χρόνια των Ιωαννιτών ιπποτών (14ος-16ος αι.) [Hospitalier Şövalyeleri döneminde Rodos ve güney Sporades adaları (14.-16. yy.)]*, Συλλογή ιστορικών μελετών, Ρόδος 1991.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, TTK Yayınları, Ankara 1988.

Ülgen, Pınar, "Geç Ortaçağ Avrupa'sında Kıyafet Kültürüne Genel Bir Bakış", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. XI, Sayı: 2, Gaziantep 2012, s. 465-484.

Vann Theresa M.- Kagay Donald J., *Hospitaller Piety and Crusader Propaganda*, Ashgate, England 2015.

Varlık, Nükhet, *Akdeniz Dünyasında ve Osmanlılarda Veba 1347-1600,* Kitap Yayınevi, İstanbul 2007.

Vatin, Nicolas, *Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar Doğu Akdeniz'de Savaş, Diplomasi ve Korsanlık*, Çev. Tülin Altınova, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2004.

Vedder, Ursula, "Antik Dünya Harikalarının İzinde Rodos'ta Bir Gezinti", *Aktüel Arkeoloji*, Sayı: 59, İstanbul Eylül-Ekim 2017, s. 88-99.

Yıldırım, Nuran, "Salgın Afetlerinde İstanbul", *Afetlerin Gölgesinde İstanbul*, Ed. Said Öztürk, İstanbul Kültür AŞ, İstanbul 2010, s. 109-184.

Zachariadou, Elizabeth A., *Trade and Crusade Venetian Crete and the Emirates of Menteshe and Aydın (1300-1415),* Venice 1983.

Ελληνοτουρκικό Λεξικό – Yunanca Türkçe Sözlük, Εκδόσεις Ροδαμός, Αθήνα 1994.

Miha-Lampaki, Aspasia, "Το «Θανατικόν της Ρόδου» ως πηγή πληροφοριών για τη γυναικεία ενδυμασία της νήσου [Adadaki kadın kıyafetleri hakkında bilgi

kaynağı olarak «Rodos'ta Veba»]", *Βυζαντινός* Δόμος, 3ος Τόμος, Εκδόσεις Δομός, Αθήνα 1989, s. 51-62.

Elektronik kaynaklar:

http://www.antiktarih.com/2018/05/19/laocoon-ve-ogullari-efsanesi/, (11.01.2019).

http://www.ert.gr/perifereiakoi-stathmoi/notio_aigaio/ta-nomismata-tis-rodou-kata-tin-archeotita/ , (17.05.2019).

https://archive.org/details/distichsofcatofa00chasrich/page/n7, (15.03.2019).

https://www.rhodesguide.com/el/%CE%93%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AC/%CE%9F-%CE%9A%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CF%83%CF%83%CF%8C%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%A1%CF%8C%CE%B4%CE%BF%CF%85.html, (17.05.2019).

https://www.wga.hu/html_m/b/bruegel/pieter_e/05/01death.html, (15.05.2019).

https://www.who.int/csr/don/en/ ??????., (03.02.2019).

Korais, Adamantios, *Ἄτακτα ήγουν Παντοδαπών εις την αρχαίαν και την νέαν ελληνικήν γλώσσαν [Eski ve yeni Yunanca çalışmaların incelemesi]*, Ά Τόμος, 1829, https://books.google.com.tr/books?id=K8sGAAAAQAAJ&pg=PA129&dq=%CE%86%CF%84%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B1&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwiSlLyO6KrjAhVGJZoKHR-

XDywQ6AEIVTAG#v=onepage&q=%CE%86%CF%84%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B1&f=false, (20.04.2019).

Parasayan, Oğuzhan, "Neolitik Mezarda 4.900 Yıllık Veba Bakterisi Keşfedildi", *http://arkeofili.com/neolitik-mezarda-4-900-yillik-veba-bakterisi-kesfedildi/*, (16.03.2019).

"Pierre d'Aubusson", Encyclopaedia Britannica, https://www.britannica.com/biography/Pierre-d-Aubusson, (13.05.2019).

Kriaras, Emmanouil, *Λεξικό της μεσαιωνικής ελληνικής δημώδους γραμματείας 1100-1669 [Ortaçağ Yunancası halk edebiyatı sözlüğü 1100-1669]*, http://www.greek-language.gr/greekLang/medieval_greek/kriaras/search.html?lq=, (26.11.2018).

Wagner, Wilhelm (ed.), *Medieval Greek Texts Part 1,* Asher & Co, London 1870, https://archive.org/details/p1medievalgreekt00wg, (03.05.2019).

EKLER

Ek 1: Rodos Şövalyeleri'nin Büyük Üstatları

1305-1317	Foulques de Villaret
1319-1346	Helion de Villeneuve
1346-1353	Dieudonne de Cozon
1353-1355	Pierre de Corneillan
1355-1365	Roger de Pins
1365-1374	Raimond Berenger
1374-1376	Robert de Juilly
1376-1396	Juan Fernandez de Heredia
1396-1421	Philibert de Naillac
1421-1437	Antonio de Fluvian
1437-1454	Jean de Lastic
1454-1461	Jaques de Milly
1461-1467	Raimondo Zacosta
1467-1476	Giovan Battista Orsini
1476-1503	Pierre d'Aubusson

1503-1512	Emery d’Amboise
1512-1513	Guy de Blancehfort
1513-1521	Fabrizzio del Caretto
1521-1534	Villierrs de l’Isle Adam

Ek 2: Şövalyeler döneminde Bizans İmparatorları

1282-1328	II. Andronikos Palaiologos
1328-1341	III. Andronikos Palaiologos
1341-1391	V. Ioannes Palaiologos
1347-1354	VI. Ioannes Kantakuzenos
1376-1379	IV. Andronikos Palaiologos
1390&1399-1402	VII. Ioannes Palaiologos
1391-1425	II. Manuel Palaiologos
1425-1448	VIII. Ioannes Palaiologos
1449-1453	XI. Konstantinos Palaiologos

Ek 3: Şövalyeler döneminde Osmanlı Padişahları

1299-1326	Osman Gazi
1326-1359	Orhan Gazi
1359-1389	I. Murad
1389-1402	I. Bayezid
1413-1421	I. Mehmed
1421-1451	II. Murad
1451-1481	II. Mehmed
1481-1512	II. Bayezid
1512-1520	I. Selim
1520-1566	I. Süleyman